

148035

T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİNDE BURSA'DA KENT KÜLTÜRÜNÜN
GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK FAALİYETLER
(1935-1950)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çiğdem ALADAĞ

BURSA 2004

**T.C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI**

**CUMHURİYET DÖNEMİNDE BURSA'DA KENT KÜLTÜRÜNÜN
GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK FAALİYETLER
(1935-1950)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Çiğdem ALADAĞ**

DANIŞMAN: Prof.Dr. Yusuf OĞUZOĞLU

BURSA 2004

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
KISALTMALAR.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
GİRİŞ.....	1
I. BÖLÜM: 1935-1950 DÖNEMİNDE TÜRKİYE VE BURSA	
A. İktisadi Durum.....	8
B. İç Siyasal Gelişmeler.....	12
C. Merkezi Hükümetin Düzenlemeleri.....	14
D. Bursa'da ki Bayındırlık Hizmetleri.....	19
II. BÖLÜM: BURSA KENT KÜLTÜRÜNDEKİ GELİŞMELER	
A. Kent Kültürünü Etkileyen Kurumlar	
1. Yönetim Örgütlenmesi.....	23
2. Yerel Yönetim.....	24
3. Bursa Parlamenterleri.....	31
4. Eğitim Kurumları.....	32
5. Toplumsal Kurumlar.....	37
a) Bursa Halkevi.....	37
b) Odalar, Baro Ve Dernekler.....	42
I. Bursa Barosu.....	42
II. Bursa Ticaret Borsası.....	43
III. Eski Eserleri Sevenler Kurumu.....	44
IV. Tiyatro Sevenler Derneği.....	45
V. Türk Kadınlar Birliği(Bursa Şubesi).....	45
VI. Bursa Türk Musikisi Cemiyeti.....	46
VII. Bursa Gazeteciler Cemiyeti.....	46
c) İşçi Örgütlenmeleri.....	46
6. Sağlık Kurumları.....	47
7. Basın	51
III. BÖLÜM: 1935-1950 YILLARI ARASI BURSA'DAKİ KÜLTÜREL ETKİNLİKLER	
A. 1935-1950 Yılları Arası Kültürel Etkinlikler	
1. Konferans.....	54
2. Tiyatro.....	70
3. Sinema.....	79

a) Milli Sinema	79
b) Şafak Sineması.....	80
c) Tayyare Sineması.....	80
d) Zevk Sineması.....	81
e) Tan Sineması.....	81
4. Konser.....	84
5. Kurs.....	89
6. Balo.....	94
7. Sergi.....	95
SONUÇ.....	102
BİBLİYOGRAFYA.....	104
EKLER.....	109

KISALTMALAR**a.g.b:** Adı geçen belge**a.g.e:** Adı geçen eser**a.g.m:** Adı geçen makale**a.g.t:** Adı geçen tez**bkz.:** Bakınız**B.M:** Birleşmiş Milletler**c.:** Cilt**C.H.P.:** Cumhuriyet Halk Partisi**ev.:** eviren**D.P.:** Demokrat Parti**Haz.:** Hazırlayan**krş.:** Karşılaştır**m³ :** Metreküp**Ord.:** Ordinaryüs**Prof. Dr:** Profesör doktor**s.:** Sayfa**S.:** Sayı**T.B.M.M.:** Türkiye Büyük Millet Meclisi**T.T.K.:** Türk Tarih Kurumu**Ünv.:** Üniversite**Yay.:** Yayınları**y.y.:** Yüzyıl

ÖNSÖZ

Bu araştırma ile 1935-1950 yılları arası Bursa'da kent kültürünün geliştirilmesine yönelik faaliyetler, yüksek lisans düzeyinde ele alınmıştır.

Gerek Osmanlı Dönemi'nde, gerekse Cumhuriyet Dönemi'nde ekonomik, sosyal, kültürel her alanda önemli bir merkez konumundaki Bursa'nın, yakın geçmişine ait tarihi, yerel tarih çalışmalarının hız kazandığı günümüzde incelenmeye değer bir araştırma alanıdır. Küreselleşme olgusunun yaygınlaştığı günümüz dünyasında, önemli birer kurum olarak algılanmaya başlanan kentler, beraberinde "kentlere ait geçmişi" öğrenme isteğini de getirmiştir. Bu bağlamda geliştirilen araştırma sonucu hazırlanan bu tez ile 1935-1950 yılları arası Bursa kent kültürünü etkileyen kurumlar ve kültürel gelişmeler ele alınmıştır.

Bilimsel aşamanın ilk basamağında, ilk kalem denemem olan bu çalışmanın, kendi düzeyimde değerlendirilerek, gözden kaçan eksiklik ve yanlışlıkların kendi ölçülerim içinde kabul edilmesini diliyorum.

Bu arada, bu çalışma sırasında bana yol gösteren tez danışmanım Prof.Dr.Yusuf OĞUZOĞLU ile bana büyük destek olan Sevgili annem Sadiye AŞLAK'a ve eşim Bülent ALADAĞ'a teşekkürlerimi sunarım.

Bursa, 2004

Çiğdem ALADAĞ

GİRİŞ

Kent Kültür Tarihi konulu bu çalışmamızda öncelikle kültür kavramı üzerinde durmak faydalı ve yerinde bir başlangıç olacaktır.

Kültür kelimesi, işlevselliği olan, birçok anlamda kullanılan, sık kullanılmasına karşın az anlaşılan yüklü bir kavramdır. ⁽¹⁾

Latince “ekip, biçmek” anlamına gelen “culture” kelimesi, 17. yy.’a gelinceye kadar bu anlamıyla kullanılmaktaydı. İlk defa Fransız düşünür Voltaire tarafından kültür kelimesine farklı bir anlam yüklenerek, “insan zekasının oluşumu ve yüceltilmesi” manasında kullanıldı. Daha sonra Alman Etnolog G.Klemn tarafından da kelimeye yeni bir anlam katılarak “Uygurluk ve Kültürel Evrim” manası kazandı. İspanyolca, İngilizce ve Slav dillerinden sonra 20. yy.’a gelindiğinde tüm dünya dilleri içerisinde yer almaya başladı. ⁽²⁾

Kültür kelimesinin, Türkçe içerisinde yer alması ise Ziya Gökalp’in, sözcüğü ilk olarak “Hars” diye dilimize çevirip, kullanmasıyla mümkün oldu. Ancak, “toprağın işlenmesi ve tarım” manasına gelen ve “hırsat”ten türetilen Hars kelimesinin kullanımı yaygınlık kazanmayarak, yerine sözcüğün orijinali olan “kültür” sözcüğü tercih edildi. ⁽³⁾

Kültür kelimesinin kullanımına baktığımızda kendisine farklı anlamlar yüklenerek, beşeri, bilimsel, estetik, teknolojik ve biyolojik alanlarda olmak üzere dört manada kullanıldığını görürüz. ⁽⁴⁾ Soyut bir kavram olan kültürün böyle farklı kullanım alanlarının oluşu, sözcük üzerinde anlam birlikteliğinin olamayışına neden olmuştur.

Diğer yandan Atatürk, kültürü insan olabilmenin bir unsuru olarak kabul etmiş,

---

(1) McJuyev Vadim, *Tarih ve Kültür*, çev. Suat H.Yokova, Başak yay., Ankara, 1987,s.7.

(2) Şerafettin Yamaner, *Atatürk Öncesi ve Sonrası Kültürel Değişim*, Toplumsal dönüşüm yay., İstanbul, 1999, s.25.

(3) Şerafettin Turan, *Türk Kültür Tarihi*, Bilgi yay., İstanbul, 1990, s.11.

(4) Bozkurt Güvenç, *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, 1979, s.98-99

zaman zaman Uygarlık ile eşanlamda kullanmıştır.⁽⁵⁾ Birbirlerinin yerine kullanılan bu iki kavramın, yani Kültür ve Uygarlık kavramlarının anlamı ve kullanımını tartışmaları; “her kültürün kendine özgü uygarlığı olduğu ve bunun kendi toplumunu aşıp, tüm insanlığa yayıldığına, evrensellik ve çağdaşlık kimliği kazandığı sonucuna ulaşmıştır.”⁽⁶⁾

Bir toplum içindeki insanların birbirleriyle uyumlu ilişki biçimleri, tarihsel gelişimleri ve birliktelikleri, insanları birbirine bağlayan bir halkadır. Bu nedenle de “..... bir toplumla o toplumun kültürünü birbirinden ayrı olarak incelemek mümkün değildir.”⁽⁷⁾

Her toplumsal olgu ve değer gibi kültürde temsil ettiği toplumla birlikte, zaman ve çevre gereklerine uyarak, kendini yaratır ya da dış etki yoluyla değişir ve gelişir.⁽⁸⁾ Kültür sürekli değişen, dinamik bir olgudur ve dolayısıyla değişim ve gelişim döngüsü içerisinde yer alır. Her değişme bir gelişmeye neden olduğu gibi her gelişim de yeni bir değişim başlangıcıdır.⁽⁹⁾

Kültür kavramı üzerinde bu denli durmamızın sebebi, ele aldığımız konunun “*Bursa Kent Kültürü*” ne yönelik olmasıdır. Bu tezin bir kent tarihi çalışması olarak önemi büyüktür. Çünkü bir milletin uygarlığı hakkında en iyi fikri bize o ülkenin kentleri verir. Kentler ki içinde barındırdığı her insandan bir iz taşıyarak, yüzyılların birikimini kendi bünyesinde harmanlayıp, gelecek kuşaklarla bütünleşir. Aynı şekilde, bir milletin kültürünü bütün boyutlarıyla ve ayrıntılarıyla gözler önüne seren yine o ülkenin kentleridir.

---

(5) AYŞE Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, T.T.K., Ankara, 1959, s.261-262

(6) Yamaner, *Atatürk Öncesi* ....., s.44

(7) Arnold, Toynbce, *Tarih Bilinci*, Botaş yay., İstanbul, 1978, s.46

(8) İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü yay., Ankara, 1977

(9) Yamaner, s.51

Öte yandan yüzyıllar içerisinde değerler, anlayışlar, bakış açıları, siyasi yapılar ve görüşler sürekli değişikliğe uğramaktadır. Tarihin kendi tarihine baktığımızda, tarihe her siyasi, askeri, dini olaylar ve yönetici sınıf perspektifinden bakılıp, yıllarca hep devletlerin tarihi ele alınmıştır. Önceleri yönetici sınıf kültürüne hizmet eden tarih, toplumdaki yapısal dönüşümlerin sonucu olarak daha sonra da ulusçuluk ideolojisinin etkisinde kalmıştır.

Yerel tarih araştırmalarının temelini ise, ilkin Marksist düşünce ekolünün, sosyal sınıflar üzerine yaptığı çalışmalar, ikinci olarak da Aguste Comte ile başlayıp, Emile Durkheim ile devam eden toplumsal konuların ele alındığı çalışmalar oluşturmuştur.⁽¹⁰⁾ Belki de katılımcı çoğulcu demokrasi etkisiyle de tarihin; bireyin, kentin, mahallenin ve ailelerin tarihini de ele alan daha öznel ve bakir konulara el atması gerektiği anlaşılmış ve günümüzde bu konulardaki çalışmalara ağırlık verilmeye başlanmıştır. Ayrıca günümüzde Küreselleşme ve Avrupa Birliği gibi hususların etkisiyle tarih anlayışı, betimleyici değil, açıklayıcı yerel kültürlerin ve kimliklerin irdelendiği bir biçim almıştır. Bu şekilde yerel tarih çalışmaları, ulusal tarih anlayışının tek taraflı, önyargılı ve merkezîyetçi bakışına, çok seslilik, yapıcı eleştiri ve alternatif bir yaklaşım getirerek, yeniden şekillendirilmiş, daha objektif ve doğru bir ulusal veya ülke tarihi ortaya çıkarmaya başlamıştır.

Tüm bunların yanında, yerel tarih çalışmalarının hizmet ettiği bazı amaçlar da vardır. Köyden kente geçiş oranının maksimum düzeye çıktığı ve şehirleşme oranının arttığı günümüzde, köyden kente göçen insanların yerleştiği şehirle ilgili aidiyet duygusundan yoksunluğunu gidermenin ve de kenti sevmeye ve yaşanan ortama sahip çıkma bilinci, yani kent kimliği kazandırmanın bir yolu da yaşadığı şehrin yerel ve toplumsal tarihini aktararak, ona anlam yükleyerek olabilir. Ayrıca güncellikten uzak, sadece kahramanlıkları konu olan geleneksel tarih anlayışı, insanların zihninde belli bir tarih anlayışı oluşmasına engel olabilir ki tek yönlü böyle bir tarih anlayışı yurttaşlık bilincinin ve sivil toplum bilincinin gelişmesine engel olur. Bu nedenlerden ötürü, yerel

---

(10) Selçuk Akşin Somel, “Yerel Tarih Araştırmaları için Kılavuz”, (Rockefeller Vakfının desteğiyle yürütülen Yerel Tarih Grupları Projesi kapsamında basılan kitapçık) s.9.

tarih çalışmaları, küreselleşen günümüz dünyasının tarih anlayışına çok yönlü, yararlı ve entelektüel bir yapı getirmiştir.

Diğer yandan yerel tarih yazımının en çok uygulanan biçimi, bu tezin de bir örneğini oluşturduğu kent tarihi yazımıdır. Büyük kentlerde başlayan modernleşme faaliyetleri, vilayet matbaalarının kurulması, vilayet salnamelerinin yayımlanmaya ve belediyelerin kurulmaya başlanması kent ve yerel tarih çalışmalarını olumlu yönde etkilemiştir. Türkiye’de başlama yılı 1870’lere kadar dayanan bu çalışmalar için oldukça geç kalındığı söylenebilir. İsmail Belig Efendi’nin Tarih-i Bursa (1871), Lamii Çelebi’nin Şhregiz-i Bursa (1871), Şakir Şevket’in Trabzon Tarihi (1873), Lütfi’nin Şam Tarihi (1883) bu alanda örnek gösterilebilecek eserlerdendir.

XX. yy.a gelindiğinde kent rehberleri geleneğinin başladığını görürüz. Bu alanda Mustafa Ziya’nın Rahnumay-ı Bağdat (1846), Mustafa Suad’ın Haritalı İstanbul Rehberi yahut İstanbul Tarihçesi (1898), Musavver Rehber-i Seyyahin Bursa ve Cıvarı (1903), Abdülkadir’in Bursa Tarihi Kılavuzu (1911) Örnek verilecek eserlerdendir.⁽¹¹⁾

Cumhuriyetin ilanıyla beraber ise, kent tarihi çalışmaları, halkevlerinin önemli katkılarıyla beraber daha da hız kazandı. Halkevlerinin bu katkıları arasında faaliyette buldukları bölge hakkında çeşitli yazılar ve kitaplar çıkarmak da yer alıyordu. Nazım Yücelt’in “Otuz Yıl Önce Bursa’da Kültür Hayatı”⁽¹²⁾, Gazali Saltık’ın “Bursa’daki İlk Yapılan Köprü ve Garip Bir Olay”⁽¹³⁾, bu çalışmalara iki örnek teşkil eder.

Yapılan araştırmalara göre 1729-1955 yılları arasında bölge ya da kent tarihi düzeyindeki incelemelerin yaklaşık 300 civarında olduğu tahmin edilmektedir.⁽¹⁴⁾

---

(11) Yusuf Oğuzoğlu, “Tarih, Yerel Tarih ve Kent Müzeleri, *Bursa Defteri*, Haziran, 2003, s.70.

(12) Nazım Yücelt, “Otuz Yıl Önce Bursa’da Kültür Hayatı”, *Uludağ*, S.10, Şubat-Mart 1937, s.21.

(13) Gazali Saltık, “Bursa’daki İlk Yapılan Köprü ve Garip Bir Olay”, *Uludağ*, S.83, Mayıs-Haziran 1947, s.3.

(14) Enver Koray, *Türkiye Tarih Yayınları Bibliyografyası*, 1729-1955, Maarif Basımevi, İstanbul, 1959, s.459-488

Bunların büyük bölümü İstanbul, İzmir, Bursa, Konya, Ankara gibi kentlere ait yayınlardır.

Ayrıca son yıllara gelindiğinde, yayınlanan güldesteler, ansiklopediler, monografiler, makaleler ile yerel ve kent tarihi çalışmalarında gelişme ve çeşitlenme olmuştur.

Bu tezin, neden kent tarihi ve kültürü konusunu ele aldığına açıklık getirdikten sonra ele aldığımız süreç olan 1935-1950 Bursa'sının durumuna değinmek gerekir.

Öncelikle Cumhuriyet Dönemi Bursa'yı ekonomik bazda veya kültürel bazda ele alırken, dönemlere ayırmak faydalı ve gerekli bir tutumdur. Dolayısıyla, özellikle halkevlerinin damgasını vurduğu bu dönem, gerçekleştirilen kültürel kalkınma ve uygulanan ekonomik politikalarla da dikkat çekmektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında sanayide gelişme umutlarının özel girişime bağlanmasının ardından, 1933'ten sonra, gerek 1929 dünya ekonomik bunalımının, gerekse II. Dünya Savaşı'nın etkisiyle, sınırları pek de netleştirilmemiş bir devletçilik politikası uygulanmaya ve çeşitli sektörlerde büyümenin devlet eliyle gerçekleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Yeni kurulan ve gelişmekte olan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilerleyen hızı, Dünya Ekonomik Bunalımı ve genel savaş sebebiyle sekteye uğrasa da, gelişerek devam etmiştir.

Ekonomik ve sosyo-kültürel anlamda Türkiye'nin önde gelen şehirlerinden biri olan Bursa'da da dönem içinde Bursa Merinos Fabrikası, Gemlik Suni İpek Fabrikası ve Sayas Fabrikası gibi önemli işletmeler açılarak, Türkiye ekonomisinin gelişmesine katkı sağlanmıştır.

Diğer yandan 1935-1950 yılları arası Bursa'nın sosyo-kültürel yaşamına baktığımızda ülke genelinde olduğu gibi, şehrin kültürel hayatla ilgili etkinliklerinin hemen hemen tamamında Bursa Halkevi'nin imzasını görmek mümkündür. Sergiler, tiyatro oyunları, konserler, çeşitli kurslar, konferanslar, balolar vb. sosyal etkinlikler düzenleyen Bursa Halkevi, bu faaliyetler ile hem halkı eğitmeği hem de Bursa sosyal yaşamını zenginleştirmeyi başarmıştır. Ayrıca Halkevinin düzenli olarak yayınladığı Uludağ dergisi yanında çıkardığı diğer yayınlar ve yerel basının çıkardığı gazete ve

dergiler Bursa kültürel hayatına katkıda bulunan diğer faktörler olmuştur.

Başta da belirttiğimiz gibi, kent ve yerel tarih araştırmaları, birebir yaşadığımız çevrenin merak uyandıran geçmişini öğrenerek, kişinin kentlilik bilincini geliştirmesini ve yaşadığı ortama ait olma güdüsünü arttırmasını sağlar. İşte bu düşünceden yola çıkarak, yapılan bu tez içerisinde konu iki kısımda ele alınmıştır. İlk kısımda 1935-1950 döneminde Türkiye ve Bursa'daki iktisadi durum , iç siyasal gelişmeler,merkezi hükümetin düzenlemeleri ve Bursa'da ki bayındırlık hizmetlerine değinilmiştir. İkinci kısımda ise tezin ana yapısı vücuda getirilerek, bu süreç içinde Bursa'daki yönetim örgütlenmesi, Bursa parlamenterleri, yerel yönetim, eğitim kurumları , toplumsal kurumlar ve sağlık kurumlarına ve de tiyatro, sinema, kurs, sergi,konferans ,konser,balo gibi kültürel etkinlikler ele alınmıştır.

Ayrıca bu tezin konu dahilinde belirlenen planı doğrultusunda ilkin, döneme ait arşiv kaynaklarından yararlanmaya çalışılmıştır. Bu kaynaklar içinde şüphesiz ki Bursa Halkevi'nin çalışmaları ve Bursa Halkevi'nin düzenli olarak yayınladığı Uludağ dergilerinin önemi büyüktür.⁽¹⁵⁾ Bir de tez içerisinde ele aldığımız döneme ışık tutacak, 1934 Bursa il Yılığının yanında o döneme ait bazı Bursa gazetelerinden de yararlanılmıştır. Yeri gelmişken belirtmek gerekir ki, maalesef kent kültürüne ait en zengin bilgilerin bulunabileceği gazetelerin çok azı günümüze ulaşmıştır. Bursa İli Halk Kütüphanesi Arşivi'nde bu dönemle ilgili yararlanılabilecek yalnızca Ant Gazetesi'nin 1950 yılına ait sayıları ile Hakimiyet Milletindir Gazetesi'nin 1950 yılı sayıları mevcuttur. Bursa Şehir Kütüphanesi'nde de Nilüfer Gazetesi'nin 1945, 1946, 1947 yıllarına ait sayıları bulunmaktadır. Yeni oluşturulmaya başlanan Kent Müzesi Kütüphanesi'nde ise 1938, 1939, 1940 yılı Belediye Umumi Meclisi Zabıtnameleri yer almaktadır. Bunlardan başka, Yılmaz Akkılıç'ın 1996 yılında editörlüğünü yaptığı ve Bursa Hakimiye gazetesi tarafından yayınlanan 2 ciltlik ansiklopedisi, 2002'de yayınlan ciltlik Bursa ansiklopedisi ve yine Yılmaz Akkılıç'ın1935 ve1950 dönemlerini de

---

(15) Bu araştırmamızın tamamlanma aşamasında Mine Akkuş'a ait "*Bursa Halkevi ve Uludağ Dergisi*" konulu doktora tezi elimize geçmiş ve değerlendirilmiştir.

kapsayan çeşitli konulardaki makalelerinden yararlanılmıştır. Ayrıca günümüzde yayınlanan Bursa Defteri, Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi gibi süreli yayınlar da tez için kaynak teşkil etmektedir.

Son olarak, Bursa kent tarihi çalışmaları için önem teşkil edecek Kent müzesindeki Kent Belleğinin; çeşitli koleksiyonerlerin ellerindeki materyallerin, belediyeye ait yazışma dosyalarının ve Bursa'ya ait çeşitli arşiv belgelerinin eklenmesiyle bir an önce oluşturulması ve ilgililerin araştırmalarına sunulması en büyük temennimiz olduğunu belirtmek gerekir.

BİRİNCİ BÖLÜM : 1935-1950 DÖNEMİNDE TÜRKİYE VE BURSA

A- İktisadi Durum

Bu araştırmamızın temel konusu “*kültürel yaşam*” dır. Ancak, incelenen dönemde Türkiye’deki ve Bursa’daki iktisadi koşullara da değinmek gerekir. Zira iktisadi koşulların, kültür hayatını etkilediği kabul edilen bir gerçektir.

Ele aldığımız 1935-1950 yılları arası dönem, ekonomide devletçilik prensibinin uygulandığı yılları, liberal ekonomik sisteme geçiş sürecini ve bu sistemin ilk yıllarını kapsamaktadır.

Devletçilik, devlet müdahalesini, sanayi de devlet girişimciliğini gerekli kıldığından, sanayi alanında kalkınma plana bağlanmıştır..⁽¹⁾ Beş yıllık olarak hazırlanan sanayi planları, kamu kesimine ait yatırım programlarından oluşmaktaydı.⁽²⁾ İlk sanayi planı 17 Nisan 1934 tarihinde Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı adı altında kabul edilmiştir.⁽³⁾ Bu plana göre Hammadde kaynaklarının ülke topraklarından sağlandığı ve memleket ihtiyacını karşılayabilen sanayi kuruluşlarının kurulumu kararlaştırılmış ve 20 fabrika kurulması teklif edilmiştir.⁽⁴⁾ Bunların arasında Gemlik’te kurulacak olan Suni İpek ile Bursa’da kurulacak olan Merinos fabrikaları da vardı.⁽⁵⁾

Birinci Beş Yıllık Planın uygulanması için finansman kaynak, 1933 yılında kurulan Sümerbank ile sağlanmıştır.⁽⁶⁾

---

(1) Hamza Eroğlu, *Türk İnkılap Tarihi*, Savaş yay. Ankara, 1990, s.293.

(2) Memduh Yaşa, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi*, Akbank Kültür yay. İstanbul 1980, s.83.

(3) Korkut Boratav, *Türkiye’de Devletçilik*, Savaş yay. Ankara 1982, s.III.

(4) A.Afet İnan, *Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Sanayi Planı,1933*, T.T.K. yay., Ankara, 1972, s.16.

(5)a.g.e.,s.15

(6) Ömer Celal Sarc, *Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomi ve İktisat Politikaları*, Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı yay. İstanbul, 1986, s.369.

Cumhuriyet Dönemi'nin Sümerbank'tan sonra kurulan ikinci kuruluşu ise 1935 yılında kurulan Etibank'tır. Etibank, yurdumuzdaki çeşitli ve zengin madenleri işletmek, elektrik santralleri kurmak, madencilik ve enerji sanayi ile ilgili diğer işleri yapmak gibi görevler üstlenmiştir.

1936 yılında 100'den fazla fabrika ve tesis kurulması öngörülen, İkinci Beş Yıllık Sanayi Planının hazırlıkları başlamıştı.⁽⁷⁾ Ancak 1938-1942 yıllarını kapsayan bu plan, İkinci Dünya Savaşı sebebiyle tam olarak uygulanamamıştır.⁽⁸⁾

Bunun dışında bankacılık alanında 1936'da Emlak Ve Eytam Bankası, 1937'de Denizbank, 1938'de Devlet Ziraat İşletmeleri Kurumu ve Türkiye Halk Bankası kurulmuştur.⁽⁹⁾

Bu dönemde sanayi yatırımlarındaki ve sanayi hammadde potansiyelindeki artış göze çarpmaktaydı. Dış ticarete baktığımızda ise, büyük ölçüde ikili antlaşmalarla ülkelerarası ticari ilişkiler yürütülmekteydi.

1937-1938 yıllarında bankalar ve kamu işletmeleriyle ilgili hükümler değişikliğe uğramıştır, denilebilir ki bu yıllar devletçiliğe son verilmek istenen dönem olmuştur.

1939-1945 yılları arasındaki dönem ise II. Dünya Savaşı yılları olarak, savaş ekonomisinin uygulandığı dönemdir. Türkiye savaşa girmemiş ancak savaşa giren devletlerle aynı güçlükleri yaşamıştır. Çünkü dönemin koşulları gereği savunma giderleri artmış, bu giderleri karşılayabilmek için Milli Müdafaa Vergisi ve Muamele Vergisi gibi yeni vergiler getirilmiş ve hazine bonoları çıkarılmıştır. Ülkede enflasyon yaşanmıştır.

Bu koşulları aşabilmek için alınan ekonomik tedbirlerin temel çerçevesini 1940 yılında yürürlüğe konan Milli Korunma Kanunu oluşturur.⁽¹⁰⁾ KİT açısından önemli

---

(7) Hüseyin Şahin, *Türkiye Ekonomisi*, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1995, s.59.

(8) Yaşa, *Cumhuriyet Dönemi.....*, s.83.

(9) Ali Ceylan - Melek Vergiliel, *Türkiye'de Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme*, U.Ü. Güçlendirme Vakfı yay. Bursa (Tarihsiz), s.18.

(10) S.Yahya Tezel, *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*, Yurt yay. Ankara, 1982, s.165.

bazı gelişmelerin başlangıcı olan bu kanun ile memleketimizdeki iktisadi örgütlenmenin temelleri atılmıştır.

1941'de akaryakıt ve madeni yağların ithalatı ve dağılımıyla uğraşan Petrol Ofisi ve Ticaret Ofisi kurulmuştur.

1942 yılında hükümet şiddetli fiyat artışlarını ve oluşan karaborsanın önüne geçebilmek için idarece belirlenen miktarda servet sahibi oldukları belirlenen kişilerden varlık vergisi tahsis etmiştir.⁽¹¹⁾ Çeşitli hastalıklara, rüşvet olaylarına ve şikayetlere sebep olan bu verginin büyük çoğunluğunun azınlıklardan alınması, Türkiye ekonomisinde egemen sınıflar arasındaki dengeyi sarsmış, savaş sonrası döneme de yayılacak uzun süreli politik sonuçlara yol açmıştır.⁽¹²⁾

1943 yılında tüccar, sanayici ve esnaf odalarını ortak hükümlere bağlayan ve kayıt olma zorunluluğu getiren Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf Odaları ve Ticaret Borsaları Yasası yürürlüğe girmiştir.

1944 ve 1946 yıllarında uygulanan ve Aşara benzeyen ve de köylüden alınan Toprak Mahsulleri Vergisi uygulanmıştır. Tarıma yönelik ve büyük çaptaki ilk dolaysız vergi olma özelliğine sahip bu vergi, yoksul köylü üzerine ağır bir yük bindirmiştir.⁽¹³⁾

21 Aralık 1944'te Ankara'da I.Türk Kooperatifçilik Kongresi toplanmış, aynı yıl Ziraî Donatım Kurumu ve 1945'te de Sosyal Sigortalar Kurumu kurulmuştur.⁽¹⁴⁾

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye, *çok partili parlamenter rejime geçişin* gerçekleştiği⁽¹⁵⁾ ve devletçiliğin tasfiye edildiği⁽¹⁶⁾ hem ekonomik, hem siyasal olarak yeni bir döneme girmiştir.

---

(11) Yaşa, Cumhuriyet Dönemi..., s.88.

(12) Boratav, Türkiye'de Devletçilik..., s.264.

(13) Korkut Boratav, *Türkiye İktisat Tarihi*, 1908-1985, Gerçek yay. İstanbul, 1990, s.67.

(14) Ceylan-Vergiliel, Türkiye'de Kamu İktisadi..., s.19. (15) Boratav, Türkiye İktisat ..... ,s.73.

(16) Boratav, Türkiye'de Devletçilik...,s.273

Cumhuriyet tarihinin ilk büyük devalüasyonu yapılarak “ekonomiyi dünya ekonomisine entegre etmeye yönelik liberalizasyon tedbirleri ile beraber uygulamaya konmuş ve dış yatırım arayışlarına girişilmiştir. ⁽¹⁷⁾ Ayrıca işçilere sendika kurma hakkı verilmiştir. ⁽¹⁸⁾

1947 yılında ulaştırma, tarım ve enerji gibi alt yapısal ögelere ve kırsal kesime öncelik verilmeyi öngören “Türkiye İktisadi Kalkınma Planı” hazırlanmıştır. ⁽¹⁹⁾

Bu arada, Türkiye II. Dünya Savaşı sonrasında Batı’da kurulan tüm siyasal ve ekonomik kuruluşlara ve anlaşmalara katılma konusunda çaba göstermiştir.

1945’te BM.’e, 1947’de Uluslar arası İmar ve Kalkınma Bankasına (IMF) üye olmuştur. Truman Doktrini ve Marshall Planı çerçevesinde oluşturulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (OECD) ve Kuzey Atlantik Paktı (NATO)’ya ise 1948 ve 1952 yıllarında üye olmuştur. ⁽²⁰⁾

Diğer yandan ülke genelinde böyle bir ekonomik tablo yaşanırken, 1935-1950 yılları arası Bursası için şunları söyleyebiliriz. Her şeyden evvel, ham ve yarı mamul maddeler bakımından zengin ve işgücü gereksiniminin ihtiyaca cevap verebilecek nitelikte olması Bursa şehri için avantaj teşkil etmektedir. Bu nedenle birçok sanayi kuruluşu bu şehrin sınırları içinde kurulmuştur. Bunlardan bir tanesi, 1934 yılında bölgede yetiştirilen hayvanlardan elde edilen sütleri işlemek ve değerlendirmek, dışarıdan süttezu ithalini önlemek amacıyla kurulan Süttezu ve Buz Fabrikaları Kollektif Şirketi’dir. Bu şirket gıda üretimine yönelik tesislerini geliştirerek, 1938’de Türkiye’nin ilk modern yağ ve peynir fabrikasını faaliyete geçirmiş, 1940’da Sayas adıyla çalışmaya devam etmiştir. ⁽²¹⁾

---

(17) Boratav, *Türkiye’de İktisat.....*, s.77.

(18) Yaşa, s.90

(19) Yakup Kepenek, *Gelişimi, Üretim yapısı ve Sorunlarıyla Türkiye Ekonomisi*, V yay., Ankara, 1986, s.84-86.

(20) Şahin, *Türkiye Ekonomisi*, s.100.

(21) Metin Altun, “*Cumhuriyet Türkiyesinde Sanayileşmede Bursa’nın Katkısı*”, *Doktora tezi*, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1996, s.93-94

1933 yılında hazırlanan ilk beş yıllık plan doğrultusunda kurulması öngörülen Bursa Merinos Fabrikası, bizzat Cumhurbaşkanı Atatürk tarafından 1938 yılında işletmeye açılmıştır. Fabrikanın ikinci bölümü olan dokuma ünitesi 1944 yılında 37 adet kamgarn dokuma tezgahının ilavesiyle kumaş imaline de başlamıştır. ⁽²²⁾

Birinci beş yıllık sanayi planı doğrultusunda kurulan fabrikalardan diğeri ise, ipek ithalatından doğan problemleri ortadan kaldırmak adına 1938 yılında Atatürk'ün son Bursa gezisi sırasında açılan Gemlik Suni İpek Fabrikasıdır. ⁽²³⁾ Ancak bu fabrika ülke ihtiyacını tam olarak karşılayamadığı için II. Dünya Savaşı'ndan sonra yine suni ipek ithal edilmeye başlanmıştır.

1935 yılından itibaren başlayan kooperatifleşme süreci ise, II. Dünya Savaşı yıllarının olumsuz koşullarına rağmen devam etmiş, 1940 yılında Bursa'da Koza Tarım Satış Kooperatifleri Birliği ve 1941'de Bursa Havluculuk Kooperatifi kurulmuştur. ⁽²⁴⁾

Diyebiliriz ki Bursa, her zaman Türkiye ekonomisi merkezlerinin en önemlilerinden birisi olmuştur. Ele aldığımız dönem dahil Türkiye Cumhuriyet Tarihinin tümünü gözden geçirdiğimizde bünyesindeki işletmeler ile ülke ekonomisinin gelişmesinde büyük bir paya sahip olduğunu görürüz.

B. İç Siyasal Gelişmeler

Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi tarihine baktığımızda iki kısa dönem dışında, uzun bir süre tek parti rejiminin egemen olduğunu görürüz. Bu süreçte tek siyasal parti olarak iktidarda bulunan Cumhuriyet Halk Partisi, bu durumu demokrasi lehine kullanmasını bilmiş, bir parti diktatörlüğüne gitmemiştir. ⁽²⁵⁾

---

(22) *Bursa Ansiklopedisi*, Haz: Yılmaz Akkılıç, Bursa Hakimiyet yay., Bursa, 2002, c.II, s.227.

(23) Yılmaz Akkılıç, *Atatürk ve Bursa*, Bursa kültür ve sanat yay., Bursa, 1999, s.96-97.

(24) Ahmet İpekyün, *Bursa'nın Ekonomik Yapısına Genel Bir Bakış*, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası yay., Bursa, 1986, s.95-96.

(25) Ahmet Mumcu, *Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, İnkılap kitabevi, İstanbul, 1992, s.138-140.

CHP'nin III. Büyük Kongresinde kabul edilen ve IV. Büyük Kongresinde Kemalizm olarak tanımlanan “cumhuriyetçi, milliyetçi, halkçı, devletçi, laik ve inkılapçı” altı ok 5 Şubat 1937’de anayasaya alınarak, devletin temel nitelikleri olarak tanımlanmıştır. ⁽²⁶⁾

10 Nisan 1928’de Anayasa’daki “Türk Devletinin dini İslamdır” ibaresinin kaldırılmasının ardından, 5 Şubat 1937’de 3115 nolu kanun ile Anayasanın birinci maddesine “Türk Devletinin laik olduğu” ibaresi eklenerek, laiklik konusunda son nokta konulmuş bulunmaktaydı. ⁽²⁷⁾

Bu dönemde tek parti rejimi yaşayan ancak cumhuriyetin gereklerini olabildiğince yerine getirmeyi hedefleyen uygulamalar yapılmıştır ki bunların başında; Danıştay’ın bağımsız bir mahkeme olarak kurulması, mahalli idarelerde demokratik gelişmelere yer verilmesi, seçimlerin genel olması, kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması, teminatlı hakimlik ve bağımsız mahkemelerin kurulup, geliştirilmesi gibi gelişmeler yer alır.

Öte yandan II.Dünya Savaşı yıllarında, savaşa girmeyen ancak giren diğer ülkeler gibi bu durumun zorluklarını çeken Türkiye Cumhuriyetinin bu yılları, sıkıyönetim ve basın-yayının sıkı denetimi gibi önlemleri getirmiştir. Bu dönemin ardından diyebiliriz ki, Türkiye’nin BM’e katıldığı ve BM Anayasasının onaylanmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geldiği zaman tek parti yönetimini sona erdiren süreç başlamış bulunmaktaydı. ⁽²⁸⁾

Bu süreçle beraber kurucu üyeleri arasında Başkan Celal Bayar, Fuad Köprülü, Refik Koraltan ve Adnan Menderes’in bulunduğu Demokrat Parti, 7 Ocak 1946 tarihinde kurularak Türk siyasal hayatında önemli rol oynamıştır. ⁽²⁹⁾

---

(26) Mümtaz Soysal, *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1993, s.36.

(27) Mumcu, s.134-140.

(28) Bernard Lewis, *Modern Türkiye’nin Doğuşu*, Çev.Metin Kıratlı, T.T.K. yay., Ankara,1996, s.303.

(29) Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye’de Siyasi Partiler 1859-1952*, Doğan Kardeş yay. İstanbul,1952, s.646.

Bunun dışında 20 Temmuz 1948'de kurulan, ancak Atatürk ve Devrimlerine karşı olduğu gerekçesiyle 1954 yılında kapatılan Millet Partisi'nin ardından 1945 ile 1950 yılları arasında şu partiler kurulmuştur: Sosyal Adalet Partisi, Çiftçi ve Köylü Partisi, Yalnız Vatan İçin Partisi, Arıtma Koruma Partisi, Serbest Demokrat Partisi, Toprak Emlak ve Serbest Teşebbüs Partisi veya çeşitli emekçi ve işçi, sosyalist ve liberal partiler olmak üzere yirmi yediden fazla parti.⁽³⁰⁾

Bu arada 21 Temmuz 1946'da genel seçimlere katılıp seçimi kaybeden Demokrat Partinin adli teminatı öngören yeni bir seçim kanunu çıkarması için çabalaması sonucu, 5545 sayılı ve 16 Şubat 1950 tarihli Milletvekili Seçim Kanunu kabul edilmiştir. Bu kanuna dayanarak yapılan 14 Mayıs 1950 Tarihli genel seçimler sonucunda DP iktidara gelmiştir.⁽³¹⁾

C. Merkezi Hükümetin Düzenlemeleri

Yerel tarih, tarihin hızla önem kazanan bir araştırma alanıdır. Ancak "yerel tarih" i "genel tarih" ten soyutlayamayız. Özellikle sivil örgütlenmenin henüz gelişmediği yerel ekonominin, merkezi devlet yatırımlarına bağımlı olduğu süreçlerde genel tarihe de değinmek gerekir.

Ele aldığımız dönem içerisinde kabul edilen kanunlar, kararnameler ya da meydana gelen önemli olaylar, tüm ülkeyi etkilediği gibi Bursa'ya da etkilemiştir. Bu nedenle bu gelişmelere bu bölümde kronolojik olarak yer verilmiştir.⁽³²⁾

2 Ocak 1935'te Soyadı Kanunu yürürlüğe girdi.

18 Şubat 1935'te Bazı Kisvelerin giyilmeyeceğine dair kanunun uygulama biçimini gösteren tüzük Resmi Gazete de yayımlanarak, yürürlüğe girdi.

27 Mayıs 1935'te Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun ile hafta sonu tatili cumartesi 13:00'dan başlamak üzere Pazar günü olarak kabul edildi ve 2 Haziran'da ilk kez Pazar günü, hafta sonu tatili yapıldı.

---

(30) Lewis, s.380

(31) Tunaya, s.659

(32) bkz. *Cumhuriyetin 75 yılı*,1923-1953, Yapı Kredi kültür sanat yay. İstanbul,1999.

2 Haziran 1935'te Kisve Kanunu yürürlüğe girdi.

20 Ocak 1936'da sinemaların esas filmle beraber bir de "öğretici film" göstermek zorunda olduğuna dair kanun çıktı.

4 Nisan 1936 da Polis tarafından evler dolaşarak, soyadı almak konusunda acele edilmesi istenmiş, 2 Temmuz 1936 da soyadı kayıtları sona ermiştir.

14 Eylül 1936 da Milli Eğitim Bakanlığı, Murat Özgün ile İhsan Gökçe'nin hazırladığı alfabeyi ilkokullarda okutulacak tek alfabe olarak kabul etti.

13 Aralık 1936 da Mili Eğitim Bakanlığı, yayınladığı genelge ile öğrenciye soyadıyla hitap edilmesini istedi.

20 Eylül 1937 de Türkiye'nin ilk resim galerisi Dolmabahçe Sarayı'nda Atatürk tarafından açıldı.

15 Ekim 1937 de 5 lira tedavüle çıkarıldı.

15 Haziran 1938'de Medeni Kanunda değişiklik yapılarak, evlenme yaşı indirildi.(Kadınlar için 15, erkekler için 17)

20 Haziran 1938'de "19 Mayıs" Milli Bayram günleri içine alındı.

29 Haziran 1938'de Beden Terbiyesi Kanunu TBMM'de kabul edildi.

19 Şubat 1939'da 158 yeni Halkevi açıldı.

16 Mart 1939'da çıkartılan Sansür Nizamnamesi, 19 temmuzda yürürlüğe girdi

7 Nisan 1939'da Adalet Bakanı çok eşle evlilik yaşasını delmek için yapılan sahte iş sözleşmelerine karşı genelge yayımladı.

30 Haziran 1939'da memur maaş düzenlemelerinin standartlaştırılmasına ilişkin yasa çıktı.

19 Temmuz 1939'da filmlerin denetimine ilişkin sansür nizamnamesi yürürlüğe girdi.

4 Eylül 1939'da tüm gıda maddelerine ihraç yasağı kondu.

23 Eylül 1939'da platin, altın, gümüş, ayrıca nikah yüzükleri ve saatleri dışındaki mücevheratı yurtdışına çıkarmak yasaklandı.

27 Ocak 1940'da Milli Korunma Kanunu Resmi Gazetede yayımlandı.

17 Nisan 1940'da Köy Enstitüleri'nin kurulmasına ilişkin yasa, Meclis'te kabul edildi

24 Nisan 1940'da Basın Yasası'na eklenen iki maddeyle, ulusal duyguları inciten, bu amaçla tarihi saptıran ve ülkenin güvenliğiyle ilgili olarak yapılan soruşturmalardan, alınan önlemlerden söz eden yazılar yazmak yasaklandı.

4 Mayıs 1940'da Sıkıyönetim yasası TBMM'de kabul edildi.

6 Temmuz 1940'da Kağıt stokunun azalması ve dışalım yapılmaması üzerine, Bakanlar Kurulu gazetelerin sayfa sayısını, boyutlarına göre 4 ve 6 sayfa olarak sınırladı.

11 Ağustos 1940'da Cumhuriyet Gazetesi, Bakanlar Kurulu kararıyla kapatıldı.

30 Ağustos 1940'da üzerinde İsmet İnönü'nün resmi bulunan 1 liralıklar tedavüle çıktı.

28 Kasım 1940'da ticari arabalara da kısıtlama getirildi. İstanbul'a bir gün tek, bir gün çift plaka numaralı binek otomobilleri sefere çıkmaya başladı.

25 Aralık 1940'da Milli Korunma Kanunu'nda yapılan değişiklikle, hükümete verilen yetkiler genişletildi ve bazı cezalar ağırlaştırıldı.

23 Ocak 1941'de I. Türk Karikatür Sergisi İstanbul'da açıldı.

1 Şubat 1941'de 100 kuruşluklar tedavülden kaldırıldı.

4 Mayıs 1941'de İnönü'nün imzalı resimleri CHP merkezlerine ve halkevlerine asıldı.

21 Haziran 1941'de sıkıyönetim 6 ay daha uzatıldı.

15 Temmuz 1941'de gazetelerin sayfa sayısının 26 temmuzdan itibaren 4 sayfa sınırlandırılmasına ilişkin kararname çıktı.

5 Ağustos 1941'de saf beyaz ekmeğin imaline yeniden izin verilmesine ilişkin kararname çıktı.

22 Kasım 1941'de buğday unundan pasta ve benzeri ürünlerin yapılması yasaklandı.

17 Aralık 1941'de 1 Ocak 1942'den itibaren ülkenin her yerinde karneyle ekmeğin dağıtılması karara bağlandı. Uygulamaya 13 Ocak 1942'de başlanabildi

19 Aralık 1941’de Milli Korunma Kanunu’ndaki cezalar ağırlaştırıldı, aşırı kar sağlayanlar ve stokçular için 10.000 liraya varan para ve 1 yıla varan hapis cezaları getirildi.

24 Aralık 1941’de ekmek fiyatlarının ucuzlamasını sağlamak amacıyla Hububat Koruma Vergisi kaldırıldı.

21 Ocak 1942’de askerlik 3 yıla çıkarıldı

31 Ocak 1942’de öğrencilere sigara içme ve nişan yüzüğü takma yasağı getirildi

5 Mart 1942’de okul bahçelerine, patates, yerelması, fasulye gibi sebzeler ekilmeye başlandı.

20 Nisan 1942’de Milli Eğitim Bakanlığı kız öğrencilerin ipek çorap, topuklu ayakkabı ve kısa etek giymesini ve de saçlarını kıvrmasını yasakladı.

16 Haziran 1942’de hükümet bilumum kağıtlara el koydu; ellerinde veya gümrüklerde kağıdı bulunanların 5 gün içinde beyanname vermesi kararlaştırıldı.

23 Haziran 1942’de Kebapçı dükkanlarında yemek yapılması yasaklandı ve aynı tarihte 6 ve daha fazla çocuğu olan ailelere ikramiye verilmesi kararlaştırıldı.

15 Ağustos 1942’de 100 liralık yeni banknotlar tedavüle çıktı.

27 Ekim 1942’de muhtaç durumda bulunanlara yiyecek maddesi ve ekmek dağıtılmasına ilişkin kararname Resmi Gazetede yayımlandı.

11 Kasım 1942’de Varlık Vergisi’ne ilişkin yasa TBMM’de kabul edildi.

18 Ocak 1943’te Varlık Vergisi ödemeyenler çalıştırılma sahalarna gönderilmeye başlandı.

15 Temmuz 1943’te Yeni Basın ve Yayın Teşkilatı Kanunu Meclis’te kabul edildi.

20 Temmuz 1943’te Mesleki ve teknik okullar açılması hakkındaki kanunun kabul edilmesi üzerine, Ankara Erkek Sanat Enstitüsünün temeli atıldı.

26 Ekim 1943’te Üniversitelere başvuran sayısı fazla olduğu için, hiçbir öğrencinin açıkta kalmaması adına önlem alınmıştır.

17 Mart 1944’te Varlık Vergisinin tasfiyesine ilişkin yasa yürürlüğe girdi.

7 Ağustos 1944’te 39 il merkezinde geceleri karartma başladı. Aynı tarihte

memlekete düşman indirilmesine karşı Müdafaa Mükellefiyeti Kanunu'nda yapılan değişiklikle 16-60 yaş arasındaki erkeklerle, 20-45 yaş arasındaki kadınlara hizmet yükümlülüğü getirildi. Ve gece 23:00'dan sonra sokağa çıkma yasağı kondu.

1 Kasım 1944'te unlu gıda maddeleri imali yasağı kaldırıldı.

2 Kasım 1944'te Işıkları Karartma tedbirleri kaldırıldı; İstanbul Belediyesi 8 kasımdan itibaren ışıkların yakılabileceğini duyurdu.

7 Ağustos 1945'te Nüfus sayımı için evlere numara verilmesi kararlaştırıldı.

21 Ekim 1945'te tüm yurttaki nüfus sayımı yapıldı.

6 Şubat 1946'da Lokantacılar Derneği haftada 2 kere et pişirilmesini teklif etti.

29 Nisan 1946'da yeni Belediye Seçimi Kanunu kabul edildi.

21 Temmuz 1946'da erken genel seçimler yapıldı.

20 Eylül 1946'da Basın Kanunu TBMM'de kabul edildi.

21 Aralık 1946'da özel otomobillerin kullanımına izin verildi.

27 Ocak 1947'de okullar dışında, hükümetin gözetimi altında din eğitimi yapılmasına izin verildi.

20 Şubat 1947'de İşçi ve İşveren Sendikaları Kanunu Meclis'te kabul edildi; CHP grev hakkına karşı çıktı.

27 Ağustos 1948'de Maarif Şurası liselerin 4 yıla çıkarılması kararını aldı.

16 Eylül 1948'de Türk Sahne Sanatları Derneği kuruldu.

25 Kasım 1948'de İlkokullara öğrenci velilerinin isteğine bağlı olarak din dersleri kondu.

16 Şubat 1949'da ilkokulların dördüncü ve beşinci sınıflarında din dersi okutulmaya başlandı.

16 Haziran 1949'da Devlet Tiyatro ve Operası kuruldu.

1 Ocak 1950'de, Gelir Vergisi Kanunu yürürlüğe girdi.

20 Ocak 1950'de, kiraların serbest bırakılması kararlaştırıldı.

17 Şubat 1950'de, tarihi türbelerin açılması için Meclis'e kanun teklifi verildi ve

1 Mart 1950'de tarihi ve mimari değer taşıyan türbelerin açılmasına izin verildi.

14 Mayıs 1950'de genel seçim yapıldı ve 22 Mayıs'ta ilk DP hükümeti Adnan

Menderes tarafından kuruldu. Celal Bayar, Türkiye Cumhuriyetinin 3. Cumhurbaşkanı oldu.

Başta da belirttiğimiz gibi, yukarıda toplum hayatını etkileyen başlıca gelişmeler belirtilerek, Türkiye'yi dolayısıyla da Bursa'yı etkileyen olaylar hakkında genel bir bilgi vermek amaçlanmıştır.

D- Bursa'daki Bayındırlık Hizmetleri

Cumhuriyet rejimiyle beraber, her yönden yeni atılımların yaşandığı ülkede, her alanda olduğu gibi Bursa kentsel yapısında da gelişim ve değişim söz konusu olmuştur.

Türk halkına refah içinde bir yaşam sunmak için modern ve işlevsel bir doku oluşturmak adına yapılan yatırımların başında yeni açılan caddeler, fabrikalar, sinema ve tiyatro binaları, hükümet binaları bulunmaktaydı.

1938 yılında şehre uygulanacak çehre değişikliği için İstanbul Planı çalışmaları yapmakta olan Fransız uzman Henri Prost'tan (1874-1959), Bursa için bir plan hazırlaması istenmiştir. 1941'de Fransızların aksiyal planlama ilkeleri doğrultusunda tamamlanan planda kısaca; 1. Yolların genişletilmesi, 2. Ovanın verimsiz bölgelerinin yerleşime açılması, 3. Eski yerleşim alanlarının daha sağlıklı bir duruma getirilmesi, 4. Çekirge'nin bir turizm ve kaplıca bölgesi olarak geliştirilmesi, 5. Bursa- Gemlik karayolu (eskiyol) üzerinde bir sanayi bölgesi kurulması amaç olarak belirtilmiştir. Bu plan özellikle Vali Haşim İşcan döneminde (1945-1950) önemli ölçüde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.⁽³³⁾

Diğer yandan kentin ana eksenini Gazi Paşa (Atatürk) Caddesi'ne kaydırılmış, böylece doğuda İnönü Caddesi, kuzeyde Cumhuriyet Caddesi, batıda Fevzi Çakmak Caddesi ve güneyde Atatürk caddesiyle çevrilmiş bir ticaret ve kültür merkezi oluşturularak içerisine sosyal ve kültürel binalar, hükümet binaları ve devlet binaları inşa edilmiştir.

İnşa edilen bu binaların mimari düzeni, ülkede oluşan iki mimarlık akımından etkilenecek şekilde meydana getirilmiştir. İlki Osmanlı aydınlarının başını çektiği Türkçü hareket olarak mimariye yansıması ve I. Ulusal Mimarlık Akımı adını almıştır. Özünde; betonarme yapı sistemi ve yeni malzemeler yanında kemer, kubbe, tanoz gibi geleneksel

formlar ile taş, çini gibi geleneksel bezemelerin kullanıldığı akımın etkisiyle, Bursa’da 1930’a kadar Cumhuriyet Alanı’ndaki Defterdarlık ve Maliye Binaları, Çekirge Caddesi’ndeki Mangeri’nin tasarımı olan Çelik Palas Oteli ve yakın zamanda yıkılan Osmanlı Bankası inşa edilmiştir. İkinci mimarlık akımı ise, dünyada yayılan Jugendstil, Bauhaus gibi akımlardan etkilenerek ortaya çıkan II. Ulusal Mimarlık Akımıdır.⁽³⁴⁾ Bu akım ise, kendisine esin kaynağı olarak, sivil mimarlık alanını seçmiştir. Bu akımın etkisiyle, Emin Onat tarafından Eski Bursa evlerinin modernize edilmiş bir biçimi olarak düşünülen “Vali Konutu” ve Uludağ Sanatoryum’u inşa edilmiştir. Sanatoryum 1 Ağustos 1949’da hizmete girmiştir. Ayrıca Emin Onat’ın Lemean Tomsu ile birlikte projesini hazırladığı Yapı Kredi Bankası 4 Haziran 1948’de açılmıştır.⁽³⁵⁾

Bu iki akımın etkisiyle Bursa’da çeşitli binalar meydana getirildi. Bunlardan, düzenlenen bir yarışma sonucu birinciliği kazanan Münevver Belen’in ve ikinciliği kazanan Abidin Mortaş’ın çizdiği proje sonucu inşa edilen Halkevi binası önemli bir yer tutar.

Binanın 1938’de inşaatı başlamış, 1940’da sona ermiştir.⁽³⁶⁾ Diğer bir yapı Arif Hikmet Holtay’ın Türkiye İş Bankası binasıdır. Bu bina, Ulucami’nin karşısında olup, 3 Temmuz 1950 Pazartesi günü hizmete girmiştir.⁽³⁷⁾ Ayrıca Sümerbank Merinos Yünlü Sanayi Müessesesi ve Arif Hikmet Koyunluoğlu’nun Tayyare Kültür Merkezi binaları, diğer önemli yapılan binalardır.⁽³⁸⁾

Bunların yanında Haşim İşcan döneminde birçok yapı inşa edilmiştir. Bu

---

(33) Yılmaz Akkılıç “Bursa’nın Kentsel Gelişimi”, *Bursa Defteri*, Mart 2000, s.20.

(34) Mithat Kırayoğlu, “Cumhuriyet Döneminde Bursa’da Mimari Değişim”, *Cumhuriyet Sürecinde Bursa*, Olay Basın yay. Bursa, 1998, s.39.

(35) Metin Sözen, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi*, Türkiye İş Bankası yay., Ankara,1996, s.68.

(36) *Bursa Ansiklopedisi*, Haz: Yılmaz Akkılıç, Burdef yay., Bursa 2002, c.II., s.828.

(37) *Ant Gazetesi*, 1 Temmuz 1950 Cumartesi, Y.15, S.1758

(38) Kırayoğlu, s.41.

dönemde, Atatürk Stadyumu (Kapalı tribün ve oyun alanı ile açılışı Eylül 1948), Haşım İşcan İlkokulu (1948), Çelik Palas (Büyük Otel), Yeşil Vergi Dairesi (1946), Ticaret Lisesi(1949), Hal Binası ve Devlet Hastanesi (6 Haziran 1952) yapılmıştır. ⁽³⁹⁾

İncelediğimiz süreçte Bursa'daki bayındırlık faaliyetlerine bakacak olursak, gerek şehir merkezindeki yolların, gerekse ilçelere ve diğer illere bağlı yollarda onarım ve yapım çalışmalarının sürekli olarak devam ettiğini görürüz. Bursa Vilayeti Umumi Meclisi'nin 13 Şubat 1939'da düzenlediği ilk toplantıda beş yıllık mesai programı dahilinde yapılması gereken işler arasında belirtilen; Mudanya Asfalt yolu, Bursa-Karacabey- Bandırma Hududu, Bursa- Gemlik- Orhangazi- Yenişehir- Bilecik hududu, Bursa- İnegöl yolları, Yenişehir- İznik ve Orhaneli- Harmancık yolları ve Çekirge-Yiğit Ali yollarının yapımı ve onarımı çalışmaları hakkında bilgi verilmiştir. ⁽⁴⁰⁾ Buna göre;

- Mudanya asfalt yolunu, iki senede tamamlamak ve bedeli 4 senede ödenmek kaydıyla 641.635 liraya Hathaş şirketine ihale edilmiştir.
- Bursa- Karacabey- Bandırma hududu, Bursa- Gemlik- Orhangazi- Yenişehir- Bilecik hududu ve Bursa- İnegöl yolları onarılmış, Yenişehir- İznik ve Orhaneli- Harmancık yollarında 11,5 km yeni şose yapılmıştır. Yine bu yollar üzerinde 36 beton, 53 körü ve menfez tamir edilmiş, 1082 m³ kuru duvar, 7408 m³ kaya, 82395,5 m³ toprak hafriyatı yapılmıştır.

Bursa Vilayeti Umumi Meclisi'nin 1 Şubat 1940 tarihli kararından anlaşıldığına göre Bursa- Karacabey- Bandırma yolunda 35 km uzunluğunda onarım yapılmıştır. Bursa- Mudanya- Tirilye- Karaağaç yolunda 11 km uzunluğunda onarım, 4 km uzunluğunda beton asfalt yapılmıştır. Bursa- Gemlik- Orhangazi- Yalova, Gemlik-Sölöz, Bursa- Yenişehir- Bilecik , Bursa- M. Kemal Paşa- Susıgırlık, Çekirge- Yiğit

---

(39) *Bursa Aniklopedisi*, Bursa Hakimiyet yay., c.II., s.411.

(40) *Bursa Vilayeti Umumi Meclisi Zabıtnamesi*, Seçim Devresi: 7 Açım yılı:1 (13-2-1935, 24-3-1939) Bursa İl Basımevi,1939

Ali- Uludağ Otelyolu yolları onarılmıştır. ⁽⁴¹⁾

1945 yılında Bursa- Karaköy Yolu'nun inşasına başlandığını, Bursa- Çekirge asfaltının tamamlanarak açıldığını görürüz. ⁽⁴²⁾

Bu süreçte kent içi yolları da asfaltlanmıştır.yine 1945 yılında Ulucami- Maksem yolunun onarılması için Rıfat Pekiş 2000, Selim Süter 500 lira bağışta bulunmuş, Altıparmak- Çelik Palas yolu da onarılmaya başlanmıştır. ⁽⁴³⁾ Aynı yıl Bursa'nın Çakırhamamı ile Stadyum arası (Sandviç beton) haline getirilip, asfaltlanması başlanan Kapalıçarşı yıl sonuna kadar tamamlanmıştı. ⁽⁴⁴⁾

1946 yılında ise Kapalıçarşı'dan sonra Uzun Çarşı da beton yapılmış ⁽⁴⁵⁾, Belediye ve Tuzpazarı meydanının bu kısmı da asfaltlanmıştır. ⁽⁴⁶⁾

---

(41) *Bursa Vilayeti Umumi.....*, 1940, 8-9.

(42) *Nilüfer*, S.2, Haziran 1945, s.15.

(43) *Nilüfer*, S.5, Eylül 1945, s.13.

(44) *Nilüfer*, S.8, Aralık 1945, s.16.

(45) *Nilüfer*, S.9, Ocak 1946.

(46) *Nilüfer*, S.10 Şubat 1946, s.20.

ILBÖLÜM: BURSA KENT KÜLTÜRÜNDEKİ GELİŞMELER

A. Kent Kültürünü Etkileyen Kurumlar

1. Yönetim Örgütlenmesi:

Bursa kuzeyden Marmara Denizi ile Kocaeli, doğudan Bilecik, güneyden Kütahya ve Batıdan Balıkesir illeriyle çevrili bir şehirdir. Bursa ili yönetsel oluşumuna baktığımızda, 1921 Anayasası ile belirlenmeye başladığını görürüz. Bu yasa ile "Vilayet- Kaza- Nahiye- Köy kademelenmesini öngören sistem gereğince o tarihte Hüdavendigar Vilayetinin merkezi olarak 6 ilçe belirlenmiştir. ⁽¹⁾ Bunlar:

- Orhanlı ilçesi : Gökçedağ, Harmancı nahiyeleri ve 184 köy
- Gemlik ilçesi : Armutlu nahiyesi ve 27 köy
- Karacabey ilçesi : (Nahiyesi yok), 70 köy
- Mustafa Kemal Paşa ilçesi : Söğütalan, Çaltılı, Devecikonağı Nahiyeleri ile 121 köy
- Mudanya ilçesi : Tirilye nahiyesi ve 27 köy
- Orhangazi ilçesi : (Nahiyesi yok), 25 köy

1925 yılında gerçekleştirilen bir düzenleme ile Bilecik İli'nin Yenişehir ilçesi merkez bucağına bağlı 70 köy ve İznik Bucağı'na bağlı 35 köyle birlikte Bursa'ya bağlanmıştır.

1926 yılında da yine Bilecik İli'ne bağlı olan İnegöl ilçesi Tahtaköprü ve Domaniç bucakları ve 139 köy ile Bursa İli'ne, daha sonra Domaniç ilçe haline getirilerek Kütahya İli'ne bağlanmıştır.

TBMM'ce 15 Mayıs 1930 günü kabul edilen, 1 Eylül 1930 günü yürürlüğe giren 1612 sayılı yasa ile Yenişehir ilçesine bağlı bir bucak merkezi iken ilçe haline getirilen İznik, kendisine bağlı 40 köy ile Bursa iline bağlanmıştır. Böylece Bursa İli'nin ilçe sayısı :

- Yenişehir ilçesi : (Nahiyesi yoktur), 66 köy
- İnegöl ilçesi : Tahtaköprü nahiyesi, 91 köy

---

(1)*Bursa 1934 İl Yıllığı*, s.1.

- İznik ilçesi : (Nahiyesi yoktur), 40 köy ile 9' a çıkmıştır. ⁽²⁾

Yönetim deyince, ilk olarak akla, devleti il bazında temsil eden valiler gelir. Vali, il yönetiminin başında bulunan ve ilde, dediğimiz gibi, devletin, hükümetin ve ayrı ayrı her bakanlığın temsilcisi olan resmi devlet görevlisidir. Valiler, devlete, özel idareye, belediye ve köy muhtarlıkları ile bunlara bağlı kurumlar yanında; özel hukuk kişilerine ait mali, ticari ve endüstriyel işletmeleri denetlemek, bulunduğu ilin kamu düzenini ve güvenliğini sağlamak ve gerekirse bu amaçla tüm kolluk kuvvetlerinden ve olağanüstü durumlarda askeri kuvvetlerden yararlanmak gibi görev ve yetkilere sahiptir.

Bursa İli devlet teşkilatını oluşturan kurumlar; Bursa Valiliği, vali muavinliği, vilayet idare heyeti, vilayet umumi meclisi, hukuk işleri müdürlüğü, vilayet emniyet müdürlüğü, tapu müdürlüğü, kadastro fen heyeti, sıhhat ve iç muavenet müdürlüğü, sıtma mücadele heyeti, vilayet maarif müdürlüğü, nafia baş mühendisliği, nafia vekaleti su işleri müdürlüğü, iskan müdürlüğü, ziraat müdürlüğü, vilayet baytar müdürlüğü, vilayet nüfus müdürlüğü, iskan müdürlüğü, vilayet daimi encümenliği, evkaf müdürlüğü, posta telgraf telefon baş müdürlüğü ve merkez müdürlüğüdür.

2. Yerel Yönetim:

İllerde valinin başkanlığını yaptığı ve demokratik karar organı olan il genel meclisi oluşturur. Bu meclis yaptığı toplantılar ile il bazında tüm mevzularda karar alır. Ve bu kararlar ve toplantıda yapılan tüm konuşmalar zabıtnamelere yazılır. Ancak Bursa İli için önemli birer kaynak olan bu zabıtnamelerden çok azı günümüze ulaşmıştır. Örneğin, 1939 yılı Bursa Vilayeti Umumi Meclisinde şu üyeler bulunmaktaydı: ⁽³⁾

Başkan: Vali Refik Sayer

Üyeler: BURSA- A.Hulusi Köymen

---

(2) Bursa Ansiklopedisi, Bursa Hakimiyet yay. c.2, s.33

(3) Bursa Vilayeti Umumi Meclisi Zabıtnamesi, Seçim devresi:7, Açım Yılı:1 (13-2-1939, 24-3-1939), Bursa il Basımevi,1939

	Ahmet Tevfik Aycan		
	Ali Raif Avcıoğlu		
	Tevfik Biricik		
	Saim Altıok		
	Muhiddin Kurtiş		
	Nureddin Öğünç		
	Sabiha Atlı		
GEMLİK-	Kerim Kumla	KARACABEY-	Hilmi Ertan
	Nuri Coşkun		Binnaz Altan
İNEGÖL-	Hüsnü Güven		M.H.Erdem
	şakir Lakşa		Hüseyin Saka
	Sabri Demirci	M.KEMAL PAşA-	Refik Gülenç
	Emin Durutan		İsmail Uzel
İZNİK-	Osman Akın		H.Cahit Polat
MUDANYA-	Hasan Ertürk		E.Hamdi Erozan
	Saip Çelikel	ORHANGAZİ-	Tahsin Tarakçioğlu
ORHANELİ-	Neyire Soner		Refik Atay
	Osman Yılmaz	YENİşEHİR -	Mehmet Gökğöz
	Mehmet Nuri Erden		Burhan Ersöz
	Ali Tevfik Erdemgil		Ahmet Özeç

Görüldüğü gibi ilçe temsilcilerinden oluşan bu meclis her toplantı döneminde kendi içinden 4 üyeyi “İl Daimi Encümeni” seçer. Yine 1939 yılı Bursa İl Genel Meclisinin seçtiği encümenler şunlardır: ⁽⁴⁾

Nafia Encümeni- Tevfik Aycan(Bursa)	Saip Çelikel (Mudanya)
Emin Durutan (İnegöl)	Mehmet Erden (Orhaneli)
Osman Akın (İznik)	T.Tarakçioğlu (Orhangazi)

(4) *a.g.b.* , s.5,6

Maliye Encümeni- Raif Avcıoğlu (Bursa) Refik Gülenç (M.K.Paşa)
Nureddin Öğünç (Bursa) Hüsnü Güven (İnegöl)
Kerim Kumla(Gemlik) Bursan Ersöz (Yenişehir)
M.H.Erdem (Karacabey)

Maarif Encümeni- Hulusi Köymen (Bursa) İsmail Uzel (M.K.Paşa)
Muhiddin Kurtiş (Bursa) Neyire Saner(Orhaneli)
Şakir Lakşa (İnegöl) Refik Atay (Orhangazi)
Hüseyin Saka (Karacabey)

Dahiliye ve Sıhhat Encümeni- Tevfik Birecik (Bursa)
H.Cahit Polat (M.K.Paşa)
Hasan Ertürk (Mudanya)

İllerde ayrıca Vali'nin başkanlığında oluşturulan ve Hukuk İşleri Müdürü, Sağlık Müdürü, Milli Eğitim Müdürü, Defterdar, Bayındırlık Müdürü, Veteriner ile Tarım İl Müdürlüğü'nden oluşan ve de ilin yönetiminde valiye yardımcı olan "İl İdare Kurulu" bulunur.

Bu arada 1935-1950 yılları arası Bursa'da görev alan valiler şunlardır:

- Fazlı Güleç (ilk kez) 20.06.1934 – 19.08.1935
- Edip Kutay (vekil) 19.08.1935 – 29.08.1935
- Şefik Soyer 29.08.1935 - 25.05.1936
- Edip Kutay (vekil) 25.05.1936 - 07.06.1939
- Refik Koraltan 07.06.1939 - 26.01.1942
- Hilmi Balcı (vekil) 26.01.1942 - 10.02.1942
- Fazlı Güleç (ikinci kez) 10.02.1942 - 28.08.1945
- Remzi Emiroğlu (vekil) 28.08.1945 - 14.09.1945
- Haşim İşcan 14.09.1945-01.08.1950

Fazlı Güleç, Mülkiye Mektebini(Siyasal Bilgiler) bitirdikten sonra çeşitli yerlerde yöneticilik yapmıştır. İlk Bursa valiliği görevinden sonra İzmir valiliğine atanan Güleç, Nisan 1939'da yapılan genel seçimlerde Bursa milletvekili olmuştur. Ancak, dönemi tamamlamadan ayrılarak ikinci kez Bursa valiliğine atanmıştır. Midilli 1891 doğumlu olan Güleç, 1966 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. ⁽⁵⁾

Şefik Sayer, Niğde 1889 doğumludur. Harbiye'yi bitirip, orduya katılmış fakat jandarma yüzbaşısı iken askerlikten ayrılıp hukuk öğrenimi yapmıştır. Bir ara kaymakamlık ve Konya Valiliği görevlerini de üstlenmiştir. Atatürk'ün son Bursa gezisini (1-3 Şubat 1938) ve Bursa Belediyesi'ndeki "son balo" yu Bursa Valisi olarak organize etmiştir. Daha sonra Ticaret Bakanlığı'nda İaşe Müsteşarlığına atanan Soyer, 1957 seçimlerinde Niğde'den milletvekili seçilmiştir. Ancak bu görevi 27 Mayıs 1960 müdahalesiyle son bulmuştur. 1962 yılında Ankara'da vefat etmiştir. ⁽⁶⁾

Refik Karahan, Divriği 1889 doğumludur. Orta öğrenimini İstanbul Mercan İdadisi, yükseköğrenimini Hukuk Mektebi'nde bitirmiştir. Bursa'da savcı yardımcılığı ardından Emniyet Müfettişliği ve Trabzon Emniyet Müdürlüğü görevinde bulunmuştur. 1920,1923,1927 ve 1931'de Konya'dan milletvekili seçilmiş, 1935'te Çoruh, 1937'de Trabzon, 7 Haziran 1939'da da Bursa'da Valilik görevini icra etmiştir. 1943'te İçel(Mersin) milletvekilliğinin ardından 1945'te Celal Bayar, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü ile beraber "Dörtlülük Takrir"e imza koyarak CHP'den ayrılmış, daha sonra da Demokrat Partide görev alarak bu partiden milletvekili olmuştur. 27 Mayıs 1960'da bütün DP ileri gelenleriyle beraber tutuklanmış, ölüm cezasına çarptırıldıysa da bu ceza önce ömür boyu hapis cezasına, sonra da affa çevrilmiştir. İstanbul'da 1974'te vefat etmiştir. ⁽⁷⁾

Haşim İşcan ise ele aldığımız dönemin son valisidir ve Bursa'ya büyük hizmetleri dokunmuştur. Ahmet Cevdet Paşa'nın oğlu olan İşcan Edirne 1898 doğumludur. İstanbul Mülkiye Mektebi'ni bitirdikten sonra bir süre öğretmenlik yapmış, daha sonra illerde özel kalem müdürlüğü, kaymakamlık, emniyet genel

---

(5) Bursa Ansiklopedisi, *Burdef yay.* , c.II, s.783

(6) a.g.e. , c IV, s.1515

(7) a.g.e. , c III, s.1069

müdürlüğü ve mülkiye müfettişliği görevlerinde bulunmuştur. Tekirdağ, Erzurum, Muş, Antalya ve Bursa valiliğinin ardından Toprak İskan Genel Müdürlüğü'ne atanarak, Bulgaristan, Yugoslavya ve Romanya'dan gelen göçmenlerin yerleşimi konusunda başarılı çalışmalara imza atmıştır. Son valilik görevini Samsun'da yaptıktan sonra 1963 İstanbul'daki yerel seçimlere CHP adayı olarak katılmıştır. Bu seçimlerde Adalet Partisi fazla oy almasına rağmen adayının yasal eksikliği nedeniyle, Haşim İşcan belediye başkanı olmuş, ölüm yılı olan 1968'e kadar bu görevde bulunmuştur.

Başta da belirttiğimiz gibi Bursa valiliği sırasında şehre büyük hizmetleri dokunan İşcan, yaptığı çalışmalara kaynak sağlamak için "Bursa'yı Güzelleştirme Derneği" kurmuştur. Ancak 1950 seçimlerinde çoğunluğu alan DP tarafından bu derneğe baskı yoluyla bağış aldığı ve 1946 genel seçiminde Bursa'dan CHP milletvekilinin seçilmesinde hileye karıştığı iddiasıyla şikayet edilmiştir. ⁽⁸⁾

Diğer yandan Bursa valiliği sırasında şu hizmetlerde bulunmuştur. ⁽⁹⁾

- Atatürk Caddesi'nin özellikle Ulucami ile Çakır Hamam arasındaki bölümü genişletilerek, trafik akışının sağlanması yeterli düzeye getirilmiştir. ⁽¹⁰⁾
- Atatürk Caddesi gibi anayollar asfalt kaplanmıştır.
- Maliye (Yeşil Vergi Dairesi) ve Ticaret Lisesi binaları yapılmıştır.
- Çelik Palas'ın cadde üzerindeki Büyük Otel bölümü yapılmıştır.
- Mimarı Emin Onat olan Uludağ Senatoryumu yapılmıştır.
- Hisar'daki Devlet Hastanesi yaptırılmıştır ki adı Haşim İşcan Hastanesi iken daha sonra söktürülmüştür.
- Haşim İşcan İlkokulu yaptırılmıştır. (Bu okul bir süre Bursa İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi olarak kullanılmış, daha sonra da Osmangazi Kaymakamlığı olarak günümüzde kullanılmaktadır.)
- Tophane çıkışında Kırkmerdivenler'de çağlayan düzeninde bir çeşme ve iki

---

(8) *a.g.e.* , c III, s.948-949.

(9) Burhanettin Ayanoğlu, "Haşim İşcan'ın Hayatı ve Görevleri", Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, *Yüksek Lisans tezi*, Bursa 2000, s.24.

(10) *Uludağ*, S.90 ; Temmuz-Ağustos 1948, s.18-19.

adet hal binası yaptırmıştır.

- Atatürk Stadyumu yaptırmıştır. (Bu stadyum bir önceki stadyum bozularak, yerine üstü kapalı olarak yapılmıştır)
- Demirtaş Paşa ve Süleyman Çelebi Türbesini, Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu'yla beraber onartmıştır.
- Merinos Fabrikası iplik ve dokuma bölümlerinin genişletilmesi ve Merinos lojmanlarının inşa edilmesi hizmetlerinde bulunmuştur.
- Kentin içme suyu şebekesinin yenilenmesi ve Uludağ'dan su getirilmesi hizmetlerini yürütmüştür.
- Mudanya iskelesini ve Mudanya'da atölye ve depolarıyla beraber bir Tekel binası yaptırmıştır.
- Yapı Kredi Banka binası yaptırmıştır.
- 1922'de işgal kuvvetlerinin Bursa'yı terk ederken dinamitle yıktığı İrgandı Köprüsü'nü, 1949 yılında Kazım Baykal'ın da katkısıyla dükkansız ve betonarme olarak onartmış ve trafiğe açmıştır.⁽¹¹⁾

Ele aldığımız dönem içerisinde görev alan valiler hakkında bilgi verdikten sonra, diğer yerel yöneticilerden olan Bursa Belediye Başkanları üzerinde de durmak gerekir.

1935-1950 yılları arası hizmet veren Bursa Belediye Başkanları şunlardır;⁽¹²⁾

• Avukat Mehmet Cemil Öz	01.11.1934 - 28.05.1937
• Kemal Ziya (Vekil)	21.05.1937 - 01.11.1937
• Neşet Kiper	01.11.1937 - 14.04.1940
• Sadık Tahsin Arsal	17.04.1940 - 02.05.1942
• Dr.Edip Rüştü Akyürek	02.05.1942 - 31.05.1946
• Fahri Batıca	01.06.1946 - 07.02.1950

---

(11) Neslihan Türkün Dostoğlu, "İrgandı Köprüsü'nün Tarih İçindeki Gelişimi", *Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi*, S.1, Mayıs 2003, s.11.

(12) bkz. Yılmaz Akkılıç, "Belediyeciliğin Tarihsel Gelişimi ve Bursa Belediyesi", *Bursa Defteri*, Mart 2000, s.86-93.

- Mehmet Urgancıgil 07.02.1950 - 20.09.1950
- Ferit Akçar 20.09.1950 - 27.04-1951

Bu belediye başkanlarının Bursa için yaptıkları hizmetlere bakacak olursak;

Mehmet Cemil Öz, Bursa Belediyesi ve Bursa Halkevi'nde etkin biçimde görev almış, 1930-1931 ve 1944-1946 yılları arasında iki kez Bursa Barosu Başkanlığı yapmıştır. 1934-1937 yılları arasında belediye başkanlığı ve sonra Cumhuriyet Halk Partisi İl Başkanlığı yapmıştır. 1946 milletvekili genel seçimlerinde CHP adayı olarak Bursa milletvekili seçilmiştir.

Neşet Kiper, 1937'de kurmay yarbay rütbesi ile Bursa Askeri Lisesi (Işıklar) konutanlığına atanmış, aynı yıl 1 Kasım'da Bursa Belediye Başkanlığı görevine getirilmiştir. Atatürk 'ün son Bursa gezisi sırasında, Atatürk'ün Çekirge yolundaki köşkünü ve Çelik Palas'taki hisselerini Bursa Belediyesine bağışladığına dair yazı belediye başkanı sıfatıyla Neşet Kiper adına yazılmıştır.

Sadık Tahsin Arsal, Bursa'da serbest avukatlık yaptıktan sonra, Bursa Belediye Başkanlığı görevine getirilmiş, 1946'da da CHP'den Bursa milletvekili seçilmiştir.

Diş Hekimi Edip Rüştü Akyürek, Bursa Halkevi çalışmalarında faal olarak bulunmuş, belediye başkanlığı sırasında da Belediye müzikevi ve Sanat Galerisini açmıştır. Yaptığı diğer hizmetler arasında Bursa Otobüs işletmesini kurmak ve Kültürpark için arazi kamulaştırmakta yer almıştır. 1961-1965 yıllarında CHP Bursa milletvekilliği yapmıştır.

Mehmet Urgancıgil, baba mesleği olan ve yeri Bakırcılar çarşısında bulunan tomrukönü yapağını ve urganticareti yapmıştır. Ayrıca askeri birliklere ve Bursa-Mudanya demiryolu için travers alımsatımı işlerinde müteahhitlik yapmıştır. Bursa Belediye Başkanlığı görevinin dışında Ticaret ve Sanayi odası meclis üyeliğinde de bulunmuştur.

Ferit Akçar ise, Kazım Lim'le beraber Bursa'da Ford acentalığı yapmış, Belediye Başkanlığı görevinde geçici bir süre için bulunmuştur. 27 Nisan 1951'de bu görevi DP adayı olarak seçilen Ali Ferruh Yücel'e devretmiştir. Ayrıca 1954-1959 yılları arası Bursa Ticaret ve Sanayi Odası Meclis Başkanlığı yapmıştır.

3. Bursa Parlamenterleri

Türkiye'nin ilk parlamentosu ilk Kanun-i Esasinin ilanının ardından 20 Mart 1877'de açılan Meclis-i Mebusan'dır. Bu ilk parlamentodan sonra, ikinci Meşrutiyet döneminde 4, Kurtuluş Savaşı ve yeniden yapılanma sürecinde 2, 1995 seçimlerine değin Cumhuriyet Dönemi'nde 18, ara rejimlerde de (1960 ve 1980) 2 özel parlamento toplanmıştır.

Ele aldığımız dönem olan 1935-1950 arası dönemde de beşinci, altıncı, yedinci, sekizinci, ara seçim ve dokuzuncu dönem parlamentosu oluşmuştur. ⁽¹³⁾

Beşinci dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi; 8 Şubat 1935'te yapılan seçim ile Bursa'dan şu milletvekilleri seçilmiştir; Şekibe İnel, Mustafa Fehmi Gerçekler, Hasan Refet Canitez, Asaf Doros, Esat Sogay, Galip Kahraman, Fatih Güven Diren, Atıf Akgüç, Sadi Konuk, Sadettin Ferit Talay ve Naci Tınaz. Bu seçim dönemiyle oluşturulan TBMM, 1 Mart 1935'te açılmıştır.

Altıncı dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi: 26 Mart 1939'da yapılan seçim ile Bursa'dan seçilen 12 milletvekili şunlardır: Muhittin Baha Pars, Mustafa Fehmi Gerçekler, Hasan Refet Canitez, Dr. Baki Refik Güran, Galip Kahraman, Fatin Güvendiren, Atıf Akgüç, Sadi Konuk, Naci Tınaz, Fazlı Güleç, Nevzat Ayos ve M.Talat Simer. Bu seçim dönemiyle oluşturulan TBMM, 3 Nisan 1939'da açılmıştır.

Yedinci dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi: 28 Şubat 1943'te yapılan tek partili dönemin son seçiminde Bursa'dan seçilen 12 milletvekili şunlardır: Muhittin Baha Pars, Mustafa Fehmi Gerçekler, Ahmet Münir Erhan, Atıf Akgüç, M.Talat Simer, Hasan Refet Canitez, Dr. Baki Refik Güran, Fatin Güvendiren, Sadi Konuk, Naci Tınaz, Aşir Atlı ve Aziz Duru. TBMM'i 8 Mart 1943'te açılmıştır.

Sekizinci dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi: İlk tek dereceli ve Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Partinin katıldığı 21 Temmuz 1946 tarihli seçimlerin sonunda Bursa'dan şu 12 milletvekili seçilmiştir: Zehra Budunç, Muhittin Baha Pars, Mustafa Fehmi Gerçekler, Ahmet Münir Erhan, Aziz Duru, M. Talat Simer, Atıf Akgüç, Fehmi Bük, Abdurrahman Konuk, Faik Yılmazipek, Cemil Öz, Sadık Tahsin Arsal. TBMM'nin açılışı 5 Ağustos 1946'dır.

---

(13) Yılmaz Akkılıç, "Bursa'da Seçimler", *Bursa Defteri*, Mart 1999, s.143-144

Bir ara seçim Sadi Tahsin Arsal'ın ölümü üzerine yapılarak, Muhlis Erkmen milletvekili olmuştur.(1949)

Dokuzuncu dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi: Gizli oy, açık döküm esasına dayalı olarak 14 Mayıs 1950'de yapılan seçimlerde üstünlüğü ele alan DP, tüm Bursa milletvekillerini kazandı. Bu milletvekilleri. Kenan Yılmaz, Ali Canip Yöntem, Raif Ayber, Selim Ragıp Emeç, Halil Ayan, Agah Erozan, Selim Erkmen, Hulusi Köymen, Sadettin Karacabey, Necdet Yılmaz, Mithat San ve Haluk Şaman'dır. TBMM'i 22 Mayıs 1950'de yeni döneme girmiştir.

4. Eğitim Kurumları

Osmanlı Döneminden itibaren ekonomik, toplumsal ve kültürel açıdan gelişmiş bir yapıya sahip Bursa kenti, bu gelişmişliğini, Cumhuriyet Döneminde eğitim-öğretim alanında da sürdürmüştür.

Bursa kenti okuryazar oranına baktığımızda Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türkiye ortalamasının üstünde bir orana sahip olduğunu, bunu diğer yıllarda da devam ettirdiğini görürüz. Örneğin; 1935 Genel Nüfus sayımında tüm yurttaki okuryazar oranı % 19 iken, Bursa İli'nde % 24,7'dir. 1935-1945-1950 yılları Bursa İli okuryazar oranları şöyledir. ⁽¹⁴⁾

Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam
1935	32,9	16,8	24,7
1945	50,5	25,7	37,9
1950	54,6	30,0	42,3

1936 yılında il merkezinde; Askeri Lise, Kız Lisesi, Erkek Lisesi, Ortaokul, Kız Enstitüsü, Ziraat Okulu, Orman Okulu, Sanat Okulu ile İpekböcekçiliği Enstitüsünden başka il merkezinde 29 tane olmak üzere, tüm ilde 250 tane ilkokul ve bunların içerisinde görev alan 600'den fazla öğretmen bulunmaktaydı. ⁽¹⁵⁾

(14) Bursa Ansiklopedisi, Bursa Hakimiyet yay. c.II, s.103.

(15) Bursa Sesleri Dergisi, Yıl 2, No:31-32, Bursa 1936, s.13

Diğer yandan 1937 ve 1943 yıllarında ilköğretim düzeyinde büyük atılımların gerçekleştirildiği söylenebilir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren artan ilköğretim öğrenci sayısına, kurulan yeni ilkokullar ile cevap verilmeye çalışılmıştır.

1938 yılına ait Bursa Vilayeti Umumi Meclisi Zabıtlarına baktığımızda merkez ve kazalarda 48 mektep, 289 öğretmen, 96 hademe, köylerde 202 mektep, 241 öğretmen, 4 hademe istihdam edildiğini görmekteyiz.⁽¹⁶⁾ 1938-1939 yılında Bursa ili dahilinde 527 tane ilkokul öğretmeni hizmet vermekte idi.⁽¹⁷⁾ 1937-1943 yılları arası kent ilkokulu sayısı değişmezken, köy ilkokulu sayısı 268'e çıkmış, köydeki ilkokul oranı şehre göre % 85'i bulmuştur.⁽¹⁸⁾

1934-1935 yıllarında 25421 öğrenci, 1935-1936 yıllarında 27598 öğrenci ilkokulda öğrenim görmüştür. Ayrıca 1936-1937 öğretim yılında okuyan 27754 öğrenciden 1844'ü⁽¹⁹⁾, 1937-1938 yıllarında okuyan 28904 öğrenciden 2029'u⁽²⁰⁾, 1938-1939'da okuyan 29631 öğrenciden 1939'u mezun olmuştur.⁽²¹⁾

Ele aldığımız dönemde varolan okullardan bazıları ve tarihçeleri şöyledir:

Işıklar Askeri Lisesi: 15 Şubat 1845'te şimdiki hükümet binasının civarında bulunan bir kumaş fabrikasının kamulaştırıp, okul haline getirilmesiyle "Mekteb-i Fünunu İdadi" adı altında açılmıştır. Bu bina 1855'teki deprem sırasında oldukça hasar görmüş ve öğrencileri çadırlarda ve birkaç evin kamulaştırılarak okul haline dönüştürülmesi şeklinde öğretime devam etmiştir.

Işıklar Askeri Lisesi'nin bugünkü binalarının yapımına, padişah yaverlerinden Bursa Redif Miralayı Mehmet Bey'in başkanlığındaki bir kurulun denetiminde 14.000 metrekarelik bir alanda 3 Haziran 1889 günü temel atılarak başlanmıştır. Yapımı 1.394.654 kuruş harcanarak 11 Haziran 1893'te birmiş, 1894'te hizmete girmiştir.

---

(16) *Bursa Vilayeti Umumi Meclisi Zabıtnamesi*, Bursa 1938, s.17.

(17) *a.g.b.* Bursa 1939, s.XVI-XVII.

(18) *Bursa Ansiklopedisi*, Bursa Hakimiyet yay. c.II, s.105.

(19) *Bursa Sesleri Dergisi*, Yıl 2, No:31-32, s.13.

(20) *Bursa Vilayeti Umumi Meclisi Zabıtnamesi*, Bursa 1938, s.17

(21) *Bursa Vilayeti Umumi Meclisi Zabıtnamesi*, Yıl 1940, s.10

1895'te başlayıp, 1897'de biten B bloğun ilavesiyle okul mevcudu 500'e çıkmıştır

Yunan işgali sebebiyle bir ara öğretime ara veren okul, Kurtuluş Savaşı'nın ardından 1921'de "Askeri İdadi" olarak hizmete girmiştir. 3 Mart 1936'da "Bursa 2. Lisesi" adıyla Milli Eğitim Bakanlığına devredilmiş, ancak aynı yıl yeniden Milli Savunma Bakanlığı'nca geri alınarak "Bursa Askeri Lisesi" olmuştur. ⁽²²⁾

Cumhuriyet devrinde üçüncü bir bina, hastahane , bulaşikhane ve laboratuvar ilave edilen okul için 1933'te mükemmel bir şeref salonu açılmıştır. ⁽²³⁾

Bursa Askeri Lisesi, 31 Temmuz 1961'de bir kez daha kapatılarak, burada Silahlı Kuvvetler Personel Okulu faaliyet göstermiştir. Okulun Işıklar Askeri Lisesi adıyla tekrar açılması 28 Eylül 1974'te gerçekleşmiştir. ⁽²⁴⁾

Bursa Erkek Lisesi: Okul, 4 Ağustos 1885 tarihinde, Mekteb-i İdadi-i Mülki adıyla okulun bugünkü yerinde bulunan Akif Paşa Konağı'nda faaliyete geçmiştir. Günümüzdeki ana binanın temeli 1897 yılında, eski yatakhaneler ve yemekhane bölümü 1903-1906 yılları arasında tamamlanmıştır.

İlk mezunlarını 1889 yılında veren okula, 1892-1893 yılında rüşdiye bölümü de eklenerek, okul dört sınıftan yedi sınıfa çıkarılmıştır.

Okul 1911-1912 öğretim yılında "Mekteb-i Sultani" adını almıştır. 1922-1923 öğretim yılından itibaren ise, önce "Lise" ardından "Erkek Lisesi", 1926 yılında Askeri Lise'nin M.E.B.'e bağlanması ile "Birinci Erkek Lisesi" adını almıştır. Ancak Askeri Lise'nin tekrar Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanmasının ardından kesin olarak "Bursa Erkek Lisesi" adını almıştır. ⁽²⁵⁾

Ele aldığımız dönem içerisinde, Bursa Erkek Lisesi'nde Necati Ülgen(1927-1938), Sami Argüden(1938-1942), Rıfat Tokgöz (1942-1954) okul müdürlüğü

---

(22) *Bursa ili Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim*, Milli Eğitim Müdürlüğü yay.

Bursa 1988, s.70-71.

(23) *Bursa 1934 İl Yıllığı*, s.20.

(24) *Bursa Ansiklopedisi*, Bursa Hakimiyet yay. c.II, s106

(25) *a.g.e.*, c.II, s107

görevinde bulunmuştur.⁽²⁶⁾

Bursa Kız Lisesi: Mahkeme hamamı karşısında, 1854 yılında yapılan tek katlı bina, ilk olarak Erkek Rüştüyesi olarak kullanılmış, 1892’de Mülki İdadi ile birleştirilmiştir. 1911’de Malhatun okulu adını almıştır. Burada, okulun kuzeye bakan bahçe tarafından alt katta 2 dershaneli Numune-i Terraki adında Köse Nuri Efendi’nin özel okulu da varlık göstermiştir. Ta ki 1915’te lağvedilene kadar.

Yunan İşgali sırasında hastane olarak kullanılan okul, Bursa Kıs Muallim Mektebi olarak faaliyete başlamıştır. 1924-25 öğretim yılında üst kat, sonra da batıdaki bina yapılmıştır. Kız Muallim Mektebi, 1949’a kadar faaliyet gösterdikten sonra 16 Eylül 1949’da Kız Lisesi olarak Bakanlıkça tescil edilmiştir.⁽²⁷⁾

Erkek Sanat Enstitüsü: 1868 yılında Ahmet Vefik Paşa tarafından ilk olarak Filiboz Mahallesiindeki “Türkmenoğlu Konağı”nda Islahhane adı ile açılmıştır. Yoksul gençlere sanat öğretmek için açılan okul, 1899’da Hamidiye Sanayi Mektebi adını almıştır. Torna, tesviye, döküm, demircilik, marangozluk, ağaç tornacılığı, mensucat, marangoz atölyeleri bulunan okula 1934’te yeni döküm atölyeleri ve boyahane yapılmıştır. 1938-1939 ders yılı başında öğrenci sayısının artması nedeniyle yeni bir demirhane binası ilave edilmiştir.

1943-1944 öğretim yılında motor atölyesi ve yeni bir bina ilave olunmuş, ancak 13 Temmuz 1944’te binanın tavanı boyanırken çıkan yangın sebebiyle, bir sene sonra hizmete girebilmiştir. Aynı yıl teknik resim bölümü, elektrikçilik ve makine ressamlığı gibi bölümler de okul bünyesinde açılmıştır. 1944-1945 yılından itibaren ise ortaokulu bitirenlerden sanat enstitüsü mezunu olmak isteyenler için özel sınıflar açılmıştır. 1945 yılında ikinci bir enstitü binasının yapımına başlanmıştır.⁽²⁸⁾ 7 Nisan 1947’de açılan bu binaya II. Erkek Sanat Enstitüsü, eski binaya ise I. Erkek Sanat Enstitüsü adı verilmiştir.⁽²⁹⁾ Bu okul günümüzde Tophane Anadolu Teknik Lise ve Endüstri Meslek Lisesi olarak eğitim ve öğretime hizmet vermektedir.

---

(26) Bursa Ans. Burdef yay., c.I, S.392.

(27) Rüknettin Akbulut, Herşeyi ile Bursa, Sulhi Garo Matbaası, İst., 1957, s.182.

(28) Nilüfer, S.3, Temmuz,1945, s.17.

(29) Bursa İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim, s.81.

Necatibey Kız Enstitüsü: 2 Mart 1929 günü, eskiden Fransız misyonuna ait olan “Pere Assumption” kolejinin binası 14.000 liraya satın alınarak, bu binada etkinliğini sürdüren “Kız Hayat Mektebi”nin 26 öğrencisiyle beraber faaliyete geçmiştir.

Dönemin başarılı Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey’in adını alan enstitüye, 1931 yılında bir de “Hanımlar Akşam Mektebi” eklenmiştir.⁽³⁰⁾ 1940’da eski ahşap binalara beton bir bina ilave edilmiştir. Asıl beton binalar 1964-1965’de tamamlanarak hizmete girmiş, 1974-75 yılında okul Necatibey Kız Meslek Lisesi adını almıştır.

Bursa Ziraat Mektebi: 20 Mart 1891 tarihinde “Hüdavendigâr Numune Çiftliği Ziraat Mektebi” adıyla Hamitler Köyü, Topaloğlu Mehmet Ağa’nın arazisi kamulaştırılarak, okul faaliyete açılmıştır.

Adı sırasıyla “Hüdavendigâr Hamidiye Ziraat Ameliyat Mektebi”ne cumhuriyetin ilanından sonra “Bursa Mıntıka Ziraat Mektebi” ne ve ele aldığım dönem içerisinde “Bursa Ziraat Mektebi”ne dönüştürülmüştür.⁽³¹⁾

Orta Mektep: 1907 tarihinde “Medrese-i Muallimin” olarak yapılan okul, “Darül Muallimin” ve “Bursa Erkek Muallimin Mektebi” isimlerini almıştır. 1936’da lağvedilen okul, daha sonra ilk mektep ve 1928’de de Bursa Lisesi’ne bağlı olarak Orta Mektep olarak kullanılmıştır. 1932’de ise yalnız erkek ortaokulu olarak hizmete devam etmiştir. 1934 yılında okula bir kütüphane, bir musiki salonu, bir resimhane, bir laboratuvar, bir kimyahane, bir spor salonu ve 8 dersane daha eklenmiştir.⁽³²⁾

Ticaret Lisesi: 1942-1943 ders yılında eğitim-öğretime başlayan okul, 173 orta ve lise birinci sınıf öğrencisi ile bugün de kullanılan binada hizmete girmiştir.⁽³³⁾ 1946 yılında Bursa Ticaret Lisesi Müdürü Rıza Akbora’nın Ankara’ya tayini üzerine, Okul

---

(30) Bursa Ansiklopedisi, Bursa Hakimiyet yay. c.II, s109

(31) a.g.e. , s.109

(32) 1934 Bursa İl Yıllığı, s.29.

(33) Rüknettin Akbulut, Herşeyi ile Bursa, s.182-193.

Müdürlüğü'ne İstanbul'dan Raşit Tunca tayin edilmiştir.⁽³⁴⁾ 1950 yılında Ticaret Lisesine eş inşaat başlamıştır.⁽³⁵⁾

Bursa Orta Orman Okulu: 19.yy'dan günümüze kalan Saatçi Köşkü'nde 1939-1949 yılları arası hizmette bulunmuştur. Borak anlayışla biçimlenmiş bu yapı, 1949'da bir süre Orman Bölge Müdürlüğü binası olarak kullanılmış, 1983'te Bölge müdürlüğünün yeni binasına taşınması üzerine, Bursa Ormancılık müzesine dönüştürülmüştür.

Atatürk İlköğretim Okulu: Kuruluş tarihi 1439'lara dayanan okulun ilk adı Hoca Alizade'dir. 1.10.1938'de "Birinci İlkokul", 21.12.1948'de "Atatürk İlkokulu" adını almıştır. Bursa Valisi Haşim İşcan tarafından kiremitle örtülen okul, 1947'de okul müdürü Sakin Benker'in dere boyundaki 65 m² lik bahçe duvarını kaldırmasıyla yeni bir biçim almıştır.⁽³⁶⁾

Özel İhsan Çizakça Lisesi: 1942 yılında İhsan Çizakça tarafından Gökdere Caddesi'nde kiralanmış bir konakta 7 öğrenci ile ve "Özel Yeni Okul" adıyla açılmıştır. Bursa'nın en eski, Türkiye'nin üçüncü orta dereceli özel okuludur.⁽³⁷⁾

5.Toplumsal Kurumlar

a) Bursa Halkevi

Bursa Halkevi, Kemalist ideolojiyi halka benimsetmek ve yaymak, ayrıca toplum hayatına sosyal ve kültürel canlılık kazandırmak amacıyla 19 Şubat 1932'de açılan 14 halkevinden biridir.⁽³⁸⁾ Kuruluş amacı ilki, 1932 yılında basılan CHP

---

(34) Niltüfer, S.10, Şubat 1946, s.20.

(35) Ant Gazetesi, S.1758, 1 Temmuz 1950, Cumartesi.

(36) Bursa İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim, s.67.

(37) Bursa Ans. Bursa Hakimiyet yay., c.II, s.119.

(38) Ayrıntılı bilgi için bkz. Mine Akkuş, "Bursa Halkevi ve Uludağ Dergisi", Doktora Tezi, Dokuz Eylül Ün. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2004 (Bu çalışma, yüksek lisans tez araştırmamızın bitim aşamasında iken tamamlanmıştır)

Halkevleri Talimatnamesinde, ikincisi 20 Nisan 1940'da hazırlanan, CHP Çalışma Talimatnamesinde belirtilen Halkevlerinden, Bursa Halkevi, öngörülen esaslar dahilinde oluşturdukları şu komitelerce faaliyetlerini gerçekleştirmiştir: ⁽³⁹⁾

1. Spor Komitesi: Avcılık, binicilik, atıcılık, kayak, dağcılık, izcilik, masa tenisi, güreş, eskrim, voleybol ve futbol dallarında il çapında, ilçelerle ya da komşu illerle çeşitli etkinlikler düzenlenmiştir. Örneğin; Bursa Halkevi Spor Komitesi'nin oluşturduğu "dağcılık kolu" Uludağ'ın turizme açılmasında önemli bir rol oynamıştır. Yine bu komite, "Halkevi Yelkenli Uçuş Kolu"nu kurmuş ve Türk Sivil Havacılığın ünlü isimlerinden Ali Yıldız, ilk planörünü Bursa'da yapmıştır. Ayrıca komite, köylerde kurduğu Köy Spor Yuvaları ile spor faaliyetlerini köylere kadar yaymıştır. ⁽⁴⁰⁾

2. Güzel Sanatlar Komitesi: Kız sanat enstitüsü müzik öğretmeni Saime Hanım tarafından çalıştırılan bir Halkevi Koro ve Orkestrası oluşturulmuştur. Gerek bu koro tarafından verilen konserler, gerekse Ankara ve İstanbul Konservatuarları öğretim üyeleri ve öğrencileri tarafından verilen konserler organize edilmiştir. Temelde halka, Tek Sesli Klasik Türk Müziği ve Halk Müziği ile Çok Sesli Klasik Batı ve Çağdaş Çok Sesli Türk ve Batı Müziğini tanıtmak ve sevdirmek amaçlanmıştır.

Ayrıca bu komite tarafından müzik etkinlikleri yanında resim sergileri ve yarışmaları da düzenlenmiştir.

3. Temsil Kolu: Bu kolun düzenlediği etkinlikler arasında, Halkevi oyuncularından gerçekleştirilen tiyatro gösterileri ile film gösterileri yer almaktaydı.

4. Sosyal Yardım Komitesi: Halkevinin en faal komitelerinden biriydi. Yoksul ve muhtaç kişilere iş bulma, sıhhi yardım ve maddi yardım gibi konularda hizmet sağlayan komite; tiyatro, bale, güreş yarışmaları gibi etkinliklerle bu hizmetleri için gelir temin etmiştir. ⁽⁴¹⁾

---

(39) Mine Akkuş, "Bursa Halkevi", *Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültür Dergisi*, Şubat 2004, S.4, s.4.

(40) T.Karatal, "Spor Komitesinin 10 Yılına Bir Bakış", Uludağ, Şubat 1942, S.44, s.34.

(41) Fahir Komman, "Sosyal Yardım", Uludağ, Şubat 1942, S.44, s.34.

5. Halk Dershaneleri ve Kurslar Komitesi: Bursa halkına nitelik ve meslek kazandırmak amacıyla, okuma-yazma, matematik, fizik, kimya, daktilo, biçki-dikiş ve motor kursları gibi çok çeşitli alanlarda kurslar açılmıştır.

6. Kütüphane ve Yayın Komitesi: İçerisinde tarih, coğrafya, klasikler, müzik, resim, heykel, felsefe, sanat tarihi, iktisat, tıp, antropoloji gibi alanlarda kitapların bulunduğu zengin bir kütüphane oluşturulmuştur. Komite okuma alışkanlığını kırsal alanlarda da yaymak amacıyla köylerdeki halk odalarında okuma odaları oluşturmuştur. Ayrıca, özellikle Türk Devrimi ve Bursa'yı konu alan kitapların yayınlanmasında önemli bir işlev görmüştür.

7. Tarih ve Müze Komitesi: Türk Tarih Kurumu ile işbirliği içinde çalışan komite, Bursa'nın zengin tarihsel gelişimini, bilimsel yöntemlerle ortaya çıkarmak amacıyla özellikle Kamil Kepecioğlu, Kazım Baykal, Namdar Rahmi Karatay, Nazım Yüzel ve Rüknettin Akbulut'un çalışmalarını desteklemiştir. Kent tarihi ve yerel tarih açısından oldukça değerli bu çalışmalar gerek Uludağ dergisinde, gerekse ayrı basım olarak yayınlanmıştır.

8. Köycülük Komitesi: Bursa Halkevinin faal komitelerinden bir diğeridir. Köylerde yaşayan halka, Türk Devriminin getirilerini, ekonomik, düşünsel ve sosyal anlamda kazandırmak amacıyla çalışmalarını yürütmüşlerdir.

9. Dil- Edebiyat Komitesi: Oldukça faal olarak çalışan bu komite, devrim hakkında halkı bilinçlendirmek ve Türk Dilini geliştirmek amacıyla çeşitli konferanslar düzenlemiştir. Komite, 1940 yılına kadar Dil-Tarih-Edebiyat Komitesi olarak varlığını sürdürmüş, 1940'da Tarih Kolu, Müze ve Sergi Komitesi ile birleştirilmiştir.

CHP üyesi olsun olmasın her yurttaşın üye olabildiği halkevleri, dokuz kişilik bir kurul tarafından yönetilmiştir. Bu dokuz kişilik kurulun her bir üyesi, çalışma alanlarını kapsayan şubelerin her birinden seçilmekteydi. Halkevi şubesi başkanı ise, o il veya ilçedeki CHP yönetimi tarafından belirleniyordu.

Bursa Halkevi'nin kurucu yönetimi şu kişilerden oluşmaktaydı:⁽⁴²⁾

Başkan: Dr. Yusuf İzzettin Yener

Üyeler : Dr.Rüştü Akyürek, Dr.Niyazi Bayatlı, Tahir Yetmen, Muhtar Şevket

---

(42) *Bursa Ansiklopedisi*, Burdef yay. c.II. , s.827.

Isca, Ali Rıza İncedal, Mahmut Çaba, Tevfik Çetiner ve Fevzi Özler.

Dr. Yusuf İzzettin Yener'den sonra Şubat 1933 tarihinde Halkevi Başkanlığı'na Niyazi Bayatlı, 1935'ten Mart 1936'ya kadar Dr. İsmail Kulen gelmiştir. Nisan 1936'da ise Avukat Tevfik Aycan getirilmiştir.⁽⁴³⁾ 1943'te Şemsettin Dora⁽⁴⁴⁾, daha sonra sırasıyla Fazıl Erman⁽⁴⁴⁾, Dr. Arif Sözen⁽⁴⁵⁾, Dt. Fahit Komman⁽⁴⁶⁾ Halkevi başkanlığı yapmıştır. Fahir Komman, Halkevleri hakkında CHP kurultayında alınan son kararlar üzerine 1950'de istifa etmiştir.⁽⁴⁷⁾ En son olarak Nihat Aymergen başkanlık yapmıştır.⁽⁴⁸⁾ 1951 yılında 5830 sayılı yasa ve CHP ideolojisine uygun gençler yetiştirdiği ve devletten yardım aldığı gerekçesi ile diğer halkevleri gibi Bursa Halkevi de kapatılmıştır.⁽⁴⁹⁾

Kullanılan Bursa Halkevi Binalarına gelinde; Bursa Halkevi, ilk çalışmalarını Setbaşı'ndaki eski Türk Ocağı binasında yürütülmekteydi. Ancak zamanla bina halkevi faaliyetleri için yetersiz kalmıştı.⁽⁵⁰⁾ Bunun üzerine 19 Şubat 1938 tarihinde Halkevlerinin kuruluş münasebetiyle düzenlenen toplantıda daha fonksiyonel yeni bir binanın tesisi kararlaştırıldı. Bursa Valisi Şefik Soyer'in başkanlığında Avukat Hulusi Köymen, Avukat Tevfik Aycan, Ticaret Odası Başkanı Rüştü Egel, Dr. Yusuf İzzettin Yener, Dr. Osman Niyazi Bayatlı, Dr. Şefik İbrahim İşcil, Belediye Başkan Yardımcısı Zehra Budunç, Öğretmen Mümtaz Ergin, Öğretmen Celal Uzmen, Öğretmen Nazım Yüzelt ve Vali Yardımcısı Kutay'ın katıldığı bir toplantıda seçilen bir kurulun çalışmaları ile bir bölümü özel idareye (eski Cumhuriyet Halk Partisi binasının bulunduğu köşk) bir bölümü özel kişilere, bir bölümü de kadro dışı kalmış harap

---

(43) Uludağ, S.44, Şubat 1942, s.39-40.

(44) Uludağ, Şubat-Mart 1943, S.56-57.

(45) Uludağ, Ocak-Şubat 1948, S.87.

(46) Uludağ, Eylül-Ekim 1948, S.95

(47) Uludağ, Kasım-Aralık 1949, Ocak-Şubat 1950, S.98-99.

(48) Ant Gazetesi, 22 Temmuz 1950, S.1775.

(49) Ant Gazetesi, 11 Eylül 1951.

(50) "Halkevleri ve Bursa Halkevi", Bursa Ans. Burdef yay., c.II., s.827

durumdaki Alaca Mescit'in bulunduğu arazi kamulaştırılıp, birleştirilerek, Bursa Halkevi'nin yapılacağı arsa tespit edilmiş, daha sonra da yapılacak bina için bir proje yarışması düzenlenmiştir. Yarışma sonunda birinciliği kazanan Mimar Münevver Belen ile ikinciliği alan Mimar Martaş projeleri doğrultusunda yapımına başlanan binanın cephe ve batı tarafının temeli 19 Aralık 1938'de atılmış, 15 Mayıs 1940'ta bitirilmiştir. Temmuz 1940'da hizmete giren binanın doğu kenarı ise daha sonradan yaptırılmıştır.⁽⁵¹⁾

Bursa Halkevi'nin tiyatro etkinlikleri ise, Halkevi binasının içerisinde yapılmıyordu. Bir süre Milli Sinemada sürdürülen etkinlikler, daha sonra Koza Hanı karşısındaki 450 kişilik gösteri salonunda 1937'den 1945'e kadar sürdürülmüştür.⁽⁵²⁾ Zevk Sineması olarak bilinen bu yer, 1947'de bütün araç, gereç ve donanımı ile yenilenerek İstanbul Sineması adını aldı ve yine Halkevi adına işletilmeye devam etti.

Bunlar dışında Bursa Halkevinin yayınlarına bakacak olursak, en önemli yayının 1935'ten 1950'ye kadar yayınladığı ve tamamı 102 sayı olan Uludağ Dergisi olduğunu görürüz. Derginin 1936 ve Şubat 1937 tarihleri arasında çıkan 6. ve 9. sayıları "Türkün" adını almış, sonra yine Uludağ'a çevrilmiştir. Bu dergi önceleri 3 ayda bir, sonradan 2 ayda bir çıkartılmıştır. Bazen de birkaç sayı birden yayınlanmıştır. Örneğin; 68,69 ve 70. sayılar kağıt ve matbaa sıkıntısı yüzünden üç sayı bir arada ve dört ay sonra çıkarılabilmıştır.⁽⁵³⁾

Bursa'da toplumsal hayatın gelişmesine önemli bir katkısı olan Uludağ dergisinde Edebiyat, Tarih, Türk Dili, Coğrafya, Felsefe ve güncel konular ile Bursa'nın coğrafi, iktisadi, jeolojik ve kültürel yapısı gibi konular işlenmiştir. Dergide Kazım Baykal, Rüknettin Akbulut, Kamil Kepecioğlu, Zehra Budunç, Hulusi Köymen, Ali Ulvi Elöve, Enver Behnan Şapolya, Haydar Tolun, İsmet Bozdağ, Hüsnü Ortaç, Tahir Ertuğrul, M.Turgut Koyunluoğlu, Nazım Yüzelt, Hikmet Turhan Dağlıoğlu, Rıza

---

(51) Bursa Ans., Burdef yay., c.II., s.828.

(52) Necati Akgün, "Son 100 Yılın Bursa Olayları ve Anıları", Bursa 1994, s.23.

(53) Uludağ, Kasım-Aralık 1944, Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1945, S.68-69-70, s.34

Çavdarlı, Fazlı Güleç, Celal Uzmen, Esat Bilenoglu, Turgut Karatal, Turgut Simer, Fahir Komman, Hayrettin Ziya Toluy, Mümtaz Ergin, Niran T.Yetmen, Şahin Özgür gibi kişilerin makaleleri bulunmaktadır.

Bursa Halkevi tarafından yayımlanan kitap ve broşürlerden bazıları ise şunlardır: Öz Türk Adları (yazarı, basım yeri, tarihi belli değil), Çocuklara Nasıl Bakalım (yazarı, basım yeri, tarihi belli değil), Sağlık Örgütleri (yazarı, basım yeri, tarihi belli değil), Bursa Hanları (yazarı belli değil, Bursa Ynei Basımevi,1935), Bitikçi Ali Rıza ((yazarı, basım yeri, tarihi belli değil), Hayvanlardan İnsanlara Geçen Hastalıklar (yazarı, basım yeri, tarihi belli değil), Verem, Zührevi Hastalıklar Nelerdir?, Güneş-Dil Teorisinde Müsbet ve Menfi Anlamlar, Köylerimiz için Müsabaka Dersleri, Bursalı Mehmet Şemsettin Ulusoy, 16. Asırda Bursa (yazarları, basım yerleri, tarihleri belli değil), Bursa Sıcak Suları (İhsan Uzer, basım yeri, tarihi belli değil), İznik ve Bursa Tarihi (A.Memduh Turgut Koyunluoglu, Bursa Vilayet Matbaası,1935), Atatürk Bursa'da 1 Şubat 1938-3 Şubat 1938 (Bursa Halkevi Neşriyat Kolu, Bursa İl Basımevi, 1938), Bugünkü Bursa Suları (İhsan Uzer, Bursa Vilayet Öz matbaası,1943), Bursa-Bursa Hamamları (Yazarı belli değil-Bursa Emek Basımevi-1943), Bursa'da Musiki (Mahmut R. Gazimihal-Bursa Yeni Basımevi-1943)⁽⁵⁴⁾

b) Odalar, Barolar ve Dernekler

Bursa Barosu: Barolar, hukuk mesleğinin sorunları ve gelişimiyle ilgilenmek üzere yerel, ulusal ve uluslar arası düzeyde örgütlenen, tüzel kişiliğe sahip, kamu kurumu niteliğinde avukatlar birliğidir.

Bursa barosunun kuruluş yıllarına baktığımızda İstanbul'a oranla geç bir tarihte atılan Bursa Barosu'nun temellerinin, II.Meşrutiyetten sonraki özgürlük ortamına kadar dayandığını görürüz. İlk olarak Bursa'da oluşumu ruhsatlı çalışan 15 dava vekilinin biraraya gelerek, "Hüdavendigâr Vilayeti Dava Vekilleri Cemiyeti"ni kurmasıyla mümkün olmuştur.

---

(54) "Halkevleri ve Bursa Halkevi" Bursa Ans., s.829.

Ele aldığımız dönemde Bursa Barosu Başkanları şunlardır: ⁽⁵⁵⁾

Kemal Ziya Demirel	1933-1940
Ahmet Hulusi Köymen (2. Kez)	1940-1944
Cemil Öz (2. Kez)	1944-1946
Kemal Ziya Demirel (2. Kez)	1946-1954

II.Bursa Ticaret Borsası: Ticaret Borsaları, özel yasayla kurulan, belli zamanlarda alıcı ve satıcıların bir araya gelmesiyle büyük çapta alım-satım işlemlerini yapıldığı, tüzel kişiliğe kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarıdır.

Bursa Ticaret Borsası, 11Eylül 1924'te, Bursa İl Genel ve Belediye Meclisleriin ortak girişimleri ile "Bursa Zahire Borsası" adıyla kurulmuştur. 1 Haziran 1926'da açılan "Bursa Koza Borsası", 1928 yılında Bursa Zahire Borsası ile birleştirilerek "Bursa Ticaret ve Zahire Borsası" adını almıştır. 1944 yılı başında "Bursa Ticaret Borsası" adıyla yeniden örgütlenen kuruluşun, ele aldığımız dönemdeki başkanları şunlardır: ⁽⁵⁶⁾

1935-1950 arası Bursa Ticaret ve Zahire Borsası Yönetim Kurulu Başkanları:

Hafız Halit Bey(Berksun)	1929-1936
Değirmenci Kazım Akun	1936-1938
M.Nuri Urgancıoğlu	1938-1939
Süleyman Egel	1939-1940
Fahri Batıca	1940-1941
Ragıp Armağan	1941-1943

1935-1950 arası Bursa Ticaret Borsası Meclis Başkanları:

Ragıp Armağan	1943-1946
Fahri Batıca	1946-1947
Muhittin Dinçsoy	1947

---

(55) *Bursa Ansiklopedisi*, Burdef yay., c.I., s.382

(56) *a.g.e.*, c.I., s.410-412.

İhsan İpeker	1947-1948
M.Nuri Urgancıoğlu	1948-1949
Muhittin Dinçsoy	1949-1951

1935-1950 arası Bursa Ticaret Borsası Yönetim Kurulu Başkanları:

Muhittin Dinçsoy	1943-1947
M.Nuri Urgancıoğlu	1947-1951

1935-1950 arası Bursa Ticaret ve Sanayi Odası Başkanları:

Rüştü Egel	1937-1938
Kazım Akhun	1939-1940
Sait Ete	1940-1950

1935-1950 arası Bursa Ticaret ve Sanayi Odası Meclis Başkanları:

Kazım Akhun	1940-1942
Cevat Borçbakan	1942-1943
Ekrem Erkmn	1943-1946
Burhanettin Türe	1946-1951

III.Eski Eserleri Sevenler Kurumu: 1946 yılında kurulan kurumun merkezi Bursa Müzesi'dir. Bursa'daki tarihsel yapıların onarılmasını ve yaşatılmasını amaç edinen derneğin, ilk toplantısı 26 Şubat 1946'da Halkevi Salonunda yapılmıştır. Kurucu üyeleri aynı zamanda Halkevi Dil-Tarih Komitesine de üye olan Vali muavini Abdülkadir Keskin, Öğretmen Hilmi Erözdem, Avukat Hulusi Köymen, Öğretmen Kazım Baykal, Öğretmen Ahmet Muhtar Aykut, Tüccar Hüseyin Kocabaş, Tüccar Rıza İlave, Emekli Yarbay Necip Kartalkaya, Müze Müdür Muavini Vecdi Kalyoncuoğlu ve Müze Müdürü Neşet Köseoğlu'dur. ⁽⁵⁷⁾

---

(57) *a.g.e.*, c.I., s.392.

İl genel kurulunda Hulusi Köymen'i başkanlığa getiren yönetim, önceleri muhasip üye Rıza İlova'nın Koza Han'daki bürosunda sık sık toplantı yapmıştır. Bu toplantılar sayesinde kurumun çalışmaları herkes tarafından duyulmaya başlamış, böylece kurumun üye sayısı giderek artmıştır. Bu üyeler arasında kent yönetiminde ve ticaret hayatında önemli bir yere sahip kişiler de bulunuyordu. Örneğin, Sigortacı Naci Kurtul, Tüccar Kadri Ergindemir, Tütüncü Ahmet Fikri Bozkaya, Avukat Abdurrahman Konuk, Yüksek Mimar Beşir Düvenli, Fabrikatör Selim Süter ve Belediye Başkanı Dr. Edip Rüştü Akyürek.⁽⁵⁸⁾

Kurum 11.12.1947 yılında 6671 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile "Kamu Yararına Çalışan Dernekler" arasına girmiştir. 1948 yılında kurumun başkanlığına Kazım Baykal getirilmiştir. Kurumun ilk çalışması Koza Hanı içindeki Bayezit Veli Mescidi'nin onarımıdır. Ele aldığımız dönemde, Vali Haşim İşcan'ın da teşvikiyle Timurtaş Paşa ve Süleyman Çelebi Türbeleri onarılmıştır.⁽⁵⁹⁾

Tiyatro Sevenler Derneği: 1950 yılında Yalçın Kaya ile Kemalettin Berksu ve arkadaşları tarafından kurulmuştur. Önemli bir etkinlik meydana getirmeyen dernek, amatör tiyatroculuk alanında en azından bir aşama oluşturmuştur.⁽⁶⁰⁾

Türk Kadınlar Birliği(Bursa Şubesi): 13 Nisan 1949 tarihinde Türk kadınlarının haklarını korumak ve Türk kadınına her alanda eşitlik sağlamak amacıyla açılan kamu yararına bir dernektir.

Birliğin tüzüğünde, 1924 yılında Atatürk'ün kızkardeşi Makbule Atadan ve Nezihe Muhittin tarafından kurulmuş olan derneğin devamı olduğu belirtilmektedir. Türk Kadınlar Birliğinin Bursa Şubesi olan bu dernek, Dr. Behiye Olgaç'ın çabalarıyla açılmıştır. İlk yönetim kurulu üyeleri arasında Hasibe Özeken, Şermin Vardar, Nezihe Sonal, Rahmiye Malcıoğlu, Mesude Eken, Nezahat Özsöztürk gibi kişiler görev almıştır. 1960 öncesi Behiye Olgaç'ın politikaya atılması nedeniyle bazı anlaşmazlıklar

---

(58) Zafer Ünver, "Eski Eserleri Sevenler Kurumu", *Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi*, S.2 Ağustos 2003, s.45.

(59) a.g.e., s.46.

(60) *Bursa Ans.* Bursa Hakimiyet yay., c.II., s.362.

çıkılmış ve kapanmıştı. 1991’de tekrar kurulmuştur. ⁽⁶¹⁾

VI.Bursa Türk Musikisi Cemiyeti: 1949 yılında Yeşil Durağı karşısında Burhanettin Türe, Hayri Terzioğlu, Nevzat Perkün, Reşat Esmir, Rıza Sel, İhsan Akıner(Hisarlı) tarafından kurulmuştur. İlk Hocaları; İzzet Gerçekler, İhsan Akıner(Hisarlı), Ekrem Yöntem, Yaşar Kızılay’dır. Bu musiki merkezinin yetiştirdiği ünlü isimler şunlardır: Zeki Müren, Recep Birgit, Burhan Dikencik, Cahit Peksayar(Kemani), Musa Kumral(Udi), Mustafa Sezer(Kemençe), Santuri İbrahim, Neyzen Selahaddin, Doç. Rıza Özyer(Udi), Hıfzı Vurtop(Kemani), Mümin Salman (Kemani), Yıldırım Gürses, Erdinç Çelikkol. ⁽⁶²⁾

VII.Bursa Gazateciler Cemiyeti: 1948 yılında Musa Ataş, Faruk Taşkıran, Derviş Edesan, Lütfi Can, Dr. Suat Mesut Özbudak ve Haydar Ömer Onur’un girişimleriyle faaliyete geçen cemiyetin ilk yönetim kurulu başkanı Musa Ataş olmuştur. Ayrıca bu cemiyetin kuruluşuna Müfit Ataş, İsmet Bozdağ, Sebahattin Çıraçoğlu, Baki Güzey, Haşim Nezih Okay, İsmail Gerçeksöz, Ali Galip İkiz, İbrahim Altıntaş, Sadrettin Çonga, İsmet Tonca, Derviş Sami Taşman, İbrahim Kaner, Hüseyin Özeren de katkıda bulunmuştur. ⁽⁶³⁾

Bu cemiyetler dışında Bursa’da Yardım Sevenler Cemiyeti, Çocuk Esirgeme Kurumu, Şoförler ve Otomobileciler Cemiyeti, Muhallebiciler, Terziler, Kahveciler ve de Havlucular gibi dernekler de yer almaktaydı.

c) İşçi Örgütlenmeleri

Bursa İli’ndeki ilk işçi örgütü, 1924 Anayasası’nın sağladığı “dernek kurma ve toplanma” özgürlüğünden yararlanarak, kurulan “Yaprak Tütün Amele Cemiyeti”dir. Ancak 4 Mart 1925’te çıkan “Tahrir-i Sükun Kanunu” ile “Dernek kurma ve toplama hakkı” kaldırılmış, dolayısıyla bu cemiyet de kapatılmıştır.

---

(61) *Bursa Aniklopedisi*, Burdef yay., s.1640.

(62) *Bursa Belediye Konservatuvarı*, Bursa Belediyesi Konservatuvar Müdürlüğü, s.2.

(63) Necati Akgün, *Son 100 Yılın.....*, s.209

5 Haziran 1946 yılında Cemiyetler Kanunu'nda değişiklik yapılması ile sınıf esasına dayalı örgüt kurma yasağı kaldırılmış, Bursa'da bir takım yarı sendikal örgütler kurulmaya başlanmıştır ki bu örgütler 20 şubat 1947 tarihli Sendikalar Kanunu'nun çıkmasından önce kapatıldı.

Daha sonra 5018 sayılı Sendikalar Kanunu ile, grev ve toplu iş sözleşmesi hakları oldukça kısıtlı olmasına rağmen, Bursa'da kısa sürede sendikalar kurulmuştur. Bunların başlıcaları:⁽⁶⁴⁾

10 Aralık 1946 yılında kurulan “*Tütün İşçileri Sendikası*”, “*Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası*” ve “*Fırın İşçileri Sendikası*”dır. Bunlardan Mensucat Sanayii İşçileri Sendikası bir süre kapatılmış, 1951'de yeniden açılmıştır.

1943 yılında “*İpekli Sanayi İşçileri Sendikası*” ve “*Otel, Lokanta ve Eğlence Yerleri İşçileri Sendikası*” açılmıştır.

1949 yılının 7 Aralık günü “*Gemlik Viskoz Sanayi İşçileri Sendikası*” kurulmuştur.

1950 yılında “*Merinos Yünlü Sanayi İşçileri Sendikası*”, “*Deri Sanayi İşçileri Sendikası*” ve “*Toprak Sanayi İşçileri Sendikası*” kurulmuştur. Bunlardan Merinos Yünlü Sanayi İşçileri Sendikasının kurucuları arasında Galip Konuk, Sait Mert, Hasan Kurtmakası, Ramazan Güryüz, Recep Turan, Faruk Tansal, Mustafa Kazıklı, Murat Özkul, Ahmet Öz, Hüseyin Darcan, Recep Tecik, Abdurrahman Ökmen, Remzi Barlasever, Osman Uzunca, Süleyman Gürses, Hasan Ergun bulunur. Sendika rumuzu: B.M.Y.S.İ.S., Sendika Alameti Merinos Koyunu üzerinde rumuz ile tesis tarihidir.⁽⁶⁵⁾

Grevsiz ve toplu iş sözleşmesiz de olsa sendikal örgütlenmenin serbest bırakılmasının ardından 23 Mart 1949 tarihinde Bursa'daki sendikalar birleşerek “*Bursa İşçi Sendikalar Birliği*”ni kurmuşlardır.

6. Sağlık Kurumları

Sağlık olgusu, toplumların refah düzeyi ile yakından ilgilidir. Kent sağlığı

---

(64) *Bursa Ansiklopedisi*, Bursa Hakimiyet yay., c.II., s.137.

(65) *Ant Gazetesi*, 11 Temmuz 1950 Salı, S.1768, s.4.

bağlamında koruyucu hekimlik olgusu ve sağlık kurumları ele alınması gereken konulardır.

1935-1950 yılları arası Bursa'da sağlık hizmeti veren kuruluşlardan biri Memleket Hastanesi idi. 1879 yılında dönemin valisi Ahmet Vefik Paşa tarafından Hisar'da hizmete açılan Gureba Hastanesi, 3 Mayıs 1920'de kurulan Sağlık Bakanlığı (Sıhhat İçtimai Muavenet Vekaleti) tarafından onarılarak, 1927 yılında "Memleket Hastanesi" olarak hizmete sokulmuştur. Ahmet Vefik Paşa Hastanesi diye de geçen hastanenin yatak kapasitesi 150 idi.⁽⁶⁶⁾ Artan nüfus ve modernleşme ihtiyacı karşısında, 1947 yılında şimdiki Devler Hastanesi'nin temeli atılmıştır. Bu bina 6 Haziran 1952'de faaliyete geçmiştir. Ahmet Vefik Paşa'nın yaptırdığı ilk hastane binası ise 1956'da bir yangın sonucu harap olarak yıkılmıştır.

Dönem içerisinde faal olan diğer bir hastane ise Devlet Hastanesinden sonra kurulan Bursa Asker Hastanesidir. Çekirge'de 1922 yılına kadar Otel Splendid ve kaplıca olarak, kente gelen konuklara ve azınlıklara hizmet veren bina, askeri hekim Dr. Mazlum Boysan'ın rehabilitasyon amaçlı bir hastane yapılması önerisiyle, Askeri Hastaneye dönüştürülmüştür. 1926 yılında Gazi M. Kemal'in de ziyarette bulunduğu hastane, 1959 yılına kadar bu otel binasında hizmet görmüştür. 1960 yılında Otel Splendid yıkılarak, Askeri Hastane bugünkü binasına taşınmıştır.⁽⁶⁷⁾

Ayrıca Bursa'da bir Verem Dispanseri ile doğumevi de bulunmaktaydı.⁽⁶⁸⁾

Bursa'da sağlık konusunda hizmet veren diğer bir kuruluş Bursa Halkevi'dir. Halka sosyal yardım kapsamında, halkevi binası içindeki diş muayenehanesinde diş muayene ve tedavisi ücretsiz olarak yapılmaktaydı. Ayrıca kulak, burun, boğaz ve cilt muayeneleri de yapılıyordu. Örneğin;

1940 yılında 122 hastanın diş muayene ve tedavi olmuştur.⁽⁶⁹⁾

---

(66) Bursa Vilayeti Umumi Meclisi Zabıtnamesi, 1939, s.10.

(67) Ceyhun İrgil, "Bursa Sağlık Tarihi", Bursa Defteri, Mart 2003, s.97-98

(68) Bursa 1934, İl Yıllığı, s.13.

(69) Uludağ, 2. Kanun 1941, S.31., s.41.

1941 yılı ilk üç ayı 119 hastanın dişi muayene ve tedavi olmuştur. ⁽⁷⁰⁾

1941 yılı Mayıs ayı 60 hastanın dişi muayene ve tedavi olmuştur. ⁽⁷¹⁾

1941 yılı Haziran ayında diş ve kulak, burun, boğaz muayenesinde 68 hastaya bakılmıştır. ⁽⁷²⁾

1941 yılı Temmuz ayında diş ve kulak, burun, boğaz muayenesinde 68 hastaya bakılmıştır. ⁽⁷³⁾

1941 yılı Ağustos ayında 118 diş muayenesi, 7 kulak, burun, boğaz muayenesi yapıldı. ⁽⁷⁴⁾

1941 yılı Eylül ve Ekim aylarında 131 kişi diş, 4 kişi kulak, burun, boğaz muayenesi olmuştur. ⁽⁷⁵⁾

1941 yılı Kasım ayında 96 kişi diş, 15 kişi kulak, burun, boğaz muayenesi olmuştur. ⁽⁷⁶⁾

Aralık 1941, Ocak 1942'de 102 kişi diş, 9 kişi kulak, burun, boğaz muayenesi olmuştur. ⁽⁷⁷⁾

1942'nin Şubat, Mart ve Nisan aylarında 309 kişi diş, 12 kişi kulak, burun, boğaz muayenesi olmuştur. ⁽⁷⁸⁾

Mayıs-Haziran 1942'de 275 kişi diş, 10 kişi kulak, burun, boğaz muayenesi olmuştur. ⁽⁷⁹⁾

---

(70) *Uludağ*, Kanunusarı, Şubat, Mart 1941, S.33, s.67.

(71) *Uludağ*, Mayıs 1941, S.35, s.60.

(72) *Uludağ*, Haziran 1941, S.36, s.48.

(73) *Uludağ*, Temmuz 1941, S.37.

(74) *Uludağ*, Ağustos 1941, S.38, s.52.

(75) *Uludağ*, Eylül, I.Teşrin 1941, S.39-40, s.68.

(76) *Uludağ*, 2. Teşrin 1941, S.41, s.50.

(77) *Uludağ*, 1. Kanun 1941, 2. Kanun 1942, S.43, s.48.

(78) *Uludağ*, Şubat, Mart, Nisan 1942, S.45-46, s.48-49.

(79) *Uludağ*, Mayıs, Haziran 1942, S.47-48, s.48-49.

Temmuz Ağustos 1942'de 198 kişi diş, 8 kişi kulak, burun, boğaz muayenesi olmuştur.⁽⁸⁰⁾

Eylül ve Ekim 1942'de 170 kişi diş, 3 kişi kulak, burun, boğaz muayenesi olmuştur.⁽⁸¹⁾

Kasım ve Aralık 1942'de 144 kişi diş muayene ve tedavisi olmuştur.⁽⁸²⁾

Ocak 1943'te 85 kişi diş muayene ve tedavisi olmuştur.⁽⁸³⁾

Şubat, Mart 1943'te 195 kişi diş muayene ve tedavisi olmuştur.⁽⁸⁴⁾

Nisan 1943'te 125 kişi diş muayene ve tedavisi olmuştur.⁽⁸⁵⁾

Mayıs 1943'te 132 kişi diş muayene ve 3 kişi kulak, burun, boğaz tedavisi olmuştur.⁽⁸⁶⁾

1943 yılı yaz döneminde 221 kişi diş muayene ve 7 kişi kulak, burun, boğaz tedavisi olmuştur.⁽⁸⁷⁾

Eylül ve Ekim 1943'te 166 kişi diş muayene ve 8 kişi kulak, burun, boğaz tedavisi olmuştur.⁽⁸⁸⁾

Ayrıca Bursa Vilayeti Umumi Meclisi Zabıtlarından anlaşıldığına göre, 1936 yılında Ahmet Vefik Paşa Hastanesinde 2804 hasta yatarak, 20169 hasta da ayakta tedavi görmüştür. 269 ameliyat, 152 çocuk doğumu yapılmış, 305 kuduz, 746 frengi hastası tedavi edilmiştir. 1936 kişi röntgen çekirmiş, 5379 kişi de laboratuarda tahlil olmuştur.⁽⁸⁹⁾

---

(80) *Uludağ*, Temmuz, Ağustos 1942, S.49-50, s.53.

(81) *Uludağ*, Eylül, İlk Teşrin 1942, S.51-52, s.47-48

(82) *Uludağ*, 2. Teşrin, I. Kanun 1942, S.53-54, s.47.

(83) *Uludağ*, 2.Kanun 1943, S.55, s.42.

(84) *Uludağ*, Şubat, Mart 1943, S.56-57, s.38.

(85) *Uludağ*, Nisan 1943, S.58, s.43.

(86) *Uludağ*, Mayıs 1943, S.59, s.29.

(88) *Uludağ*, Eylül, I.Teşrin 1943, S.61, s.47.

(89) *Bursa Vilayeti Umumi Meclisi Zabıtnamesi*, 1938, s.13-14.

1937 yılında 12395 hasta tedavi görmüştür. 75 harici ameliyat, 107 nisai ameliyatı, 73 göz, kulak muayene ve tedavisi, 78 çocuk doğumu yapılmıştır. 3788 kişi laboratuarda tahlil, 112 kişi de kuduz tedavisi olmuştur. ⁽⁹⁰⁾

1938 yılında Ahmet Vefik Paşa Hastanesi'nde 3130 hasta yatarak, 25340 hasta ayakta tedavi edilmiştir. 542 ameliyat, 140 çocuk doğumu, 216 kuduz, 1010 frengili hasta tedavi görmüştür. 2392 kişi de röntgen ile muayene ve tedavisi yapılarak radyografileri alınmıştır. ⁽⁹¹⁾

1939 yılında ise 3085 hasta yatılı, 30539 hasta da ayakta tedavi edilmiştir. 559 ameliyat, 191 çocuk doğumu, 198 kuduz, 1140 frengili hasta tedavi yapılmıştır. 2649 kişi röntgen çekirmiş, 7907 kişi de laboratuarda tahlil olmuştur. ⁽⁹²⁾

Ayrıca Ahmet Vefik Paşa Hastanesi'nin 1938-1939 yılı sıhhat kadrosunda: 1 dahiliye mütehassısı, 1 operatör, 1 operatör muavini, 1 çocuk mütehassısı, 1 nisaiye mütehassısı, 1 röntgen mütehassısı, 1 bakteriyolog, 1 kulak, burun, boğaz mütehassısı, 1 cildiye mütehassısı, 1 eczacıbaşı, 1 eczacı, 1 idare memuru, 1 katip, 1 ayniyat mutemedi, 1 karantina memuru, 1 imam, 1 başhemşire ve 5 tane hemşire bulunmaktaydı. ⁽⁹³⁾

Sonuç olarak, hastanelerin yanında Bursa Halkevi'nin sağlık konusunda gerek düzenlediği sağlık konulu konferanslar, gerekse ücretsiz muayene ve tedavi ile büyük hizmetleri dokunmuştur.

7. Basın

Toplumsal yaşamı etkileyen önemli unsurlardan birisi de basındı. Basın, topluma dair ve toplumla ilgili herşeyi siyaset, ekonomi, sosyo-psikoloji gibi etkileyebildiği oranda bunlardan etkilenebilen bir yapıdadır. Ele aldığımız dönem olan 1935-1950 yılları arası Bursa basınına baktığımızda, doğal olarak egemen siyasi durumun basına yansımış olduğunu görürüz. Bu dönem Bursa basını ülke genelinde olduğu gibi 1945

---

(90) *Bursa Vilayeti Umumi Meclisi Zabıtnamesi*, s.15

(91) *a.g.b.*, 1939, s.10.

(92) *a.g.b.*, 1940, s13

(93) *a.g.b.*, 1939, s.XVIII.-XIX.

yılına kadar daha çok tek partili dönemin görüşleri doğrultusunda şekillenmiş ya da kültürel-sanatsal yönlere ağırlık vermiştir. 1945'ten sonra ise gazetelerin benimsedikleri siyasi görüşler doğrultusunda çıkarıldığını görmekteyiz.

1935-1950 yılları arası yayınlanan şu gazete ve dergiler bulunmaktadır:

Hüdavendigâr: 8 Şubat 1869'da Vilayet matbaasında, ilk sayısı basılmaya başlayan ve Bursa'nın ilk gazetesi olan Hüdavendigâr gazetesi, 30 Aralık 1926'dan itibaren "Resmi Bursa" adıyla yayınlanmıştır. Resmi Bursa gazetesi Vali Şefik Soyer dönemine kadar resmi gazete görevi görmüş, yalnızca yasalar, yönergeler, yönetmelikler ve resmi ilanlar yayınlanmıştır. Şefik Soyer döneminde yeniden ele alınan gazete, 30 Kasım 1937'den itibaren ebatları büyütülüp, "Bursa" adıyla günlük olarak yayın hayatına devam etmiştir.

1945'te geçilen çok partili hayatın gereklerine ayak uyduramayan gazete, 1953'te kapatılmıştır.⁽⁹⁴⁾

Bursa Sesleri: Sedat Ataman tarafından 1934 yılında, bir ekonomi, turizm ve bilgi dergisi olarak çıkarılmaya başlanmıştır. Yazı işleri müdürlüğünü Faik Anafarta'nın yaptığı dergi; sanayici, tüccar, ev hanımı, öğrenci her kesimden insana hitap etmekteydi.⁽⁹⁵⁾ İdare yeri Atatürk caddesindeki Yeni Basımevi olan dergi, 1937'de kapanmış, aynı yıl aynı isimle bir siyasi gazete çıkarılmıştır. Ancak o da 1938'de kapanmıştır.

Uludağ: Bursa Halkevi'nin 1935'ten 1950 yılına kadar çıkardığı ve toplam 102 sayıdan oluşan dergidir. 6. ve 9. sayılar Türkün adıyla çıkan bu dergi, ilk önceleri 3 ayda daha sonra 2 ayda bir ve aylık olarak çıkarılmıştır. 1951 yılında halkevlerinin kapatılması ile bu dergi de yayın hayatına son vermiştir.⁽⁹⁶⁾

Açık Ses: 1936 yılında Dr. Münir Heper Erem tarafından yayınlanmaya başlamış, sorumlu yönetmenliğini Derviş Edesen yapmıştır. Önceleri Bizim Matbaada

---

(94) Bursa Ansiklopedisi, Bursa Hakimiyet yay., c.II., s.424.

(95) 1934 Bursa İl Yıllığı, s.39.

(96) Ayrıntılı bilgi için bkz. Mine Akkuş, Bursa Halkevi ve Uludağ Dergisi, Doktora tezi, Dokuz Eylül Üniv., Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2004.

sonraları Yeni Basımevi'nde basılmıştır. Haftada 2 gün yayınlanan bu gazete 1946'da kapanmıştır.

Hacı Ağa: 1947 yılında Lütü Can tarafından yayınlanmıştır.

Halkın Dili: Mart 1948'de haftada 2 gün olmak üzere Burhanettin Sözügüzel tarafından yayınlanmaya başlamıştır. Yazı işleri müdürü ise Sabri Türkozan'dır.

Işık: 1948 yılında aylık iktisadi-içtimai mecmua olarak yayınlanmıştır.

Ormancı: 1949'da yayınlanmaya başlayan aylık meslek dergisidir.

Bursa Dellalı: 1949 yılı Nisan ayından itibaren Şeref Süheyl Oğraş tarafından yayınlanmaya başlayan ve Milli Piyango'nun çekiliş sonuçlarını açıklamak üzere çıkartılan gazetedir.⁽⁹⁷⁾

Bunlar haricinde haftada 2 kez yayınlanan siyasi gazete olan "Acun", 15 günde bir yayınlanan "Son Yarım Ay İçinde" gazetesi, haftalık sinema dergisi "Temaşa", 3 ayda bir yayınlanan mesleki dergi "Toperlik", haftada 2 gün yayınlanan siyasi gazete "Yeni Ses", gündelik siyasi gazete "Yeşilyurd", Bursa'da yayınlanan diğer gazete ve dergilerdendir.⁽⁹⁸⁾

---

(97) *Bursa Ansiklopedisi*, c.II., s.427-428.

(98) Feridun Fazıl Tülbentçi, *Cumhuriyetten Sonra Çıkan Gazeteler ve Mecmualar*, Başvekalet Matbuat Müdürlüğü, 1941

B. 1935-1950 Yılları Arası Bursa'daki Kültürel Etkinlikler

1935-1950 yılları arası Bursa Kültür hayatına baktığımızda düzenlenen konferans, tiyatro oyunu, sinema gösterimi, sergi, kurs ve balo gibi etkinliklerin şehre büyük bir sosyal canlılık ve hareket getirmiş olduğunu görürüz. İmparatorluktan cumhuriyete geçen genç devletin Kemalizm ve Cumhuriyetin prensipleri doğrultusunda daha çağdaş ve modern bir toplumla geleceği kucaklaması için gerekli olan bu faaliyetler, Bursa kültür hayatı içerisinde sıklıkla yer almıştır.

Bu bölümde bu faaliyetlere kronolojik olarak yer verilerek, dönem içerisinde düzenlenen kültürel faaliyetlerin sayısının ve çeşitliliğinin daha açık bir şekilde gözlenebilmesi amaçlanmıştır.

1.Konferans

Ele aldığımız dönemde Bursa'da düzenlenen konferansların neredeyse tamamı Bursa Halkevi tarafından düzenlenmiştir. 1935-1950 arası dönemde çeşitli konularda verilen konferanslar ve konuşmalar şunlardır:

1935___ Bursa Halkevi Dil Edebiyat Komitesinin Türk Devrim Tarihi konulu konferanslardan ilki Tahsin Uygur'un verdiği "*Atatürk*" konulu konferansdır. ⁽¹⁾

1935___ Dönemin Belediye Başkan Yardımcısı Zehra Budunç tarafından önce Mecidiye İlkokulunda sonra sırasıyla Emir Buhari, CHP Parti Ocağı, Milli Sinema, İnkişaf Kulübü, Muradiye Cumhuriyet İlkokulu, Yıldırım Okulu, Sanat Okulu, Demirtaş Okulu, Çekirge Palas ve İstiklal Okulu'nda verilen "*İstiklal Muharebeleri*" konulu konferansları. ⁽²⁾

1935___ Tayyare Sineması'nda Dil Edebiyat Tarih Komitesi tarafından düzenlenen Türk Dil Bayramı töreninde Rıza Yücer ve bir lise öğrencisinin "*Dil Devrimi*" konulu konuşması. ⁽³⁾

---

(1) Mine Akkuş, "*Bursa Halkevi ve Uludağ Dergisi*", s.86, krş., *Hakkın Sesi*, 8 Kasım 1935, s.2.

(2) *a.g.t.*, s.86, *Hakkın Sesi*, 27 Kasım 1935, s.2.

(3) *a.g.t.*, s.102, *Hakkın Sesi*, 27 Eylül 1935, s.2.

1936___ Ocak ayında Üniversite profesörlerinden Braun'un "Bulaşıcı Hastalıklar" konulu konferansı (Konferansın çevirisini Profesör Osman Şerafettin yapmıştır.)⁽⁴⁾

1936___ 9 Mayıs'ta Enver Ziya Karatal'ın "Avrupa Türk İnkılabını Nasıl Görüyor? Başka bir Tabirle, Avrupa Türk İnkılabı Hakkında Ne Düşünüyor?" konulu konferansı.⁽⁵⁾

1936___ 24 Mayıs Pazar günü Halkevi'nde Cemal Nadir Güler'in "Resimde Mizah ve Mizahın Tarihi Değeri" konulu konferansı. Yine aynı organizasyonda Vefa Lisesi Tarih Öğretmeni İlhan Bey'in "Cemal Nadir ve Sanatı" konulu konferansı.⁽⁶⁾

1937___ İlk 6 ayında "Çanakkale Savaşı", "Antakya'nın Kurtuluşu", "23 Nisan Ulusal Egemenlik Bayramı" konulu konferanslar vermiştir. Bu konferansların sayısı 36 olup, 1360 kişi katılmıştır.⁽⁷⁾

1937___ Mayıs ve Haziran'da Hayri Gürmen'in amplifikatörle Cumhuriyet Alanı'na verilen "Kemalizm, Verem, Zehirli Hastalıklar, II. İnönü" konulu konferansları, Dr. Mesut'un yine Cumhuriyet alanına verilen "Verem" konulu konferansı, Halit Alkış'ın Halkevi salonunda verdiği "Kadastro" konulu konferansı, Dr. Osman Niyazi Bayatlı, Murat Alp, Turgut Kartal, A.Muhtar Aykuş, Zehra Budunç, Hulusi Köymen, Ziya İltop, Nazım Yücelt tarafından halkın ayağına gidilerek, vergi, spor, sosyal eğitim, Kemalizm, zehirli gazlar gibi konularda verilen 30 konferans.⁽⁸⁾

1937___ Temmuz ayında Halkevi salonunda Cumhuriyet gazetesi yazarlarından Öğretmen Reşat Ekrem Koçu tarafından verilen "Memleket Çocukları" konulu konferansı.⁽⁹⁾

---

(4) a.g.t., s.213., *Halkın Sesi*, 27 Ocak 1936, s.2.

(5) *Uludağ*, S.7., Temmuz 1936, s.58.

(6) *Uludağ*, S.7., Temmuz 1936, s.57.

(7) Akkuş, s.88.bkz. *Bursa Halkevi 1937 yılı Birinci Altı Aylık Çalışma Raporu*, s.1.

(8) *Uludağ*, S.11, Haziran 1937, s.39.

(9) Akkuş, s.213, bkz. *Bursa Sesleri*, 24 Temmuz 1937, s.1.

19 Şubat 1932'den 30 Haziran 1938'e kadar 422 konferans verilmiş, bu konferansları 95285 kişi dinlemiştir. Ayrıca 75 filmli konferans gösterilmiş, bu konferansları ise 27020 kişi izlemiştir.⁽¹⁰⁾ 1938 yılının ilk altı ayı içinde 2 yerde verilen ve 1552 kişinin dinlediği 12 konferans 345 kişinin dinlediği 7 kişinin konuşması, 33 tane hoparlörle konferans verilmiştir.⁽¹¹⁾

1938__ Nisan ve Mayıs aylarında hoparlörle 23 Nisan, Milli Hakimiyet Çocuk Terbiyesi, çocuk nedir?, Çocuğun korunması, Kızılay, Çocuk İshali, Muaşeret adabı konulu 16 konferans verilmiştir.

1938__ İstanbul Arkeoloji Enstitüsü profesörlerinden Dr. Bossert'in "*Etiler ve Eti Sanatı*" hakkındaki Almanca iki konferansı (Konferansın çevirisi, Bursa lisesi mezunu asistan Bahadır Alkım tarafından yapılmıştır)⁽¹²⁾

1938__ 50 kişinin katıldığı "*Mimar Sinan*" konulu bir konferans.⁽¹³⁾

1938__ Çocuk doktoru Şemsettin Bey'in Bursa Halkevi tarafından kışlık konuşmalar kapsamındaki "*Çocuk Bakımı*" konulu konuşması.

1938__ Kışlık konuşmalar kapsamında Kurmay Binbaşı Nizamettin'in "*Savaş Zamanında Tayyare Hücumlarında Şehirlerin Müdafası*" konulu konuşması.

1938__ Kışlık konuşmalar kapsamındaki Kurmay Yarbay Sami Koçak'ın "*Gençlerin Savaş Hazırlanması*" konulu konuşması.

1938__ Lise Felsefe Öğretmeni Namdar Rahmi Karatay'ın Ernest Heckel'in "*Kainatın Muammaları*" isimli kitabı hakkındaki, kitap özü konuşması.(Bu kitap özü konuşması her Salı bir kitap hakkında yapılan konuşmalardır.)

1938__ Hulusi Köymen'in Güzel Sanatlara dair, Alman filozof Hegel'in Suut Kemal Yetkin tarafından dilimize çevrilen bir kitabı hakkındaki konuşması.

1938__ Orhan Şaik Gökyay'ın "*Türkçe 'de Roman*" konulu konuşması.⁽¹⁴⁾

---

(10) *Uludağ*, S.18, I.Teşrin 1938, s.67.

(11) *Uludağ*, S.17 Temmuz 1938, s.42.

(12) *Uludağ*, S.16, Mayıs 1938,s.49.

(13) *Uludağ*, S.17, Temmuz 1938, s.42.

(14) *Uludağ*, S.15, Mart 1938, s.69-71.

1939___ Mehmet Akif Ersoy’u anmak için düzenlenen gece konferansında Ersoy’un hayatı ve eserleri hakkında konuşma yapılmıştır.

1939___ Cumhuriyet Halk Partisi’nin ana prensipleri olan “*Altı ok*” konusunda konferanslar verilmiştir. ⁽¹⁵⁾

1939___ Son altı ay içinde “*Hatay*” konulu konferanslar verilmiştir. ⁽¹⁶⁾

1939___ İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve İsmail Hami Danişment’in konferansları gerçekleştirilmiştir. ⁽¹⁷⁾

1940___ Mart’ın 25’i Pazartesi günü saat 20:30’da CHP genel sekreterliği tarafından Halkevi Gösterit Salonu’nda düzenlenen, B.Nihat Erin’in “*Milletler Cemiyeti nedir?*” konulu konferansı.

1940___ Mart’ın 29’u Cuma günü, Bursa Lisesi mezunlarından Doçent Dr. B. şinasi Altındağ’ın “*Osmanlı Tarihinin Bazı Karakteristik Vasıfları*” konulu konferansı.

1940___ 30 Mart Cumartesi akşamı, B.Mümtaz Turhan’ın “*Beden Terbiyesi, seciye ve mizaç arasında münasebet*” konulu konferansı

1940___ 31 Mart akşamı, B.Muzaffer şenyrek’in “*İnsanın tekamülü*” konulu konferansı.

1940___ 3 Nisan arşamba günü, B.Ali Nihat Torla’nın “*şair Fuzul*” konulu konferansı.

1940___ 5 Nisan Cuma akşamı B.Tarık Artel’in “*Türkiye’de fiziki tedrisatın inkişafi*” konulu konferansı.

1940___ 27 Nisan’da B.Suheyp Derbil’in “*İdari davalar*” konulu konferansı.

1940___ 11 Nisan günü Tapu ve Kadastro Umum Müdürlüğü Fen Müşaviri yüksek mühendis mimar B.Mithat Yenen’in “*Türkiye şehirlerinin imari davası*” konulu, projeksiyon yardımıyla yapılan konferansı. ⁽¹⁸⁾

---

(15) *Uludağ*, S.20, şubat 1939, s.58.

(16) *Uludağ*, S.25, 2. Kanun 1940, s.51.

(17) *Uludağ*, S.25., 2. Kanun 1940, s.49

(18) *Uludağ*, S.27, Mayıs 1940, s.57-58.

1940___ Temmuz ayı içerisinde şehir dahilinde ve köylerde “Paraşüt” hakkında verilen 47 konferans.

1940___ Temmuz ayında, şehrin 10 değişik yerinde gündüz ve gece olmak üzere amplifikatörle radyofonik konferanslar yapılmıştır.

1940___ 30 Ağustos Zafer Bayramı nedeniyle 3 gün süreyle, hareketi saat saat anlatan radyofonik konferans verilmiştir.

1940___ 11 Eylül Bursa'nın kurtuluş günü gecesi Öğretmen Murat Alpalaç'ın ve Muzaffer Alper'in verdiği birer konferans.

1940___ 19 Eylül gecesi Halkevi salonunda düzenlenen sanat ve edebiyat gecesinde Namdar Karatay'ın “*Sanatla İdealizm ve realizm meselesi ve yeni edebiyat telakkileri*” konulu konferansı.

1940___ 19 Eylül'de düzenlenen aynı etkinlikte Suat Salih Arsal'ın “*Yunus Emre*” konulu konuşması.

1940___ 26 Eylül Dil Bayramı münasebetiyle Suat Salih Arsal'ın “*Türk Dilinin Bünyesi*” ve Namdar Karatay'ın “*Eski ve Yeni Dil Örnekleri*” konulu konferansları.

1940___ 10 Kasım Atatürk'ün ölüm yıldönümü nedeniyle şehre amplifikatörle şiir ve konferans yayını yapılmış, gecesi de Tayyare Sineması'nda “*Atatürk'ün hayatı, eserleri*” konulu konuşmalar yapılmıştır. ⁽¹⁹⁾

1941___ Ocak, Şubat, Mart ayı içinde tarih, yurt bilgisi, adabı muâşeret konularında 24 konferans verilmiştir.

1941___ Edebiyat Fakültesi Profesörlerinden Ali Nihat Tarhan'ın “*Ali Şir Nevai*” ve “*Divan Edebiyatı*” konulu konferansları. Bu konferansların ilki Halkevi Gösterit salonunda 300 kişi tarafından, ikincisi Halkevi Konferans salonunda 150 kişi tarafından dinlenmiştir.

1941___ Ordu Mebusu Selim Sırrı Tarcan'ın Askeri Lisede Tayyare Sinemasında ve Merinos Fabrikasında verdiği “*Spor Felsefesi*” konulu konferansları

1941___ Mihanik doçenti Orhan Alishah'ın Halkevi Gösterit Salonu'ndaki “*İlimde İstisnalar*” konulu konferansı.

---

(19) *Uludağ*, S.31., 2.Kanun 1941, s.39-40

1941___ Sadrettin Celal Antel'in Halkevi Gösteri Salonu'ndaki "*Meslek Seçimi ve Testler*" konulu konferansı.

1941___ Profesör Ziyaettin Fahri'nin "*Türk tefekküründe ademi merkezîyet ve Bursa'nın ehemmiyeti*" konulu konferansı.

1941___ Profesör İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun Tayyare sinemasında "*kendi hayatını konu aldığı*" konuşması.

1941___ Türkoloji Profesörü İsmail Hami Danişment'in Tayyare sinemasındaki "*Türklük*" konulu konferansı.

1941___ Namık Kemal'in 100. doğum yılı nedeniyle Halkevi salonunda düzenlenen anma gecesinde Namdar Rahmi Karatay, Mümtaz Ergin, M.Ali ve İsmet Bozdağ tarafından "*Namık Kemal*" konulu konferanslar vermiştir.⁽²⁰⁾

1941___ Nisan ayı içerisinde Rize mebusu Fuat Sirmen'in Tayyare Sinemasındaki "*Bugünkü dünya şartları arasında Türkiye*" konulu konferansı.

1941___ Nisan ayı içerisinde Tefvik Ali Çınar'ın Halkevi Konferans salonundaki "*Orman ve Kara Avının Memleket İktisadiyatındaki Rolü*" konulu konferansı.

1941___ Nisan ayı içerisinde Sedat Çetintaş'ın Tayyare Sinema salonundaki "*Türk mimari tarihinde Bursa eserleri*" konulu konferansı

1941___ Nisan ayı içerisinde Halkevi konferans ve temsil salonunda "*Çocuk terbiyesi ve Kadın Hastalıkları*" konulu konferansı.

1941___ Halkevi Konferansa salonunda Namdar Karatay'ın "*Folklor*" konulu konferansı.

1941___ İnönü savaşlarının yıldönümü nedeniyle gündüz hoparlörle "*İsmet İnönü'nün hayatı ve İnönü Muharebeleri*" konulu konuşmalar yayınlanmıştır.

1941___ İnönü savaşlarının yıldönümü nedeniyle akşam Halkevi Konferans salonunda Muhtar Şevket İsca ve Hilmi Tüzmen'in "*İnönü Muharebeleri esnasında Bursa*" konulu konuşma.⁽²¹⁾

---

(20) *Uludağ*, S.33., Kanunusani, Şubat, Mart 1941, s.63-65.

(21) *Uludağ*, S.34, Nisan 1941, s.73,74.

1941__ Mayıs ayı içerisinde Lise Tarih Öğretmeni Muhtar Şevket Isca'nın "*Türk İnkılabı*" konulu konferansı.

1941__ Mayıs ayı içerisinde Halkevi reisi Avukat Tefik Aycan'ın "*Hukuk*" konulu konferansı. ⁽²²⁾

1941__ Haziran ayı içinde Doktor Necati Üster'in "*Sıhhat*" konulu konferansı. ⁽²³⁾

1941__ Temmuz ayında Dr. B. Fevzi Aybers'in "*Tifo hastalığı ve korunma çareleri*" konulu konferansı.

1941__ Temmuz ayında Avukat B.Hulusi Köymen'in "*Montrö Zaferi*" konulu konferansı.

1941__ Temmuz ayında B. Hayri Gürmen'in "*Lozan*" konulu konferansı.

1941__ Temmuz ayında Mimar Sedat Çetintaş'ın "*Sıhhat ve Terbiye bakımından ideal ev*" konulu konferansı. ⁽²⁴⁾

1941__ Ağustos ayında Hayri Gürmen'in "*Hava hücumları ve sınır mukavemeti*" konulu konferansı.

1941__ Ağustos ayında Kurmay Binbaşı Kemal Akkurt'un "*Zafer Bayramı*" konulu konferanslar. ⁽²⁵⁾

1941__ Eylül ve Ekim aylarında Kazım Alparslan'ın "*Ziraat*" konulu konferansı. ⁽²⁶⁾

1941__ Kasım ayında Avukat Hulusi Köymen'in Atatürk'ün 3. ölüm yılı dönümü dolayısıyla Tayyare Sinemasındaki "*Atatürk'ün Hayatı ve Kahramanlığı*" konulu konferansı. ⁽²⁷⁾

1941__ 1941'in sonu ve 1942 yılının başında Murat Alpalaç'ın "*Güzel*

---

(22) *Uludağ*, S.35, Mayıs 1941, s.58

(23) *Uludağ*, S.36, Haziran 1941.

(24) *Uludağ*, S.37, Temmuz 1941.

(25) *Uludağ*, S.38, Ağustos 1941, s.52.

(26) *Uludağ*, S.39-40, Eylül, I. Teşrin 1941, s.68.

(27) *Uludağ*, S.41, 2. Teşrin 1941, s.50.

Sanatlar” konulu konferansı.

1941___ 1941 yılının sonu ve 1942 yılının başında Doktor Şemseddin Dora'nın gösteri salonunda verdiği “*Milli Korunma Kanunu*” konulu konferansı. ⁽²⁸⁾

1942___ Ziraat Enstitüsü Profesörlerinden Rüştü İzmen'in “*Zirai seferberliğimiz ve ekimin bir kat daha arttırılması*” konulu konferansı.

1942___ Dr. Nuri Kamil ve Dr. Şemsettin Dora'nın “*23 Nisan 1942 Milli Hakimiyet Bayramı ve Çocuk Haftası*” konulu hoparlörle yapılan birer konferansı. ⁽²⁹⁾

1942___ İnönü Zaferinin 21. yıldönümü nedeniyle Lise Tarih Öğretmeni Nazım Yücelt tarafından bir konferans düzenlenmiştir. ⁽³⁰⁾

1942___ Yaz ayı başlarında Hayri Gürmen'in “*Ali Suavi'nin Türkçülüğü*” konulu konferansı. ⁽³¹⁾

1942___ Yaz mevsimi içinde CHP Vilayet Katibi Hayri Gürmen'in “*Montrö ve Lozan*” konulu iki konferansı.

1942___ Yaz mevsimi içinde Yüksek Ziraat Enstitüsü Veteriner Fakültesi Doçenti Dr. Macit Cercal'in “*Köy ekipleri*” konulu konferansı.

1942___ Prof. S.V.M.E'nin “*Anadolu'da inceleme yapmış İngiliz Kaşifleri ve eski devirdeki Bitinya şehirlerinin tarihi*” konulu iki konferansı.

1942___”*30 Ağustos Zaferi, Türk Hava Kurumu, Uçaklar*” hakkında Kurmay Binbaşı Etem Özyıldırım, C.H.P. Vilayet Katibi Hayri Gürmen ve Emin Ülgenci'nin verdiği dört konferans. ⁽³²⁾

1942___ Mümtaz Ergin'in 26 Eylül'de Halkevi Gösterit Salonu'nda, Türk Dil Kurultayının 10. yıl dönümü nedeniyle yaptığı “*Türk Dilinin On Yıllık Verimi ve Son*

---

(28) *Uludağ*, S.43. I. Kanun 1941, II.Kanun 1942, s.48.

(29) *Uludağ*, S.45-46, Şubat, Mart, Nisan 1942, s.48.

(30) *Uludağ*, S.45-46, Şubat, Mart, Nisan 1942, s.48.

(31) *Uludağ*, S.47-48, Mayıs, Haziran 1942, s.48.

(32) *Uludağ*, S.49-50, Temmuz, Ağustos 1942, s.54.

Dil Kurultayı” konulu konuşması. ⁽³³⁾

1942___ 10 Kasım, Atatürk’ün ölüm yıldönümü nedeniyle hazırlanan programda Naci Kurtul, “*Atatürk’ün hayatı, hizmetleri ve kahramanlıkları*” hakkındaki konuşması.

1942___ 2 Aralık Salı gecesi, Namık Kemal’i anma gecesinde Bursa Erkek Lisesi Edebiyat Öğretmeni Mümtaz Ergin’in “*Namık Kemal*” konulu konuşması.

1942___ 27 Aralık’ta Mehmet Akif’in ölüm yıldönümü dolayısıyla Mümtaz Ergin “*Mehmet Akif’in hayatı ve eserleri*” konulu bir konuşma yapmıştır.

1942___ 1942 yılının son aylarında Haydarpaşa Lisesi öğretmenlerinden Cemal Yener, “*Türkiye’de Hayal ve Karagöz*” konulu bir konuşma yapmıştır. ⁽³⁴⁾

1943___ CHP Vilayet Katibi Hayri Gürmen’in Ocak ayında yaptığı ve 70 kişi tarafından dinlenen “*İkinci Dünya Harbi ve İçyüzü*” konulu kitapgözü konuşması. ⁽³⁵⁾

1943___ Avukat Hulusi Köymen’in “*Vedat Nedim Tör’ün, Dinimiz*” adlı kitabı hakkındaki konuşması.

1943___ Çanakkale zaferinin yıldönümü nedeniyle 18 Mart gecesi, Hayri Gürmen’in verdiği, “*Çanakkale Zaferi*” konulu konuşması.

1943___ Hayri Gürmen’in “*Filistin*” isimli iki ciltlik kitap hakkındaki konuşması. ⁽³⁶⁾

1943___ Nisan ayında Avukat Hulusi Köymen’in “*Yunan Medeniyeti için ebedilik*” adlı kitap hakkındaki konuşması.

1943___ Nisan ayında Murat Alp, Avukat Hulusi Köymen, Nazım Yücelt ve Zehra Budunç tarafından hoparlörlerle verdiği “*Milli Hakimiyet ve Çocuk Bayramı*” hakkındaki konferansları.

1943___ 1 Nisan Cuma akşamı İkinci İnönü Zaferi’nin 22. yıldönümü sebebiyle Nazım Yücelt tarafından verilen “*İkinci İnönü Zaferi*” konulu konuşmaları.

---

(33) *Uludağ*, S.51-52, Eylül-İlk Teşrin 1942, s.48.

(34) *Uludağ*, S.53-54, 2. Teşrin, I. Kanun 1942, s.48,49,50.

(35) *Uludağ*, S.55, 2. Kanun 1943, s.41.

(36) *Uludağ*, S.56-57, Şubat, Mart 1943, s.38.

1943___ Nisan ayında Mimar Sinan'ın 355. ölüm yıldönümü nedeniyle yapılan toplantıda Dr. Şemsettin Dora ile Yüksek Mühendis Berki Tunçağ'ın "*Mimar Sinan'ın hayatı ve eserleri*" hakkında yaptıkları birer konuşma.

1943___ Nisan ayında Ahmet Vefik Paşa'nın ölüm yıldönümü nedeniyle Halkevi Başkanı Dr. Şemsettin Dora, Mümtaz Ergin ve İsmet Bozdağ tarafından "*Ahmet Vefik Paşa'nın hayatı ve hatıraları*" konulu konuşmaları. ⁽³⁷⁾

1943___ Mayıs ayında İngiliz edebiyatı Tarihi yazarı ve Londra Üniversitesi Lisan ve Edebiyat Profesörü Ivan Evans'ın "*İngiliz öğretim usullerindeki modern cereyanlar*" konulu konferansı.

1943___ Mayıs ayında Londra ve Melbourne Üniversitesi profesörü H.R. Molay'ın "*Çocuk Psikolojisi*" konulu konferansı. ⁽³⁸⁾

1943___ Yazın İstanbul'dan gelen İngiliz Kültür Heyeti Müdürü Thompson tarafından verilen "*İngiliz Anayasası*" konulu konferansı.

1943___ Yazın İstanbul Üniversitesi Profesörlerinden P.Duval'ın "*İngiliz Üniversitelerinin tarihi*" konulu konferansı.

1943___ Yazın düzenlenen Hayri Gürmen'in "*Lozan ve Montrö Muahedeleri*" konulu konuşması.

1943___ Yazın düzenlenen Turgut Karatal'ın "*Bursa'nın işgali yıldönümü*" konulu konuşması..

1943___ Kurmay Binbaşı Hakkı Teoman'ın "*30 Ağustos Zafer Bayramı*" konulu konferansı.

1943___ Yazın verilen Sadı Konuk'un "*Memleket meselelerine dair*" genel bir konuşması.

1943___ Yazın Tevfik Fikret'in ölüm yıldönümü nedeniyle yapılan toplantıda "*Tevfik Fikret'in hayatı ve eserleri*" konulu bir konuşma Halkevi Başkanı Şemsettin Dora tarafından yapılmıştır. ⁽³⁹⁾

1943___ 4 Eylül'de Hayri Gürmen'in "*Hava Kurumu*" hakkındaki konferansı.

---

(37) *Uludağ*, S.58, Nisan 1943, s.42,43.

(38) *Uludağ*, S.59, Mayıs 1943, s.27.

(39) *Uludağ*, S.60, Haziran, Temmuz, Ağustos 1943, s.58,59.

1943__ 9 Eylül'de Halkevi Başkanı Dr. Şemsettin Dora'nın Halkevi Gösterit Salonunda verdiği "*CHP'nin 20. yıldönümü*" nedeniyle verdiği konferans.

1943__ 23 Eylül'de Yüksek Mimar Sedat Çetintaş'ın Halkevi Gösterit Salonunda Erkek Lisesi öğrencilerine verdiği "*Yeşil Ay*" konulu konferansı.

1943__ 28 Eylül'de İstanbul Üniversitesi Medeni Hukuk profesörü Hıfzı Veldet'in Tayyare Sinemasında ki "*Evlenmenin Hukuki Neticeleri*" konulu konferansı.

1943__ 25 Eylül'de Bursa mebusu Dr. Sadi Konuk'un Halkevi Salonu'nda verdiği "*Dünya Ahvali*" konulu konferansı.

1943__ 27 Eylül'de Lise Edebiyat öğretmeni Mümtaz Ergin'in "*Dil Bayramı*" hakkındaki konuşması.

1943__ Ziya Gökalp'in 19. ölüm yıldönümü nedeniyle Mümtaz Ergin'in yaptığı bir konuşma. ⁽⁴⁰⁾

1943__ 10 Kasım Atatürk'ün ölüm yıldönümü nedeniyle Halkevi Başkanı Dr. Şemsettin Dora'nın Tayyare Sinemasında yaptığı bir konuşması.

1943__ 22 Kasım günü Güzel Sanatlar Akademisi öğretmenlerinden Cemal Tollu'nun "*Resim sanatı*" konulu konferansı.

1943__ 13 Aralık günü "*Yerli mallar haftası*" nedeniyle başlayan ve bir hafta sürecek konuşma serisi. ⁽⁴¹⁾

1944__ 10 Ocak'ta Hayri Gürmen'in "*Birinci İnönü Zaferi*" konulu hoparlörle yaptığı konuşması.

1944__ 12 Ocak 1944'te Halkevi Gösterit salonunda İngiliz Kültür Heyeti Dil Müşaviri V.E.Gotin'in "*Dil Öğretmeninin Tabii Metodu*" konulu konferansı.

1944__ 13 Ocak'ta Halkevi salonunda Muhtar Şevket Isca'nın "*Beşer Tarihinde İnkılaplar ve Karakterleri*" konulu konferansı.

1944__ 14 Ocak'ta Halkevi Gösterit Salonu'nda İngiliz Kültür Heyeti Dil Müşaviri V.E.Gotin'in "*Dil Öğretmenin Umum Prensipleri*" konulu konferansı.

---

(40) *Uludağ*, S.61, Eylül, I. Teşrin 1943, s.46.

(41) *Uludağ*, S.62, II. Teşrin, I. Kamun, S.62, s.31.

1944___ 17 Ocak'ta Niran Yetmen'in "*Garp Müzik Sanatkarlarını Tanıyalım*" başlığı altındaki seri konuşmasının ilki olan "*Mozart*" hakkındaki konuşması.

1944___ 24 Ocak'ta Halkevi salonunda Muhtar Şevket Isca'nın "*Beşer Tarihinde İnkılaplar ve Karakterleri*" konuşmasının devamı.

1944___ 1 Şubat'ta, Mehmet Emin Yurdakul'u anmak için Halkevi salonunda yapılan törende Dr. Şemsettin Dora tarafından yapılan bir konuşma.

1944___ 3 Şubat'ta Halkevi salonunda Dr. C. Parri'nin "*İngiliz Sistemi*" konulu konuşması.

1944___ 10 Şubat'ta Muhtar Şevket Isca'nın "*Beşer Tarihinde İnkılaplar ve Karakterleri*" konuşmasının devamı.

1944___ 17 Şubat'ta Halkevi binasında yapılan Niran Yetmen'in "*Mendelson*" konulu konuşması.

1944___ 20 Şubat'ta Halkevi'nin kuruluş yıldönümü nedeniyle Nazım Yüzelt'in yaptığı bir konuşma.⁽⁴²⁾

1944___ 15 Mart'ta Haşim Nezih Okay'ın "*Halk Edebiyatı*" konulu konferansı.

1944___ 22 Mart'ta Niran Yetmen'in "*Şopen*" hakkındaki konuşması.

1944___ 30 Mart'ta İbrahim Dekak'ın "*Karacaoğlan*" konulu konuşması.

1944___ 12 Nisan'da Mümtaz Ergin'in "*Divan Edebiyatı*" konulu konuşması.

1944___ 18 Nisan; Müze Müdürü Ali Rıza Yalçın'ın "*Anadolu Kazıları*" konulu konferansı.

1944___ 19 Nisan'da Gazali Saltık'ın "*Bugünkü Edebiyatımız*" konuşması.

1944___ 25 Nisan'da Ali Göksel'in "*Hayat ve İdeal*" konulu konferansı

1944___ 27 Nisan'da Niran Yetmen'in "*Şubert*" konulu konuşması.

1944___ 10 Mayıs'ta Avukat A.Konuk'un "*Divan ve Halk Edebiyatları*" konulu konferansı.

1944___ 16 Mayıs'ta CHP Katibi Hayri Gürmen'in "*Avrupa mukadderatının yedi muamması*" konulu konferansı.

---

(42) *Uludağ*, S.63,, II. Karun, Şubat 1944, s.56,57.

1944___ 25 Mayıs'ta Fakihe Odman'ın “*Türk Edebiyatı Devirleri*” konulu konferansı.

1944___ 13 Eylül'de Profesör Salih Murat'ın “*Fizik ve Riyazi ölçülere göre Garp ve Şark Müziği*” konulu konferansı.

1944___ 17 Eylül'de Ressam Ercüment Kalmuk'un “*Klasik ve modern resimde plan*” konulu konferansı.

1944___ 25 Ekim'de Mahir Çağala'nın “*Arıcılık*” konulu konferansı.⁽⁴³⁾

1944___ 1944 yılının sonu 1945 yılının başlarında Fahri Dolsar'ın “*Para*”, Ali Berk'in “*Ormancılık*”, İrfan Alıcıoğlu'nun “*İstedğimiz Gençlik*”, Dr. Ali Ömer Yörük'ün “*Verem*”, Niran Yetmen'in “*Beethoven ve Veber*” konulu konferansları.⁽⁴⁴⁾

1945___ Şubat ayında Maarif Müdürü İrfan Altıcıoğlu'nun “*İstedğimiz Gençlik*” konulu konferansı.⁽⁴⁵⁾

1945___ Yazı başı, İsmet Bozdağ'ın “*Bugünkü Edebiyat*”, Suat Salih Arsal'ın da “*Şiir Telakkimiz*” konulu konferansları.⁽⁴⁶⁾

1945___ 7 Aralık akşamı, Doğumevi Başhekimisi Dr. Arif Sözen'in “*Atom Işığında Sosyal Cereyanlar*” konulu konferansı.⁽⁴⁷⁾

1946___ 8 Şubat'ta Suat Vural'ın “*İbn-i Sina*”, Radiye Turanlı'nın “*Türk Kadınının cemiyetimizdeki rolü*”, Ramız Kınalı'nın “*Sıtma ve Mücadele*” konulu konferansları.⁽⁴⁸⁾

1947___ Ocak ayında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi son sınıf

---

(43) *Uludağ*, S.64-67, 1 Mart- 31 İlk Teşrin 1944, s.65.

(44) *Uludağ*, S.68-69-70, Kasım- Aralık- Ocak –Şubat- Mart- Nisan 1945, s.33.

(45) Akkuş, s.216, krş., *Bursa* ,2 Şubat 1945, s.1

(46) *Uludağ*, S.71, Mayıs-Haziran 1945, s.31.

(47) Akkuş, s.216, krş., *Ant*, 11 Aralık 1945, s.2

(48) *Uludağ*, S.75, Ocak-Şubat 1946, s.44-45.

öğrencilerinden Rauf Mutluay'ın “*Yeni şiir ve Tepkileri*” konulu tartışmalı konferansı.⁽⁴⁹⁾

1947 ___ Ocak ayında Cihan Borçbakan'ın Halkevi salonunda verdiği “*Ülkedeki Tuz Kaynakları*” konulu konferansı.⁽⁵⁰⁾

1947 ___ Ocak ayında Askeri Lise Felsefe Öğretmeni Rahmi Kurul'un Halkevi salonundaki “*Demokrasi*” konulu konferansı.⁽⁵¹⁾

1947 ___ Ocak ayında Profesör E.V.Gotanby'ın Halkevi salonunda verdiği “*Yabancı Dil Öğreniminde Başarısızlık Sebepleri*” konulu konferansı.⁽⁵²⁾

1947 ___ Bursa Erkek Lisesi son sınıf öğrencilerinden Kamuran İnan'ın Halkevi salonunda verdiği “*J.J. Rousseau*” konulu konferansı.⁽⁵³⁾

1947 ___ Diş Doktoru Fahri Komman'ın Halkevi salonundaki “*Diş Hifzısıhhası*” konulu konferansı.⁽⁵⁴⁾

1947 ___ 19 Mart'ta Yazar ve Rejisör Vedat Örfi Bengü'nün Halkevi salonunda verdiği “*Filmcilik ve Bir Film Nasıl Yapılır?*” konulu konferansı.⁽⁵⁵⁾

1948 ___ Ordinaryüs Profesör Salih Murat Uzdilek'in Halkevi salonunda verdiği “*Atom Enerjisi ve Bombası*” konulu konferansı.⁽⁵⁶⁾

1948 ___ Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi asistanlarından İ.Kılıçkökten'in Halkevi salonunda verdiği bir konferans.⁽⁵⁷⁾

---

(49) Akkuş, s.216, krş., *Ant*, 7 Ocak 1947, s.2.

(50) Akkuş, s.216, krş., *Ant*, 17 Ocak 1947, s.2.

(51) Akkuş, s.216, krş., *Ant*, 18 Ocak 1947, s.2.

(52) Akkuş, s.216, krş., *Ant*, 18 Şubat 1947, s.2.

(53) Akkuş, s.216, krş., *Ant*, 25 Şubat 1947, s.2.

(54) Akkuş, s.216, krş., *Ant*, 2 Mayıs 1947, s.2.

(55) Akkuş, s.138, krş., *Ant*, 19 Mart 1947, s.3

(56) Akkuş, s.217, krş., *Doğru*, 19 Şubat 1948, s.1.

(57) Akkuş, s.217, krş., *Ant*, 1 Eylül 1948, s.2.

1949__ Ticaret Lisesi yönetiminin isteği üzerine Halkevi Başkanı Dr. Arif Sözen'in Ticaret Lisesi öğrencilerine verdiği "*Ahlak ve Terbiye*" konulu konferansı.⁽⁵⁸⁾

1949__ Yaz başı Dr. Selami Karaboncuk'un "*Dil ve dilimiz*" konulu konferansı.

1949__ Yaz başı Dr. Arif Sözen'in "*Ahlak ve Terbiye*" konulu konferansı.

1949__ 7 Haziran'da Bursa milletvekili B.Faik Yılmazipek'in "*Gelir vergisi, emeklilik, orman kanunları ve diğer bazı kanunlar*" konulu konferansı.⁽⁵⁹⁾

1950__ Ord. Prof. Ali Fuat Başgil'in Halkevi salonundaki "*İnsan hakları ve dünya beyannamesi*" isimli konferansı.

1950__ Ankara milletvekili Muammer Eriş'in "*1950 bütçesinin umumi hatları ve bu seneki yenilikler*" konulu konferansı.

1950__ Eczacı okulu öğrencilerinin Bursa'nın ziyaretleri sırasında kafile başında bulunan kimyager Prof. Sarım Çelebioğlu tarafından "*Bursa'nın toprak altı ve toprak üstü kıymetleri*" konulu bir konferans verilmiştir.

1950__ İstanbul Yüksek Ekonomi Ticaret okulu Profesörlerinden İsmet Alkna'nın "*Türkiye'nin kalkınmasında iktisadi imkanlar*" konulu konferansı.

1950__ Milli Türk Talebe Birliği İktisat Derneği Genel sekreteri Fahrettin Tunçöz'ün "*Andığımız manada milliyetçilik*" ile İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Fen fakültesi Talebe Cemiyeti Başkan Vekili Mehmet Taşdemiroğlu'nun "*Uludağ'ın Teşekkülü, jeolojik yapısı ve bugünkü durumu*" konulu konferansları.⁽⁶⁰⁾

1950__ Sigorta işleri müdürü Sadri Aksoy'un Bursa İşçi Sigortaları Kurumu tarafından Halkevi salonunda düzenlenen ve iki gün arka arkaya verilen "*Kaza Sigortaları Kamunu*" konulu konferansı.

1950__ Ord. Prof. Mustafa Şekip Tunç'un "*Tabiat alemi ve insan dünyası*" konulu konferansı.

---

(58) Akkuş, s.217, krş. *Bursa*, 28 Ocak 1949, s.1.

(59) *Uludağ*, S.95, Mayıs-Haziran 1949, s.12.

(60) *Uludağ*, S.101, 1 Mart-Nisan 1950

1950___ Halkevi Dil-Edebiyat Komitesi tarafından Halkevi salonunda düzenlenen edebiyat gecesinde “*Yeni şiirimiz*” konulu konuşmaları.

Ayrıca Haziran 1950’de her 15 günde bir yapılması kararlaştırılan fikir sohbetleri toplantıları düzenlenmiştir.⁽⁶¹⁾

Tüm bunlardan yola çıkarak, Bursa Halkevi’nde her hafta Cumartesi ve Salı günleri rutin olarak, önemli gün ve bayramlarda da özel olarak konferanslar düzenlenmiş olduğunu görürüz. Cumartesi günleri düzenlenen konferans ve konuşmalar daha çok Türk Devrim Tarihine yönelik konularda yapılmış, Salı günkü konuşmalarsa bir kitap hakkında yapılan sunum ve değerlendirmeyi içermiştir. Bunun gibi sağlık, hukuk, felsefe, müzik vb. çok çeşitli alanlarda düzenlenen bu konferanslar, ünlü şahsiyetler, ilim adamları, Bursa Halkevi komite üyeleri, Uludağ dergisi yazarları, başta öğretmenler olmak üzere çeşitli meslek gruplarından konularında ehil kişilerce verilmiştir. İlk yıllar Bursa Halkevi binası olarak kullanılan eski Türk ocağı binasının yeterli gelmemesi sebebiyle konferanslar, Milli Sinemada düzenlenmekteydi. 1940 yılında yeni yapılan Halkevi binasının hizmete girmesiyle bu konudaki açık kapatılmış oldu. Bu konuda Tayyare Sineması’ndan da yararlanılmış olduğunu görmekteyiz.

Ayrıca şehrin değişen semtlerine kurulan hoparlör sistemiyle de çeşitli konularda konferanslar yapılmış ya da yapılacak konferansların yeri ve tarihi anons edilmiştir.

---

(61) *Uludağ*, S.101-2, Mayıs-Haziran 1950, s.31.

2. Tiyatro

Ele aldığımız dönemde Bursa'daki tiyatral etkinliklere baktığımızda, Halkevi'nin öncülüğünde ve oluşturduğu temsil kadrosuyla gerçekleştirilen faaliyetleri görürüz.

Bursa'da büyük bir misyonu üstlenen Bursa Halkevi'nin oluşturduğu temsil kolu, 12 Ağustos 1931'de doğmuştur. 1931 senesinde Türk ocaklarının lağvedilmesi ile dağılan Türk Ocağı Temsil Şubesi "*Cumhuriyet Halk Partisi Temsil Şubesi*" adıyla faaliyete geçmiştir. Hatta o dönemde İstanbul'da açılmış olan Muhsin Ertuğrul'un idaresindeki tiyatro okulundan ders kitabı istenmiş, ancak kitapların matbu olmadığı gerekçesiyle kitaplar gönderilememiştir. Halkevlerinin kurulmasıyla bu kol, 19 Şubat 1932'de Halkevlerine devredilmiştir.

27 Şubat 1936'da yeni bir temsil komitesi oluşturmak için seçim yapılmıştır. Yapılan seçim sonunda Komite Başkanı, Rüştü Akyürek olmak üzere, Orta Mektep Müdürü Murat Alp, Muallim Hüseyin Baştuğ, Turgut Simer ve Hadi Özsoy'dan oluşan bir komite, Rejisör ve Makyaj, Turgut Simer, Sahne Müdürü, Hadi Özsoy, İhsan Uzer, Gardrop, Ekrem Çalışkan'dan oluşan bir sahne idaresi meydana getirilmiştir. Oyuncu kadrosuna baktığımızda öğretmenlerin katılımıyla gerçekleştirilen bu temsil faaliyetlerine bayan oyuncu bulmanın çok zor olduğunu görürüz. Bu konudaki boşluğu daha sonradan Adalet, Muazzez, Mahpeyker, Lütfiye ve Fahrunnisa Hanımlar doldurmuştur. Ayrıca Eski Türk Ocağı Temsil şubesi oyuncularını ve Akınspor kulübünden gelen bazı gençlerin eklenmesiyle geniş bir kadro oluşturulmuştur.

Komitenin istifa etmesi üzerine 14 Eylül 1936'da yeni seçimler yapılmıştır.. Başkan, Öğretmen Bilal Rıza, Öğretmen Rüştü Tinyüce, Öğretmen Ali Ulvi Boysan, Ekrem Çalışkan, Hadi Özsoy'dan oluşan bir komite ile Rejisör, Makyaj ve Dekor, Turgut Simer, Sahne Müdürü, Rüştü Tinyüce, Gardrop, gazeteci Sedat Ataman'dan oluşan bir sahne idaresi meydana getirilmiştir.

1937 yılı aynı idareciler başta olmakla beraber temsil koluna Şevket Güler, Şeref Eriş, Nurettin Soyoğul, Emin Keskin, Sedat Ataman, Hamit Şengöz, İsmail Yaparlar, Adnan Fevzi Birsenti, Rıdvan Aral, Adil Gülen, Hüseyin Şetman, Osman Çetintaş, Mecdi Altınay, Fethi Karatürk, Abdullah Akgün, Ahmet Özpamuk, İbrahim Sözütemiz, İhsan Altıray, Zeki Tunçer, Şaniye, Mürvet, Müfide, Saadet Hanımlar olmak üzere 24

kişi kaydoldu. Pakize, Mahpeyker, Lütfiye, Adalet, Muazzez ve Saniye Hanımlar Bursa'dan ayrıldıkları için koldan ayrıldılar.

1938 yılı yeni komite seçimleri sonucunda Komite Başkanı, Hadi Özsoy, diğer üyelerse, Turgut Simer, Şeref Erler, Mustafa Vadina, Faik Erden seçilmiştir. Yeni oluşturulan sahne idaresinde, Rejisör ve makyaj; Turgut Simer, Sahne Müdürü, Hadi Özsoy, Dekor ve gardrop, Sedat Ataman seçilmiştir. Bu devrede Temsil koluna Ahmet Kara Saraçoğlu, Kadri Oğuz, Mustafa Şahlan, Mustafa Topçu, Raif Bey, Kıymet ve Zehra Hanımlar katılıp, Muazzez, Adalet, Saniye, Mürvet ve Müfide Hanımlar koldan ayrılmışlardır.

1939 yılının Temmuz 2'sine kadar aynı komite ve aynı idarecilerle çalışılmış, komite başkanı Hadi Özsoy'un istifası üzerine Ekim'in 1'inde yeni bir seçim yapılmıştır. Komite Başkanı; Hulki Kurtkaya, diğer üyeler; Nurettin Soyoğul, Ekrem Çalışkan, Şeref Erler seçilmiştir. Oluşturulan sahne idaresi ise, rejisör; önce Tarih öğretmeni Nazım Yücelt, sonra sırasıyla Nurettin ve Mahmut Tansaç, sahne müdürü ve gardrop Ahmet Kara Saraçoğlu, Makyaj; Nedim Karal getirilmiştir. Bu dönemde Ragıp Haykır, Mazhar Gençkurt, Burhan Muzaffer Beyler, Müfide, Salise, Safiye, Mürvet, Hayriye, Huriye Hanımlar kola katılıp, Kıymet, Zehra, Müfide ve Mürvet Hanımlar koldan ayrılmışlardır.

1940 yılında aynı komite, bir tek rejisör değişikliğiyle görevine devam etmiştir. Rejisör önce Ragıp Haykır, sonra Ali Küçük olmuştur. Bu sezonda kola, Hüseyin, İbrahim Beyler, Niyazi Karagöz, Hilmi Barlas, Nuri Hakkı Bayer, Hasıp Ahmet, Adil Koşar, Hayrettin, Ziya Beyler, Bedia, Nalar Hanımlar ve Ali Bey katılmıştır. Koldan da Safiye, Hayriye, Salise Hanımlar ayrılmıştır.

1941 yılında yapılan komite seçimlerinde başkanlığa Maarif Müdür Muavini Kemal Ermot, Diğer Üyeliklere, Gazeteci Derviş Edesen, Fen Memuru İhsan Uzer, Muhasebeci Ekren Çalışkan, Önceleri Nurettin Çetin daha sonra yerine Nedim Karal seçilmiştir. Sahne İdaresinde ise Rejisör; Turgut Simer, Sahne Müdürü; Kemal Ermot, Gardrop; İsmail Esen, Makyaj; Nedim Karal getirilmiştir.

Bu devrede de kola, Saadeti Salise, Hayriye, Sevim Hayatı zengin, Fevzi Gülgeneç, Osman İşverenler, Mehmet Tezcan, İbrahim Udül, Kadri Atıl, Kemal Uzun, K.Kemal,

Necati, Hüseyin, M.Ali, Talat, Muzaffer Bey'ler katılıp, Nalan Hanımlar koldan ayrıldılar.⁽⁶²⁾

1942 yılında yapılan temsil komitesi seçimleride, idare heyetine Sıtkı Erdi, Derviş Edesen, İhsan Uzer, Ekrem Çalışkan, Faik Er getirilmiştir. Heyetin ilk toplantısında Kız Öğretmen Okulu Tabiye Öğretmeni Ömer Sıtkı başkan yapılmıştır.⁽⁶³⁾

1944 yılı temsil komitesi seçimlerinde Başkan, Maarif Müdür Muavini Halit Berk, üyeler, Nuran Yetmen, Lise Tarih Öğretmeni Nazım Yücelt, Erkek Sanat Enstitüsü Müdür Muavini Ali Ulvi ve Ekrem Çalışkan seçilmiştir.⁽⁶⁴⁾

1950 yılı seçimlerinde ise Faruk Üsküdar Başkanlığa, Ekrem Çalışkan, Şükrü Serener, Hilmi Çevik, Turgut Simer diğer üyeliklere getirilmiştir.⁽⁶⁵⁾

Bursa Halkevinin On yıllık çalışmalarına baktığımızda şu tablo ile karşılaşırız:⁽⁶⁶⁾

<u>Yıl</u>	<u>Piyes Sayısı</u>	<u>Temsil Sayısı</u>	<u>Sevirci Sayısı</u>
1932	1	5	4.000
1933	2	25	14.800
1934	1	8	3.350
1935	1	4	3.600
1936	8	48	24.000
1937	11	53	26.500
1938	10	191	95.500
1939	4	18	9.000
1940	7	32	16.000
1941	15	73	36.500

(62)Turgut Simer, “Evimizin On Yıllık Temsil Çalışmaları”,*Uludağ* S.44, Şubat 1942,s.24-30.

(63) *Uludağ*, S.53-54, İkinci Teşrin, I.Kanun 1942, s.47.

(64) *Uludağ*, S.64-67, 1 Mart-31 İlk Teşrin 1944, s.68.

(65) *Uludağ*, S.100-1, Mart-Nisan 1950, s.29.

(66) Simer, s.30.

Eldeki verilerle Bursa'da sahnelenen tiyatro oyunları şunlardır:

1935___ Tayyare sinemasında “Özyurt” isimli piyes sahnelenmiştir. (67)

1935___ Cumhuriyet Bayramı kutlamalarında Tayyare sinemasında “Sakarya” isimli oyunu sahnelemek üzere provaları yapılmıştır. (68)

1935___ “Tohum” piyes 4 kez oynanarak, 3600 kişi tarafından seyredilmiştir. (69)

1936___ Halkevleri yıldönümü nedeniyle Tayyare sinemasında 13 Şubat'ta Halkevi Temsil Kolu tarafından “Tohum” adlı oyun sergilenmiştir. (70)

1936___ 17 Haziran'da Temsil kolu tarafından Milli sinemada “Mavi Yıldırım” adlı oyun ücretsiz olarak izleyiciye sunulmuştur. (71) Oyunun kadrosunda Hadi Özsoy, İhsan Uzer, Ekrem Çalışkan, Avni Ergücü, Fair Er, İsmail Sayiner, Şakir Benöz, Mahmut Tansaç, İhsan Güçlüyıldız, İbrahim Dosdoğru, Hasan Uzun, Niyazi Kalender, Fuat, Şevket Bey'ler, Muazzez, Mahpeyker, Lütfiye, Fahrünnisa ve Pakize hanımlar bulunmaktaydı. Sahne idaresinde; Hasan Uzun, Turgut Simer, İhsan Uzer, Dekor, Ressam Piyer bulunuyordu. (72)

1936___ “Hisse-i Şayia” piyesi oynanmıştır.

1936___ “Köyün Namusu”, “Şer'eye Mahkemesinde”, “Baş Tacı”, “Yanık Efe”, “Himmetin Oğlu”, “Ana” piyesleri oynanmıştır. “Köyün Namusu” ve “Mavi Yıldırım” Gürsu nahiyesinde, “Ana” piyesi Orhaneli, Gemlik ve Tirilye'de, “Himmetin Oğlu” Gürsu ve Gemlik'te tekrarlanmıştır. 1936 yılında 8 piyes 48 gece tekrarlanarak, yaklaşık 24.000 yurttaşa gösterilmiştir. (73)

---

(67) Akkuş, s.132, krş., *Hakkın Sesi*, 27 Eylül 1935, s.2.

(68) Akkuş, s.132, krş. *Yeni Fikir*, 15 Ekim 1935, s.2.

(69) Simer, s.25.

(70) Oğuz Bora, *Ferizci-ade Mehmet Şakir ve Bursa Tiyatrosu*, Devlet Tiyatroları yay., c.II., Ankara 1987, s.12.

(71) Akkuş, s.132, krş., *Hakkın Sesi*, 17 Haziran 1936, s.2.

(72) Simer, s.25.

(73) *u.g.m.* s.26.

1936___ 1937 yılı sezonunda I. Gruba “*Aşkın Manası*”, II. Gruba “*Büyük Baba*” oyunu ile başladı. 20 Şubat 1938’e kadar sırasıyla “*Bir Azizlik*”, “*Babaların Günahı*”, “*Hüllecî*”, “*Yarım Türkler*”, “*Beyaz Kahraman*”, “*Canavar*”, “*Kör*”, “*Yobaz Tercüman*” ve “*Aynaros Kadısı*” piyesleri oynanmıştır. “*Hüllecî*” de Emin Keskin, Saniye Hamın ve Mehmet Koçak, “*Canavar*” da İhsan Altınay, Saadet Hanım, “*Aynaros Kadısı*”nda Sedat Ataman, “*Kör*” de ise Saadet Hanım ve Faik Er rolleriyle dikkat çekmekteydiler.

Bu piyeslerden “*Yarım Türkler*” Gemlik’te, “*Kör*” ve “*Yobaz Tercüman*” Yenişehir ve Mudanya’da tekrarlanmıştır. 1937 yılında 11 piyes, 53 gece tekrarlanarak 26500 kişi tarafından izlenmiştir. ⁽⁷⁴⁾

1938___ İlk 6 ay içerisinde 971 kişinin izlediği 71 gösterit provası 12550 kişinin izlediği 26 gösterit ve 1200 kişinin izlediği 3 hoparlörle gösterit sunulmuştur. ⁽⁷⁵⁾

1938___ İlk piyes “*Cehennem*” oyunu idi. 5 Şubat 1930’a kadar “*Kavga Sonu*”, “*Sancağın Şerefi*”, “*Kahraman*”, “*Rüya İçinde Rüya*”, “*Aynaros Kadısı*”, “*Baskın*”, “*Çöküş*” ve “*Tırtıllar*”, “*Tayyare*” piyesleri oynanmıştır. Bu piyeslerden “*Kahraman*”da İhsan Altınay, Raif Bey, Saadet Hanım, “*Rüya İçinde Rüya*”da Nazif Akın, Raif Bey, “*Çöküş*” te Saadet Hanım ve Ahmet Kara Saraçoğlu, “*Kavga Sonu*”nda Mahmut Bey, Emin Bey ve Müfide Hanım, “*Cehennem*”de Faik Bey, Saadet Hanım, Raif Bey, “*Sancağın Şerefi*”nde Rıdvan Aral, İhsan Güçlüyıldız, “*Tırtıllar*” da Raif Kadri Oğuz, Saadet Hanım başarılı roller üstlenmişlerdir.

Bu piyeslerden Aynaros Kadısı ile Rüya İçinde Rüya Mudanya’da, Çöküş ve Tırtıllar Gemlik, Yenişehir, Mudanya, Gürsu ve Tirilye’de tekrarlanmıştır. 1938 senesinde 10 piyes 191 gece oynanarak 95500 seyirciye ulaşmıştır. ⁽⁷⁶⁾

1938___ Necatibey Kız Enstitüsü öğrencileri, öğretmenleri Hüsnü Ortaç yönetiminde “*İnci Gül Opereti*”ni sahneye koydular. Bu operet “*Grimmin Yoringo*” adlı peri masalından Philippe tarafından sahneye uyarlanmış, müziğini ise Edward Marzoya

---

(74) Simer, s.27.

(75) *Uludağ*, Temmuz 1938, s.17.

(76) Simer, s.28.

yapmıştır. Çok başarılı geçer operet hakkında 19 Mayıs 1938 tarihli Cumhuriyet gazetesi bir resim ve övgü dolu bir yazı yayınlamıştır. ⁽⁷⁷⁾

1938___ Halkevinden hoparlörle Nisan ve Mayıs aylarında Cumartesi günleri yayınlanan 3 temsil yapılmıştır. Bu temsillerden “Çöküş” adındaki piyes halkın isteği üzerine 2 defa tekrarlanmıştır. ⁽⁷⁸⁾

1939___ Sezonun ilk piyesi “Gün Doğuyor” piyesiydi. Sezon sonu olan 1940’a kadar sırasıyla “Palavra”, “Ateş”, “Zehirli Kucak” piyesleri oynanmıştır. Bu piyeslerde rol alan “Palavra” da Faik Er, Rıdvan Aral, Mehmet Deli, Saadet Hanım, “Ateş” te Ahmet Bey, “Zehirli Kucak” ta Ragıp Haykır, Salise Hanım, Nurettin Bey, Nedim Koral dikkat çekmekteydi. ⁽⁷⁹⁾

1939 yılı içinde toplam 26 oyun, 12450 kişi tarafından izlenmiştir. ⁽⁸⁰⁾

1940___ Sezonun ilk piyesleri “Yaşayan Ölü” ve “Mahcuplar” dır. Sezon sonu olan Şubat 1941’e kadar sırasıyla “Zor Nikah” , “Hisse-i Şayia”, “Kavga Sonu”, “Beyaz Baykuş” ve “Yedekçi” piyesi oynanmıştır. Bursa temsil kolu “Hisse-i Şayia” ve “Yaşayan Ölü” piyeslerini hazırlayarak Kütahya, Afyon, Denizli, Burdur, Isparta ve Aydın’da turneye çıkmıştır.

Sonuç olarak 1940 yılında bu 7 piyes 32 gece oynanarak 16.000 kişiye ulaşmıştır. ⁽⁸¹⁾

1940___ Kasım ayı içerisinde memleket turnesinden yeni gelen Halkevi Gösterit kolu tarafından “Beyaz Baykuş” piyesi 8 kez sahneye konmuş, 4000 kişi izlemiştir.

1941___ Ocak ayı içerisinde Halkevi Gösterit kolu oyuncularını tarafından

---

(77) *Bursa Ansiklopedisi*, Bursa Hakimiyet yay., c.II., s.360.

(78) *Uludağ*, S.16, Mayıs 1938, s.48.

(79) *Simer*, s.28

(80) *Uludağ*, S.26, Mart 1940, s.71.

(81) *Simer*, s.29.

“*Yedekçi Opereti*” hazırlanmıştır. ⁽⁸²⁾

1941___ 1941 yılının ilk üç ayı içerisinde “*İstiklal*” ve “*Kör*” piyesleri ve “*Mahcuplar*” komedisi sahneye konmuştur. Bu aylar içinde 19 temsil 9500 kişi tarafından seyredilmiştir. ⁽⁸³⁾

1941___ Mayıs ayında Halkevi sosyal yardım komitesi adına Şair Faruk Nafiz’den “*Akın*” piyesi oynanmıştır. Oyun, sosyal yardım komitesine 2675 kuruş hasılat sağlamıştır. ⁽⁸⁴⁾

1941___ Haziran ayında, Halkevi Gösterit salonunda, ayrı ayrı zamanlarda 600 ere “*Kahraman*” piyesi oynanmıştır.

1941___ Haziran ayında Yenişehir Halkevi gençleri Bursa’ya gelerek Halkevi Gösterit salonunda “*Kanun Adamı*” piyesini oynamıştır. ⁽⁸⁵⁾

1941___ Temmuz ayında 8 piyes temsil edilmiştir. ⁽⁸⁶⁾

1941___ Ağustos ayında Eyüp Halkevi temsil kolu tarafından “*Belkıs*” ve “*Hisse-i Şayia*” piyesi oynanmıştır.

1941___ Ağustos ayında Bursa Halkevi temsil kolu tarafından “*Yedekçi*” piyesi 2000 kişi tarafından izlenmiştir. ⁽⁸⁷⁾

1941___ Eylül ve Ekim aylarında Halkevi temsil kolu tarafından, biri “*Yedekçiler*” diğeri “*Andova Palas*” olmak üzere 7 piyesle 3500 kişiye ulaşılmıştır. ⁽⁸⁸⁾

1941___ Kasım ayında Halkevi Gösterit salonunda dördü Halkevi Temsil Komitesi, altısı Burhanettin Tepsi tarafından olmak üzere 11 piyes ile 3400 kişiye ulaşıldı. ⁽⁸⁹⁾

---

(82) *Uludağ*, S.31, İkinci Kanun 1941, s.44.

(83) *Uludağ*, S.33, Kanunusani, Şubat-Mart 1941, s.65.

(84) *Uludağ*, S.36, Haziran 1941, s.47.

(85) *Uludağ*, S.36, Haziran 1941, s.47.

(86) *Uludağ*, S.37, Temmuz 1941.

(87) *Uludağ*, S.38, Ağustos 1941, s.52.

(88) *Uludağ*, S.39-40, Eylül-I. Teşrin 1941, s.68.

(89) *Uludağ*, S.41, I. Teşrin 1941, s.50.

1941___ Halkevi gösteri salonunda “Kör ve Mahcuplar” “Doğru Yol” ve “Yedekçi” piyesleri 21 kez oynanmış, 9850 kişiye ulaşmıştır.

1941___ Temsil salonunda Sosyal Yardım yararına kukla oynatılmıştır. 830 kişi izlemiştir.⁽⁹⁰⁾

1942___ Halkevi Gösterit salonunda “Bir Yağmur Gecesi” piyesi ve “Orta Oyunu” piyesi sahnelenmiştir. Ayrıca 24 kez kukla oynatılmış, bunlara 8922 seyirci gelmiştir.⁽⁹¹⁾

1942___ Halkevi Gösterit salonunda üç kez canlı “Karagöz”, bir kez “Orta Oyunu”, bir kez de “Kanun Adami” piyesi oynanmış, 2430 kişiye ulaşılmıştır.

1942___ Halkevi Gösterit salonunda Sosyal Yardım yararına hokkabaz ve Karagöz oynatılmış, 6700 kişi izlemiştir.⁽⁹²⁾

1943___ Ocak ayı içerisinde Halkevi Gösterit salonunda Şen Sahne Kumpanyası tarafından 4 piyes sahnelenmiştir.⁽⁹³⁾

1943___ Şubat ve Mart aylarında bir kez “Sekizinci”, 4 kez de “Erkek Güzel” piyesi oynanmış, bu oyunları 2000 kişi seyretmiştir.

1943___ Şubat ve Mart aylarında İstanbul Eti Tiyatrosu tarafından Sosyal Yardım gelirine Gözterit Salonunda çeşitli temsiller verilmiş, 2250 kişi izlemiştir.⁽⁹⁴⁾

1943___ Nisan ayı içerisinde Halkevi Gösterit salonunda Halkevi Temsil Şubesi tarafından “Çakar Ali” piyesi ile “Palavra” komedisi 3 gece oynanmıştır.⁽⁹⁵⁾

1943___ Nisan ayı içerisinde İnegöl Halkevi Temsil Komitesi Bursa'ya gelerek

---

(90) *Uludağ*, I. Karım 1941, II. Karım 1942.

(91) *Uludağ*, S.45-46, Şubat-Mart-Nisan 1942, s.48.

(92) *Uludağ*, S.51-52, Eylül-İlk Teşrin 1942, s.47

(93) *Uludağ*, S.55, İkinci Karım 1943, s.41.

(94) *Uludağ*, S.56-57, Şubat-Mart 1943, s.39.

(95) *Uludağ*, S.58, Nisan 1943, s.42.

Halkevi salonunda “*İnsan Sarrafi*” ve “*Kör*” piyesleri oynanmıştır. ⁽⁹⁶⁾

1943__ Mayıs ayı içerisinde “*Kız Öğretmen Okulu*” tarafından Gösterit salonunda 4 kez “*Atilla'nın Düğünü*” isimli piyes oynanmıştır.

1943__ Mayıs ayında Birinci Ortaokul tarafından “*Soyulan Hırsız*” isimli piyes oynanmıştır.

1943__ Mayıs ayında Halkevi Temsil şubesi tarafından “*Himmet'in Oğlu*” 4 kez, “*Sekizinci Piyes*” 2 kez sahneye konmuştur. ⁽⁹⁷⁾

1943__ Yazın “*Himmet'in Oğlu*” piyesi 2 kez sahnelenmiştir. ⁽⁹⁸⁾

1943__ Ekim ayında Cumhuriyet Bayramı nedeniyle Gösterit Kolu tarafından “*Yapışkanlar*” ve “*Himmet'in Oğlu*” piyesleri sahneye konmuştur. ⁽⁹⁹⁾

1944__ 1944 yılı sonları ve 1945 yılı başlarında “*Kanun Adami*”, “*Akil Taciri*”, “*Çifte Keramet*” ve “*Süt Kardeşler*” piyesleri birkaç kez sahneye konmuştur. ⁽¹⁰⁰⁾

1945__ Mayıs ve Haziran aylarında Halkevi Gösterit kolu repertuarındaki piyesler tekrarlanmış, yeni olarak da “*Yanlış Yol*” birkaç defa oynanmıştır. ⁽¹⁰¹⁾

Görüldüğü gibi halka sanatı sevdirmek ve sanat yoluyla halkı eğitmek adına birçok tiyatro oyunu düzenlenmiştir. Başta okul müdürleri ve öğretmenlerden oluşan Halkevi Temsil Komitesi, meydana getirdiği sahne idarecileri ve oyuncu kadrosuyla temsiller prova edip, halkın beğenisine sunmuştur. Bu oyunlar şehrin merkezinde, ilçelerde yahut memleket turnelerine gidilerek sergilenmiştir. Özellikle bayan oyuncu sıkıntısı çekilen oyunlar için zamanla bu sorun da aşıldığı görülür. Ayrıca 1948'de bir

---

(96) *a.g.b.*, s.43

(97) *Uludağ*, S.59, Mayıs 1943, s.28.

(98) *Uludağ*, S.60, Haziran-Temmuz-Ağustos 1943, s.59.

(99) *Uludağ*, S.61, Eylül, I. Teşrin 1943, s.47.

(100) *Uludağ*, Kasım-Aralık-Ocak-Şubat-Mart-Nisan 1945, s.68-70.

(101) *Uludağ*, S.71, Mayıs-Haziran 1945, s.31.

tiyatro festivalinin bile yapılmış olduğunu görürüz.⁽¹⁰²⁾

Temsil komitesinin hazırladığı oyunlar Halkevinin kurulduğu ilk yıllar Milli Sinema'da, daha sonra Zevk Sineması'nda (ki daha sonradan adı İstanbul Sineması olmuştur) sergilenmiştir. 1940 yılında hizmete giren yeni Halkevi binası içinde, müsamere salonu bir süre kullanıldıktan sonra bu binanın da yetersiz gelmesi üzerine içerisinde sinema salonu ile büyük salonların yer aldığı ek inşaat başlanmıştır. 1949 yılına gelindiğinde ise ihtiyaca cevap vermesi planlanan inşaatın henüz tamamlanmamış olması sebebiyle temsillere bir süre ara verilmiştir. Oyunları başka bir sinema salonunda sahnelemek ise kiralanmak istenen yerlerin hazırlıklar için önceden müsaade vermemesi ya da bunun için daha fazla para istemesi nedeniyle mümkün olmamıştır. Bu konudaki eksiklik, seyyar sinema makinesiyle gösterilen filmler ile giderilmek istenmiştir.⁽¹⁰³⁾

3. Sinema

Sosyal yaşamın bir ögesi olan sinema Bursa kültürel hayatında önemli bir yere sahipti. Hem sinema filmleri, hem eğitici filmler ile fonksiyonel bir misyon üstlenen sinema gösterimi şu sinema salonlarında yapılmaktaydı.

a) Milli Sinema: Milli Sinema, Ünlü Cadde ile Yeniyolun kesiştiği köşede, bugünkü İskender Kebapçısı'nın yanında bulunmaktaydı. Öncesinde arabalık ve tütün deposu olarak kullanılan sinemanın arazisi, 1903, 1917 ve 1930 tarihlerinde alınan 3 ayrı mülkün birleşmesinden oluşmaktaydı. Ahcısı da Mora Yenişehirli Nuri Efendizade Dikencilik Çiftliği Mutasarrıfı Ruhi Bey idi.⁽¹⁰⁴⁾ İki kardeş tarafından işletilen sinemada hem film gösterileri, hem de tiyatro oyunları sergilenmekteydi. 1930'ların başlarında faaliyete geçen bina, Şafak sinemasının film oynatmayı bırakarak Tuluat'a dönmesiyle değeri artmış, özellikle 1931, 1932, 1933'lerde çok tercih edilen bir mekan

---

(102) *Uludağ*, S.92, Kasım-Aralık 1948, s.3.

(103) *Uludağ*, S.95, Mayıs-Haziran 1949, s.15.

(104) Bora, s.8.

olmuştur.⁽¹⁰⁵⁾ Ertuğrul Muhsin, Bedia Muvahhit, Raşit Rıza gibi ünlü kişilerin oyunlarının da sergilendiği Milli Sinemada kaliteli filmler de gösterilmekteydi.⁽¹⁰⁶⁾ Ancak el değiştiren sinema, eski gözdeliğini yitirdi ve kapandı. Bir zaman sonra da Yeni Sinema adıyla, çoluk çocuğa avantür filmler gösteren bir yer olmuştur.

1935 yılında Bursa Yoksullara Yardım ve Bakım Cemiyeti ile Temsil Komitesi tarafından kiralanarak, Halkevlerinin Sosyal Yardım Komitesi ile paralel olarak çalışmalara devam etmiştir.⁽¹⁰⁷⁾

b)Şafak Sineması: Setbaşı köprüsünün Uludağ'a bakan tarafında, köprünün tam dibinde sol tarafta taştan yapılmış tiyatro, sinema ve otelin bulunduğu binadır. Yunan işgali sırasında, Yunanlılar Harp divanını bu binada kurmuşlardır. Eski adı Şark Tiyatro ve Sineması olan mekanda, Atatürk İstanbul Üniversitesi öğrenci temsilcilerine ve İstanbul'dan gelen öğretmenlere "*Milli Eğitim temel ilkelerini belirten nutkunu*" söylemiştir. 1927'den sonra adı değişerek, Şark yerine Şafak olmuştur.⁽¹⁰⁸⁾ Milli Sinema'nın açılmasıyla film oynamayı bırakan Şafak Sineması, tuvaat kumpanyalarını gösterime sundu. Komik Ahmet Bey, Komik Galip Bey isimleriyle temsiller verilir, bu temsillere kapının önünde bandoya benzer bir müziğin eşliğinde halk davet edilirdi. Lüks Hayatın aktörlerinden Hasım Körmükçü de buraya gelerek oynayanlar arasındaydı. Ayrıca Burhanettin Tepsi Kumpanyası her yıl gelir, Moliere'den Abdülhak Hamit'ten temsiller verirdi.⁽¹⁰⁹⁾

c)Tayyare Sineması: Tayyare Sineması, Tayyare Cemiyeti (Türk Hava Kurumu) tarafından tiyatro ve sinema binası olarak yaptırılmıştır. 2000 metrekairelik bir saha üzerine kurulan binanın projesi, uluslar arası bir yarışma sonucu proje sahibi Arif

---

(105) Nahit Kayabaşı, "Beyaz Perdede Zaman" (Murat Akgündüz ile Sözlü Tarih)

Bursa Defteri, Mart 99, s.96.

(106) Bora, s.9.

(107) Akkuş, s.131, krş., *Hakkın Sesi*, 17 Aralık 1939, s.2.

(108) Bora, s.10.

(109) Kayabaşı, s.96.

Hikmet Koyunluoğlu'na çizdirilmiştir.⁽¹¹⁰⁾ İnşası sırasında birtakım şaibelerin döndüğü binada, hassas toprak üzerine kurulduğu için birbirlerine bağlı 6 parçadan oluşmuştur. Dıştan basık görünmesine karşın, oldukça geniştir. Tiyatronun 4 kapısı vardır. Öndeki hal ve pasajdan, yanlardaki vestiyerlere, localara, alt kat umumi salona ve gazinoya girilmektedir. Yanlara artist odası, dekor yapmak için bir atölye ve bir dekor deposu vardır. Tiyatro salonu geriye doğru genişletilerek yapılmış, sinema için de tertibat konulmuştur. Altlı üstlü anfiteater şeklinde ikişer yüz kişilik ilki balkonla umumi salon 1200 kişi almaktadır. Binanın üçüncü katında biri açık, diğeri kapalı iki teras vardır. Kapılardan biri Tayyare Cemiyetine ayrılmış, diğeri kiralık odalara ve arka kapıda artistlerin girip çıkmasına mahsustur. Alt kat cephede de kiralık mağazalar vardır. Ancak bu binada yerleşik bir kadro yapıp, sürekli oyunlar sergilenmesi mümkün olmamış, her yaz İstanbul'dan turneye çıkan Şehir Tiyatrosu oyuncularının verdiği birkaç oyunun dışında genellikle film oynatılmıştır.⁽¹¹¹⁾

Akustiği, ışıklandırması ve iç mekanı oldukça iyi olan bu sinemaya, bekarları, yalnızları, öğrenciyi ve çocukları sokmazlardı. İçerisinde Charles "Çelik Kale", Charlie Chaplin'in "Diktatör", "Romeo ve Juliet", "Rüzgar Gibi Geçti" gibi ciddi filmler oynatılmıştır. 1945'de Bursa Belediyesi tarafından bina satın alınarak sinema olarak kiraya verilmiştir.⁽¹¹²⁾

d)Zevk Sineması: 1938'de Atatürk Caddesinde, bugünkü İş Bankası Merkez şubesinin karşısında, medreseden bozma bir sinemaydı. Uydurma bir dört duvar, altta salon ve kuzey tarafta perde bulunuyordu.

1947 şubatında bütün araç, gereç ve donanımı yenilenerek, İstanbul Sineması olarak, Halkevi adına işletilmeye başlanmıştır.⁽¹¹³⁾

e)Tan Sineması: 1950'den önce şimdiki araçları, salonunda Vali Haşim İşcan tarafından, Sabri Pozan adında Mudanyalı bir müteahhide yaptırılmış orta kaliteli bir sinema idi. Altında Ant Gazetesi'nin matbaası vardı. Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1950

---

(110) Mithat Kırayoğlu, "Cumhuriyet Döneminde..." s.41.

(111) Bora, s.11

(112) *Bursa Ansiklopedisi*, Bursa Hakimiyet yay., c.II., s.362.

(113) Akkuş, s.138, Krş., *Ant*, 19 Şubat 1947, s.2.

seçimlerinde iktidardan düşmesi ile sinemanın yerini Hayri Küçük Tiyatrosu almıştır ki, 1960 ihtilalinden sonra bina Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir. ⁽¹¹⁴⁾

Ele aldığımız dönemde Halkevi'nin kurulduğu 19 Şubat 1932 tarihinden 30 Haziran 1938'e kadar 40 film gösterilmiş, bu filmleri yaklaşık 19500 kişi seyretmiştir. ⁽¹¹⁵⁾

1938__ İlk altı ay içerisinde 19650 kişinin izlediği 38 tane film izlettirilmiştir. ⁽¹¹⁶⁾

1939__ 22 sinema filmi gösterilmiş, 10747 vatandaş izlemiştir. ⁽¹¹⁷⁾

1941__ 1941 yılının ilk üç ayı içerisinde 35 film ile İnkılap ve İlim konulu çeşitli filmler izlenime sunulmuştur. ⁽¹¹⁸⁾

1941__ Nisan ayında Halkevi salonunda 3 film, 15 matine yapılmıştır. 6600 seyirciye ulaşılmıştır. ⁽¹¹⁹⁾

1941__ Mayıs ayında, gösterimi Halkevi Konferans ve Temsil salonunda, bazıları da Halkevi'nin bulunduğu Hükümet meydanında konulan portatif perde ile sağlanan 11 film 12.000 seyirci tarafından izlenmiştir. ⁽¹²⁰⁾

1941__ Haziran'da Halkevi Gösterit salonunda aynı zamanlarda 600 ere "Kahraman" piyesi ardından bir sinema filmi izlettirilmiştir.

1941__ Haziran'da Cumhuriyet alanında 16 gece ve Gösterit salonunda 4 kez "Stat İlahi" ve "Olimpiyat Gençleri" filmleri 33.900'e varan bir halk kitlesi tarafından izlenmiştir. ⁽¹²¹⁾

---

(114) Kayabaşı, s.98.

(115) *Uludağ*, S.18. s.67.

(116) *Uludağ*, S.17, Temmuz 1938, s.42.

(117) *Uludağ*, S.26, Mart 1940, s.71.

(118) *Uludağ*, S.33, Ocak-Şubat-Mart 1941, s.65.

(119) *Uludağ*, S.34, Nisan 1941, s.74.

(120) *Uludağ*, S.35, Mayıs 1941, s.58.

(121) *Uludağ*, S.36, Haziran 1941, s.47.

1941___ Temmuz'da 16 kez meydana halka film izlettirilmiştir. ⁽¹²²⁾

1941___ Eylül ve Ekim aylarında salonda ve açık havada 5700 izleyiciye ulaşan filmler gösterilmiştir. ⁽¹²³⁾

1941___ Kasım ayında Atatürk'ün 3. ölüm yıldönümü dolayısıyla Halkevi önünde "Atatürk'ün Nutkunu ve Cenaze Törenini gösteren film" izlettirilmiştir. ⁽¹²⁴⁾

1941___ 1941'in başı 1942'de CHP genel sekreterliğinden gönderilen "Hatay'ın Kurtuluşu" ve Maarif Müdürlüğü'nün dev filmi 9 kez 3475 kişiye izlettirilmiştir. ⁽¹²⁵⁾

1942___ CHP Genel Sekreterliği'nde gösterilen 5 film ile Maarif Müdürlüğü'nün "Tarzan Filmi" 8 kez gösterilmiş, toplam 3600 kişi izlemiştir. ⁽¹²⁶⁾

1942___ Yaz başı Halkevi salonunda 4 kez yaklaşık 6500 kişinin seyrettiği sinema filmi gösterilmiştir. ⁽¹²⁷⁾

1942___ Kasım ve Aralık aylarında 14 kez sinema filmi gösterilmiştir. ⁽¹²⁸⁾

1943___ Ocak ayında Maarif Müdürlüğü tarafından İstanbul'dan getirilen çeşitli filmler 3536 öğrenci tarafından izlenmiştir. ⁽¹²⁹⁾

1943___ Şubat-Mart ayları içinde Bayer İlimi Bürosu'nda hazırlanan sağlık, spor ve kültür öğretimi filmleri, serbest ve gösterit salonlarında gösterilmiş, 1000 kişi tarafından izlenmiştir. ⁽¹³⁰⁾

1943___ Nisan ayı içerisinde 6 çeşit kültür filmi 10 kez gösterilmiştir. ⁽¹³¹⁾

---

(122) *Uludağ*, S.37, Temmuz 1941.

(123) *Uludağ*, S.39-40, Eylül ve I. Teşrin 1941, s.68.

(124) *Uludağ*, S.41, İkinci Teşrin 1941, s.50.

(125) *Uludağ*, S.43, I. Kanun 1941- 2.Kanun 1942, s.48.

(126) *Uludağ*, S.45-46, Şubat-Mart-Nisan 1942, s.48.

(127) *Uludağ*, S.47-48, Mayıs-Haziran 1942, s.48.

(128) *Uludağ*, S.53-54, 2. Teşrin, I. Kanun 1942, s.50.

(129) *Uludağ*, S.55, 2. Kanun 1943, s.41.

(130) *Uludağ*, S.56-57, Şubat-Mart 1943, s.39.

(131) *Uludağ*, S.58, Nisan 1943, s.42.

1943__ Yazın “*Türk Donanmasının Malta’ya Seyahati*” ve Bayer İlmî Bürosu tarafından bir veteriner filmi gösterilmiştir. ⁽¹³²⁾

1943__ 21 Aralık günü Halkevi Gösterit salonunda okul öğrencilerine kültür filmleri izlettirilmiştir. ⁽¹³³⁾

1943__ Matbuat Genel Müdürlüğü tarafından gönderilen “*İnönü Kampı*” ve “*Sümerbank*” a ait sanayi kuruluşlarının” filmleri, gündüzleri okullarda, geceleri de Halkevi Bürosu’nda dağıtılan giriş karnesi ile halka izlettirilmiştir. ⁽¹³⁴⁾

1945__ Halkevi Gösterit salonunda Ağustos ayı içerisinde savaş filmleri ve dünya haberleri seyrettirilmiştir. ⁽¹³⁵⁾

1949__ Mayıs ve Haziran aylarında İngiliz kültür heyetinden elde edilen filmler ve Halkevi’nin sinema makinesi ile her ayın 15-18’i arası çeşitli yerlerde ve okullarda parasız olarak gösterilmiştir. ⁽¹³⁶⁾

1950__ Mart ve Nisan ayları içinde Halkevi’nde doktora yönelik “Sıtma ve Pansuman” konulu iki adet renkli kültür filmi gösterilmiştir. ⁽¹³⁷⁾

Görüldüğü gibi Bursa Halkevi’nin öncülüğünde halka Maarif Müdürlüğü, Bayer İlmî Bürosu ve İngiliz Kültür Heyetinden sağlanan kültür filmleri, eğitici filmler, belgesel filmleri ve sinema filmleri seyrettirilmiştir. Bu filmlerin gösterim yeri olarak sinema salonları ve okullar yanında (kurulan portatif perde ve seyyar sinema makinesi ile) şehrin çeşitli yerleri kullanılmıştır.

4. Konser

Bursa Halkevi’nin Güzel Sanatlar Komitesi tarafından düzenlenen ve halka Tek Sesli Klasik Türk Müziği, Halk Müziği ile Çok Sesli Klasik Batı ve Çağdaş Çok Sesli

---

(132) *Uludağ*, S.60, Haziran-Temmuz-Ağustos 1943, s.59.

(133) *Uludağ*, S.62, II. Teşrin- I. Kanun 1943, s.31.

(134) Akkuş, s.131, krş., *Ant*, 14 Ocak 1944, s.1.

(135) Akkuş, s.131, krş., *Ant*, 21 Ağustos 1945, s.2.

(136) *Uludağ*, S.95, Mayıs-Haziran 1949, s.15.

(137) *Uludağ*, S.100-1, Mart-Nisan 1950, s.32.

Türk ve Batı Müziğini tanıtmak ve sevdirmek amacıyla Halkevi'nin oluşturduğu koro ve orkestrasının verdiği konserler başta olmak üzere çeşitli konserler verilmiştir.

1935___ İlkbaharda İstanbul Konservatuarı profesörlerinden Cemal Reşit, Mesut Cemil, Muhiddin Sadık, Ali Sezai, İzzet Nezihi ve Orhan Bey'den oluşan bir heyet Bursa Halkevi'nin misafiri olarak 3 gün konserler vermiştir.

1935___ Kış çalışma devresinde Hüsnü Ortaç'ın şefliğinde doktor, öğretmen, bankacı, mühendis, mimar gibi seçkin kimselerden oluşan 12 kişilik bir orkestra 1937 yılına kadar aralıksız olarak çalışarak konserler vermiştir.

1935___ Kız öğretmen okulu Müzik Öğretmeni Fatma Yüce'nin idaresinde ilkokul öğretmenlerinden oluşan koronun çeşitli konserleri olmuştur. ⁽¹³⁸⁾

1937___ Mayıs ve Haziran ayları içinde, Halkevi Orkestrası tarafından Halkevi salonunda 6 konser verilmiştir. Şar bandosu tarafından yine Halkevi salonunda 2, Halkevi piyano dersi alanlar tarafından 3 konser verilmiştir. Ayrıca Halkevi Korosu'nca seçilmiş 2 parçadan oluşan bir koro konseri verilmiştir. ⁽¹³⁹⁾

1937___ İkinci Teşrin ayında İstanbul Konservatuarı Profesörlerinden Ömer Refik Seyfeddin ve Sezai Asaf kardeşler ve viyolonist İskender Bursa'ya gelmiş ve Belediye salonunda konser vermişlerdir. Bu konsere Ankara Devlet konservatuarı için Türkiye'ye davet edilen Prof. Hindermith eşiyile birlikte katılmıştır. ⁽¹⁴⁰⁾

1938___ İlk 6 ay içinde 1100 kişinin katıldığı 3 konser verilmiştir. ⁽¹⁴¹⁾

1938___ Halkevi'nin kuruluşundan, yani 19 Şubat 1932'den 30 Haziran 1938'e kadar toplam 57 konser verilmiş ve bu konserlere 19967 kişi katılmıştır. ⁽¹⁴²⁾

1939___ Şubat'ın 24'ü Cuma 600 kişinin katıldığı, bir "Senfoni Orkestra ve Şan Konseri" verilmiştir. Programda; Beethoven'dan "Türk Marşı", Mozart'tan "Uvertür-Sihirli flüt operasından", Haydn'dan "Senfoni Naib", Mozart'tan "Arya", Delibes'den

---

(138) *Uludağ*, S.44, Şubat 1942, s.16.

(139) *Uludağ*, S.11, Haziran 1937, s.39.

(140) *Uludağ*, S.44, Şubat 1942, s.7.

(141) *Uludağ*, S.17, Temmuz 1938, s.42.

(142) *Uludağ*, S.18, Birinci Teşrin 1938, s.67.

“Lokme”, Puccini’den “Lobohem”, Rymsky Korsakoff’dan “Gül ve Bülbül”, Nuri Sami’den “Yıldızlar”, Jh.Strouss’dan Bahar Sesleri “Vas” eserleri çalınmıştır.⁽¹⁴³⁾

1939___ Mart’ın 16’sında bir “Öğrenci Konseri” verilmiştir. Konserde şu öğrenciler bulunmuştur. Piyano: Bülent Arel, Keman: M.Emin Yalgın, Viyolonsel: Nuri Tezgelir, 2. ve 3. eserde Keman Solo: İlhan Özsoy, 4. ve 5. eserde Keman solo: Nihad Acemi, 6. ve 7. eserde Piyano solo: Nurhayat Özen, 8. ve 9. eserde Şan solo: Uluhan Berk, 10. eserde Şan solo: Muzaffer Gürgüneş, 11. eserde Piyano solo: Bülent Arel.⁽¹⁴⁴⁾

1940___ Viyolonist Zeki Kortav’ın şefliğinde orkestra konserler vermiştir.

1941___ Bursa’da ilk defa 25 kişilik bir mandolin orkestrası konserler vermiştir.⁽¹⁴⁵⁾

1941___ Klasik Batı Müziğini tanıtmak ve sevdirmek amacıyla Müzikeyi Öğretmeni ve öğrencileri tarafından halka List, Frans Lohar, Puccini ve diğer kompozitörlerden parçalar dinlettirilmiştir.⁽¹⁴⁶⁾

1941___ Bursa Halkevi tarafından Batı müziğini yaymak ve sevdirmek adına her hafta Pazartesi günleri 2 saat plakla klasik müzik dinleme saati konmuştur.⁽¹⁴⁷⁾

1943___ Ocak ayında Tayyare sinemasında Halkevi Güzel Sanatlar Şubesi müzisyenleri tarafından 500 davetlinin geldiği bir konser verilmiştir.⁽¹⁴⁸⁾

1943___ Şubat ve Mart aylarında koro çalışmalarına başlanmış ve 98 kişilik bir koro, hoparlörlerle şehre konser vermişlerdir.⁽¹⁴⁹⁾

1943___ 16 Mayıs Pazar günü Bursa Halkevi Gösterit salonundaki Halkevi aile toplantısında müzik kolu tarafından bir konser verilmiştir. 20 kişilik orkestra keman, piyano, mandolin eşliğinde Türk Müziği yanında “Hendel” ve “Verdi” den de eserler

---

(143) *Uludağ*, S.21, Nisan 1939, s.77.

(144) *a.g.b.*, s.75-76..

(145) *Uludağ*, S.44, Şubat 1942, s.17.

(146) *Uludağ*, S.33, Kanunusani, Şubat-Mart 1941, s.66.

(147) *a.g.b.*, s.67.

(148) *Uludağ*, S.55, İkinci Kanun 1943, s.42.

(149) *Uludağ*, S.56-57, Şubat-Mart 1943, s.40.

çalmışlardır. Ardından Erkek Lisesi Müzik Öğretmeni Hüsnü Ortaç'ın idaresinde Halkevi korusu tarafından milli ve vatani marşlarla, iki sesli şarkılar söylenmiştir. Programın ikinci kısmında ise, tek sesli armonize edilmiş halk türküleri oluşturmaktaydı. ⁽¹⁵⁰⁾

1943 ___ 12 Kasım'da Halkevi salonunda Öğretmen Münir Heper tarafından bir piyano konseri verilmiştir. ⁽¹⁵¹⁾

1944 ___ 31 Ocak'ta Halkevi Orkestrası bir konser vermiştir.

1944 ___ 14 Şubat'ta yine Halkevi Orkestrası bir konser vermiştir.

1944 ___ 19 Şubat'ta Halkevi açılışının yıldönümü nedeniyle müzik kolu tarafından koro ve orkestranın bulunduğu bir konser verilmiştir. ⁽¹⁵²⁾

1944 ___ 20 Mart, 3 Nisan, 17 Nisan, 8 Mayıs, 22 Mayıs, 7 Haziran, 10 Haziran, 29 Eylül'de Halkevi orkestrası tarafından müzik öğretmeni Hüsnü Ortaç idaresinde konserler verilmiştir. ⁽¹⁵³⁾

1946 ___ 1946 yılının başında Safiye Ayla ve kemancı Sadi Işılay bir konser vermiştir. ⁽¹⁵⁴⁾

1946 ___ 4 Şubat Pazartesi günü Halkevi salonunda Halkevi Orkestrası ile 50 kişilik koro bir konser verilmiştir.

1946 ___ 8 Şubat'ta Muvaffak Gören ve Haluk Tarcan piyano ve keman konseri vermiştir. Genç tıbbiyeli Muvaffak Gören, "Gluck, Korrell, Tachokowsky" den keman soloları çalmıştır. Haluk Tarcan ise Chopin'in "Vals, Polonoise" i ile Listin'in "Macar Rapsodisi" ni piyano ile solo çalmıştır.

1946 ___ 11 Şubat'ta Halkevi Salonunda İngiliz Kültür Heyetinin düzenlediği bir plak konseri verilmiştir. Konserde İngiliz Kültür Heyeti'nin müzik Müşaviri Mr. Beale'in Türkçe izahı ile konser gerçekleştirilmiştir. Konserin 1. kısmında, İngiliz

---

(150) *Uludağ*, S.59, Mayıs 1943, s.29-30.

(151) *Uludağ*, S.62, II. Teşrin, I. Kamun 1943, s.31.

(152) *Uludağ*, S.63, II. Kamun-Şubat 1944, s.57.

(153) *Uludağ*, S.64-67, I Mart-31 İlk Teşrin 1944, s.65-66.

(154) *Nitüfer*, S.10, Şubat 1946, s.20.

Kompizitörü Pureel'in "Yeşil Yapraklardan Ayrı Düşmüş Ağaç" eseri ile "Peri Kraliçesinde" üç dans parçası, Shakspeare'in "Yaz gecesi rüyasından" bir parça, "Adaların en güzeli", "Periler ve Çobanlar" ve "Yaylı Sazlar için Süit" bulunmaktaydı. 2. kısımda ise Hendel'in bir parçası çalınmıştır.

İkinci plak konseri, bundan 15 gün sonra yine Mr. Beal'in izahlı anlatımı ile gerçekleşmiştir. ⁽¹⁵⁵⁾

1946__ 30 Mayıs Perşembe günü, Tayyare sinemasında Halkevi adına Safa Tangör ve Vali Haşim İşcan'ın kızı Günaç İşcan'ın bir piyano konseri gerçekleşmiştir. Konserde, F.Schubert'den "Empromptü", Mendelsohn'dan "Sözsüz Şarkı", Polonyalı bestecilerden üç parça, Albeniz'den "İspanyol Süiti", Beethoven'dan "Für Elise" çalınmıştır. ⁽¹⁵⁶⁾

1949__ 29 Mayıs günü İnegöl Halkevinden Kültür ziyareti nedeniyle Bursa'ya gelen konuklara Halkevi Orkestrası bir konser vermiştir.

1949__ 13 elemandan oluşan Halkevi salon orkestrası bir konser vermiştir.

1949__ Orkestra heyetinden Solist Yılmaz Baykal Piyanist Safa Tangör'ün katılımıyla bir keman konseri verilmiştir.

1949__ Cezmi Ertürk ile Piyanist Safa Tangör'ün bir keman konseri gerçekleşmiştir.

1949__ Bursa Halkevi Orkestrası Mudanya, Gemlik, Eskişehir, Kütahya ve Balıkesir'de konserler vermiştir.

1949__ Ses sanatçısı Akile Artun tarafından bir konser verilmiştir. ⁽¹⁵⁷⁾

1950__ Halkevi Orkestrası üyesi Cezmi Ertürk, Kız Enstitüsü salonunda bir keman konseri vermiştir.

1950__ Halkevi Orkestrası tarafından, Kız Enstitüsü salonunda bir konser verilmiştir. ⁽¹⁵⁸⁾

---

(155) *Uludağ*, S.75, Ocak-Şubat 1946, s.44-45.

(156) Hüsnü Ortaç, "Safa Tangör ve Günaç İşcan'ın Piyano Konseri", *Uludağ*, S.78, Temmuz-Ağustos 1946, s.16-19.

(157) *Uludağ*, S.95, Mayıs-Haziran 1949, s.13.

(158) *Uludağ*, S.11, Haziran 1937, s.39.

Sonuç olarak, Batı müziği kültürünü halka tanıtmak ve sevdirmek adına, Halkevi Güzel Sanatlar Komitesi tarafından çeşitli konserler organize edilmiştir. Gerek Halkevince oluşturulan orkestra ve koro tarafından gerekse İstanbul Konservatuarı hoca ve öğrencileri tarafından verilen bu konserlerle halka ulaşılmış ve zihinlerde, yeni bir müzik kültürü şekillendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca canlı müzik konserlerinin yanında, klasik müzik eserlerini, plakla dinletme yoluna da gidilmiş, zaman zaman hoparlörle şehre çeşitli müzik yayınları yapılmıştır.

5. Kurs

Bursa Halkevinin Halk Dershaneleri ve Kurslar Komitesi tarafından Bursa halkına nitelik ve meslek kazandırmak adına okuma-yazma, matematik, fizik, kimya, daktilo, biçki-dikiş ve motor kursları gibi çok çeşitli alanlarda kurslar açılmıştır.

Bursa'da, ele aldığımız dönemde açılan kurslar ve katılım sayısı şöyledir:

1937___ Mayıs ve Haziran ayında Fransızca, haftada 16 saat 1 ve 2 kurdan oluşan 3 kurs, İngilizce, haftada 16 saat 1 ve 2 kurdan oluşan 3 kurs ve Almanca kursları. Ayrıca haftada 16 saat bir resim kursu, yine haftada 16 saat bir biçki-dikiş-nakış kursu, haftada 8 saat bir piyano kursu yapılmıştır.

Cezaevinde A,B Dershaneleri haftada 4 gün, A.Vefik Paşa okulunda A Dershaneleri haftada 4 gün, İncirli okulunda A dershanesi haftada 4 gece ders vermiştir.

1938___ 3643 kişinin yararlandığı 170 kez 4 Mıtrıkada halk gece dersleri

840 kişinin yararlandığı 42 kez Fransızca dersleri

870 kişinin yararlandığı 39 kez İngilizce dersleri

5267 kişinin yararlandığı 187 kez Almanca dersleri

2503 kişinin yararlandığı 140 kez Resim dersleri

405 kişinin yararlandığı 34 kez Keman dersleri

109 kişinin yararlandığı 11 kez Piyano dersleri

32 kişinin yararlandığı 24 kez Mandolin dersleri verilmiştir.⁽¹⁶⁰⁾

---

(159) *Uludağ*, S.11, Haziran 1937, s.40.

(160) *Uludağ*, S.17, Temmuz 1938, s.41-42.

1938___ 19 Şubat 1932'den 30 Haziran 1938'e kadar 319 kursa 380 kişi katılmıştır.⁽¹⁶¹⁾

1939___ Okuma-Yazma Kursları: İlkokulun 4-5 ve 2-3 sınıflarını bitirememiş olanlarla, hiç okuma-yazma bilmeyenler için 124 kişinin katıldığı üç sınıflı bir gece okulu açılmıştır. Bu kurslardan 4.-5. sınıflarda ders görenler, ilkokul imtihanlarına girip, başarılı olurlarsa ilkokul diploması alabileceklerdi. Bu üç sınıflı okuldan başka biri Muradiye'de, diğeri İstiklal okulunda olmak üzere 2 halk gece dershanesi daha açılmıştır. Halkevi'nden ders alanların sayısı böylece 490'ı bulmuştur.

Ayrıca cezaevinde 120 kişilik bir dersane açılmıştır. Bunun yanında 23'ü kız, 42'si erkek olmak üzere 65 talebelik bir kadro ile çalışan resim atölyesi açılmıştır. 1939 yılında bu sayı 74 oldu. Bu atölye, ulusal günler ve törenlerde dekor, çelenk ve temsili tablo gibi eserler meydana getirmiştir.

Dil Kursları: Karma olarak yapılan kursta Fransızca'ya 130, İngilizce'ye 41 ve Almanca'ya 95 kişi devam etmekteydi. Tüm yıl 268 kişi dil kurslarından yararlanmıştı.⁽¹⁶²⁾

İkmal Kursları: İngilizce, Almanca, Fransızca, fizik, kimya ve matematik derslerine 376'sı kız, 589'u erkek olmak üzere toplam 965 öğrenci gitmekteydi. Bunların 698'i kursu başarı ile bitirmiştir. 45 gün süre ile açık olan bu kurslar, 965 mevcutlu bir okul görünümündeydi.⁽¹⁶³⁾

1941___ Ticaret Kursu: Fabrika, ticari müesseseler ve kooperatiflere eleman yetiştirmek amacıyla ilkokul ve daha yüksek okul mezunları için ticaret kursu açılmıştır.⁽¹⁶⁴⁾

1941___ Mayıs ayı içerisinde 3 devreli Fransızca, Almanca, Yabancı dil kursları ile ilk tahsil akşam ve cezaevi kursları imtihanları yapılmış, Fransızca'dan 120, Almanca'dan 25 ilk tahsil ve cezaevinden 22 talebe tahsilini bitirdiğine dair diploma.

---

(161) *Uludağ*, S.18, Birinci Teşrin 1938, s.67.

(162) *Uludağ*, S.26, Mart 1940, s.72.

(163) *Uludağ*, S.25, İkinci Kışın 1940, s.50.

(164) *Uludağ*, S.33, Kanunusani, Şubat-Mart 1941, s.68.

almıştır. 130 öğrenci de sınıflarını geçmişlerdir.⁽¹⁶⁵⁾

1941___ Haziran ayında mandolin, koro ve milli halk sazları derslerine 219 genç devam etti.

1941___ Haziran ayında resim ve fotoğraf kurslarına 281 kişi gitmiştir.⁽¹⁶⁶⁾

1941___ Temmuz'da mandolin, halk sazları, resim, fotoğraf, güreş, masa tenisi faaliyetlerine 903 kişi katıldı.⁽¹⁶⁷⁾

1941___ Ağustos'ta keman, dokumacılık kurslarına 60, spor kurslarına 450 kişi devam etti.⁽¹⁶⁸⁾

1941___ Eylül ve Ekim aylarında dokumacılık kurslarına 70, spor kurslarına 930 kişi devam etti.⁽¹⁶⁹⁾

1941___ Kasım ayında keman kursuna 180, güreş kurslarına da 214 kişi gitmiştir.⁽¹⁷⁰⁾

1941___ Fransızca kursuna 990, ilk tahsil akşam kursuna 1033, biçki-dikiş kursuna 240, ticaret kursuna 278, piyano kursuna 91 kişi olmak üzere, toplam 2632 kişi katılmıştır.⁽¹⁷¹⁾

1941___ İlk tahsil Fransızca, biçki-dikiş, keman, piyano, ticaret, İngilizce, Almanca, resim kurslarına 6626 kişi katılmıştır.⁽¹⁷²⁾

1941___ Mayıs ve Haziran aylarında Fransızca, İngilizce, Almanca, keman, piyano, biçki-dikiş kurslarına 1491 kişi katılmıştır.⁽¹⁷³⁾

---

(165) *Uludağ*, S.35, Mayıs 1941, s.60.

(166) *Uludağ*, S.36, Haziran 1941, s.47-48.

(167) *Uludağ*, S.37, Temmuz 1941.

(168) *Uludağ*, S.38, Ağustos 1941, s.52.

(169) *Uludağ*, S.39-40, Eylül, I. Teşrin 1941, s.68.

(170) *Uludağ*, S.41, 2. Teşrin 1941, s.50.

(171) *Uludağ*, S.43, I. Kanun 1941, 2. Kanun 1942, s.48.

(172) *Uludağ*, S.45-46, Şubat-Mart-Nisan 1942, s.48.

(173) *Uludağ*, S.47-48, Mayıs-Haziran 1942, s.48.

1941___ Yaz ayları içerisinde matematik, fizik, kimya, İngilizce, keman, piyano, resim, fotoğraf kurslarına 16980 öğrenci katılmıştır. ⁽¹⁷⁴⁾

1941___ Sonbahar aylarında piyano, resim, keman kurslarına 679 öğrenci gitmiştir. ⁽¹⁷⁵⁾

1941___ Kasım-Aralık aylarında Fransızca, İngilizce, keman, piyano, resim, biçki ve dikiş kurslarına 6356 öğrenci katılmıştır. ⁽¹⁷⁶⁾

1943___ Ocak ayında Fransızca, İngilizce, keman, piyano, resim, felsefe, biçki ve dikiş kurslarına 2738 kişi devam etmiştir. ⁽¹⁷⁷⁾

1943___ Şubat ve Mart aylarında Fransızca, İngilizce, Almanca, biçki ve dikiş kurslarına 3520 kişi devam etmiştir. ⁽¹⁷⁸⁾

1943___ Mayıs ayında Fransızca, İngilizce, Almanca, felsefe, koro, resim, biçki ve dikiş, piyano, kılıç kalkan kurslarına devam edilmiştir. ⁽¹⁷⁹⁾

1942___ Yaz mevsiminde Fransızca, İngilizce, Almanca, biçki ve dikiş, resim, piyano, koro, felsefe, ticaret, matematik, cebir ve kılıç kalkan kursları devam etmiştir. ⁽¹⁸⁰⁾

1942___ Eylül ve Ekim aylarında ticaret, İngilizce, piyano, resim ve kılıç kalkan kurslarına devam edilmiştir. ⁽¹⁸¹⁾

1942___ Kasım ve Aralık aylarında İngilizce, piyano, resim, kılıç kalkan kursları devam etmiştir. Bu kurslara yeni açılan Fransızca, koza, ipek ve flatür kursları da eklenmiştir. ⁽¹⁸²⁾

---

(174) *Uludağ*, S.49-50, Temmuz-Ağustos 1942, s.55.

(175) *Uludağ*, S.51-52, Eylül- İlk Teşrin 1942, s.48.

(176) *Uludağ*, S.53-54, 2. Teşrin- I. Kanun 1942, s.51.

(177) *Uludağ*, S.55, İkinci Kanun 1943, s.41.

(178) *Uludağ*, S.56-57, Şubat-Mart 1943, s.40.

(179) *Uludağ*, S.59, Mayıs 1943, s.29.

(180) *Uludağ*, S.60, Haziran-Temmuz-Ağustos 1943, s.59.

(181) *Uludağ*, S.61, Eylül, I. Teşrin 1943, s.47.

(182) *Uludağ*, S.62, II. Teşrin- I. Kanun 1943, s.31.

1944___ Ocak ve Şubat aylarında İngilizce, Almanca, Fransızca, piyano, resim, koza-ipek, flatör, kılıç-kalkan kursları ile koro-orkestra grupları çalışmaya devam etmiştir.⁽¹⁸³⁾

1944___ Mart ayından Ekim'in sonuna kadar İngilizce, Fransızca, Almanca, fizik, kimya, matematik, okuma-yazma, resim, piyano, keman, mandolin, kılıç kalkan kursları devam etmiştir.⁽¹⁸⁴⁾

1945___ Dağcılık kulübü yeni bir kurs açtı. Dağcılık federasyonu başkanı Asım Kurt Bursa'ya gelerek idareye başladı. Bu kursla tırmanıcılık öğretilmekteydi.⁽¹⁸⁵⁾

1947___ Halk dershanelerinde ilkokulu bitirme kursunda 50 kişi diploma almıştır. 177 kişi okuma-yazma öğrenmiştir. 212 kişi İngilizce, 46 kişi Fransızca kursuna gitmektedir.⁽¹⁸⁶⁾

1949___ 2 Ocak tarihinde akşamları bir ilkokulu bitirme kursu açılmıştır. 32 öğrenci kayıt olmuş, bunlardan 31 Mayıs günü Milli Eğitim Müfettişliği huzurunda yapılan sınavda 15 öğrenci başarı ile ilkokul bitirme diploması almıştır. Bunlar arasında Gedikli Erbaş okuluna ve sanat enstitüsüne müracaat edenler olmuştur.

1949___ 10 Ocak 1949'da Fransızca kursları açılmıştır. 24 öğrenci gitmiştir. 31 Mayıs'a kadar açık kalmıştır.

1949___ İngilizce kursunda düzeye göre 3 kurs oluşturulmuş, toplam 113 öğrenci devam etmiştir.

1949___ Akşam Ticaret Bilgileri Kursları (muhasabe, muhaberata, steno, ticaret aritmetiği ve ticaret bilgi ve belgeler) 15 Mart'a kadar 38 öğrenci ile faaliyet göstermiştir.⁽¹⁸⁷⁾

1950___ Bursa Ticaret Lisesi yaz dönemi daktilo kursları 4 Temmuz 1950 Salı

---

(183) *Uludağ*, S.63, II. Kışın-Şubat 1944, s.57.

(184) *Uludağ*, s.64-67, 1 Mart- 31 İlk Teşrin 1944, s.66.

(185) *Nilüfer*, S.5, Eylül 1945, s.12.

(186) *Uludağ*, S.87, Ocak-Şubat 1948, s.12.

(187) *Uludağ*, S.95, Mayıs-Haziran 1949, s.14.

günü açılmıştır. ⁽¹⁸⁸⁾

1950___ M.E.B. Temmuz 1950'de Kız Lisesi'nde Orta Tedris İngilizce öğretmenlerine İngilizce tedaris ve tekamül kursu açtı. 3 hafta sürecek olan kursa 50 kişi katılmıştır. ⁽¹⁸⁹⁾

Sonuç olarak, Bursa halkına nitelik ve meslek kazandırmak, topluma, çalışan ve faydası dokunan bireyler yetiştirmek adına cezaevinde dahi kurslar açan Halkevi, böylelikle ülkeye çok büyük fayda ve hizmet sunmuştur. Bu bağlamda, eğitimden müziğe, ticaretten el sanatlarına hemen her alanda kurslar açılmıştır. Okuma-yazma bilmeyenler için bitirme diplomasına da sahip olunabilecek şekilde eğitim verilmiş, İngilizce, Fransızca dil kursları, piyano, keman, mandolin gibi enstrüman kursları, matematik, fizik, kimya, geometri, resim, ticaret gibi çok çeşitli alanlarda kurslar düzenlenmiştir.

6. Balo

Bursa sosyal hayatında sinema, tiyatro, konser, sergi gibi kültürel etkinliklerin yanında, çoğu zaman yardım amaçlı olan balolar da düzenlenmiştir. 19 Şubat 1932'den, 30 Haziran 1938'e kadar Bursa Halkevi tarafından 2 balo tertiplenmiştir. ⁽¹⁹⁰⁾ Diğer balolar ise şöyledir:

1938___ Atatürk'ün hastalığını kesin olarak öğrenişinden hemen sonra Bursa'ya yaptığı ziyarette 2 Şubat akşamı bir balo düzenlenmiştir. Balo, Bursa Belediyesi tarafından, Atatürk ve konuklar onuruna Belediye binasının üst kat salomunda yapılmıştır. Gecede Belediye Başkanı Neşet Kiper, Atatürk'ün, bir zamanlar Bursa Belediyesi tarafından kendisine armağan edilen Çekirge Caddesi'ndeki köşkle Çelik Palas'taki hisselerini Belediyeye devrettiği konusundaki mektubunu okumuştur. ⁽¹⁹¹⁾

---

(188) *Ant*, 1 Temmuz 1950, s.1758.

(189) *Hakimiyet Milletindir*, 4 Temmuz 1950, S.181., s.2.

(190) *Uludağ*, S.18, Birinci Teşrin 1938, s.67.

(191) Yılmaz Akkılıç, *Atatürk ve Bursa*, s.105-106.

1939___ Halkevi bir balo düzenlemiş, 600 kişi katılmıştır. ⁽¹⁹²⁾

1940___ 11 Eylül Bursa'nın kurtuluşu sebebiyle Halkevi tarafından davetiyeli olarak bir balo düzenlenmiştir. Balonun geliri, Halkevi Sosyal Yardım komitesine bağışlanmıştır. ⁽¹⁹³⁾

1941___ 1941 yılı başında, Sosyal Yardım Kolu yararına "Mahalli ve Milli kıyafetlerin giyildiği bir Kıyafet Balosu" düzenlenmiştir. ⁽¹⁹⁴⁾

Görüldüğü gibi, balolar ile batı tarzı bir eğlence anlayışı toplum hayatına girmiştir. Temelde yardım amaçlı gelir temini için düzenlenen ve müzik ile dansın bir arada olduğu bu balolar, böylelikle hem faydalı hem de eğlenceli bir işlev üstleniyordu.

7. Sergi

Bursa Halkevi Güzel Sanatlar Komitesi müzik etkinliklerinin yanı sıra, sergi faaliyetlerini de gerçekleştirmiş ya da desteklemiştir. Halkevi çatısı altında, yerel ressamın resimlerinin yanı sıra, oluşturulan resim atölyesindeki öğrencilerin resimleri de sergilenmiştir. Ayrıca resim dışında fotoğraf ve karikatür gibi eserler için de sergi düzenlenmiştir. Düzenlenen bu sergiler şunlardır:

1936___ Mayıs 1936'da Cemal Nadir'in karikatürlerinden oluşan bir sergi açılmıştır. ⁽¹⁹⁵⁾

1936___ İkbahar ayında Bursa'da halkevi tarafından bir resim sergisi açıldı. Sergide Orta Mektepte İngilizce okutan Celal Uzman, Dr. Münir Halil, ve Dr. İzzet gibi kişilerin eserleri sergilenmekteydi.

Bu sergi, Bursa'da açılan ikinci resim sergisidir. İlk sergi, Bursa'da kurulan,

---

(192) *Uludağ*, S.26, Mart 1940, s.71

(193) *Uludağ*, S.31, 2. Kanun 1941, s.41.

(194) *Uludağ*, S.33, Kamunusani, Şubat-Mart 1941, s.65.

(195) Akkuş, 113, krş., *Yeniser*, 27 Mayıs 1936, s.2.

yerli mallar sergisindeki resme ayrılan bir köşedir. ⁽¹⁹⁶⁾

1937___ Mayıs ve Haziran aylarında Halkevlerinde İstanbul Müstakil ressam ve heykeltıraşlar tarafından bir sergi açılmıştır. ⁽¹⁹⁷⁾

1938___ Bursa Halkevi'nin kuruluş tarihi olan 19 Şubat 1932'den 30 Haziran 1938'e kadar 45896 kişinin ziyaret ettiği 9 resim sergisi, 3110 kişinin ziyaret ettiği 1 dikiş sergisi, 2250 kişinin ziyaret ettiği fotoğraf sergisi düzenlenmiştir. ⁽¹⁹⁸⁾

1938___ İlk 6 ay içerisinde 10039 kişinin ziyaret ettiği 1 resim sergisi, 2230 kişinin ziyaret ettiği 1 fotoğraf sergisi. ⁽¹⁹⁹⁾

1938___ Halkevi spor komitesi başkanı İhsan Celal Anel'in hazırladığı bir fotoğraf sergisi, Bursa'nın tarihi ve tabii güzelliklerini gösteren sergidir. ⁽²⁰⁰⁾

1938___ Kenan Özbel'in yönetimindeki Halkevi resim atölyesindeki gençlerin 150 resim ile düzenlediği sergi, parti salonunda gerçekleştirildi. ⁽²⁰¹⁾

1939___ Halkevi'nin açılış yıldönümü nedeniyle Halkevi Atölyesi 1800 kişinin ziyaret ettiği bir sergi düzenlemiştir. ⁽²⁰²⁾

1940___ 1939 yılında 23 kız, 55 öğrenciden oluşan resim atölyesinin hazırladığı büyük bir sergi, 24 Şubat'ta açılmıştır. 10 Mart'a kadar açık kalacak olan sergi, Halkevi binasının üst salonunda 30.000 kişi tarafından ziyaret edilmiştir. Sergide 47 gencin 313 resmi bulunmaktadır. Natürmort, peyzaj desen, afiş gibi eserler mevcuttur. Serginin kapanış günü tablolar arasında bir seçme yapılmıştır. Jüri tarafından yapılan seçmeden Mesut Erden'in "Portre ve Gül"ü birinci, Faik Ünal'ın "Peyzaj ve Natürmort" ikinci, Nihat Bozkaya'nın "Portre" si üçüncü seçilerek, eser sahiplerine 30, 20 ve 10 liradan

---

(196) R.Yücer, "Halkevindeki Resim Sergisi", *Türkün*, S.6, Nisan 1936, s.52-53.

(197) *Uludağ*, S.11, Haziran 1937, s.40.

(198) *Uludağ*, S.18, Birinci Teşrin 1938, s.67.

(199) *Uludağ*, S.17, Temmuz 1938, s.41.

(200) *Uludağ*, S.16, Mayıs 1938, s.49.

(201) *a.g.b.*, s.47.

(202) *Uludağ*, S.21, Nisan 1939, s.89.

oluşan ödül verilmiştir. ⁽²⁰³⁾

1940__ Bursa Halkevinin organize ettiği bir fotoğraf sergisi düzenlenmiş, serginin I. Ve II. Sine teşvik ödülü verilmiştir.

1940__ Temmuz'un 15'inde bir çiçek sergisi açılmıştır. Sergide derece alan 4 kişiye para ödülü verilmiştir.

1940__ 23 Aralık Pazartesi günü bir resim ve fotoğraf sergisi açılmıştır. Bir hafta zarfında 10.000 kişi tarafından ziyaret edilmiştir. ⁽²⁰⁴⁾

1941__ 23 Nisan Çocuk Bayramı nedeniyle Nisan ayı içerisinde "Çocuk Resimleri Sergisi" meydana getirildi. ⁽²⁰⁵⁾

1941__ Mayıs ayı içerisinde Halkevi Dergisi yazı işlerinden ve Tarih Müze komitesi azasından Hüseyin Kocabaş tarafından düzenlenen ve idare edilen bir kitap sergisi açılmıştır.

1941__ Mayıs ayı içerisinde Kız Öğretmen Okulu'nun resim ve yazı sergisi yapılmıştır.

1941__ Yine Mayıs ayında Bilgi Biçki-Dikiş yurdu çiçek ve dikiş sergisi açmıştır. ⁽²⁰⁶⁾

1941__ Eylül ve Ekim aylarında 5500 kişinin gezdiği bir fotoğraf sergisi açılmıştır. ⁽²⁰⁷⁾

1941__ 1941 yılı sonu, 1942 yılı başı, toplam 10310 kişi tarafından ziyaret edilen resim ve fotoğraf sergisi açılmıştır. ⁽²⁰⁸⁾

1942__ İkinci okul öğrencilerinin hazırladığı "El Yazıları Sergisi" açılmış, sergiyi 1500 kişi ziyaret etmiştir. ⁽²⁰⁹⁾

---

(203) *Uludağ*, S.27, Mayıs 1940, s.57.

(204) *Uludağ*, S.31, 2. Kanun 1941, s.42-43.

(205) *Uludağ*, S.34, Nisan 1941, s.74.

(206) *Uludağ*, S.35, Mayıs 1941, s.59.

(207) *Uludağ*, S.39-40, Eylül ve I. Teşrin 1941, s.68.

(208) *Uludağ*, S.43, I. Kanun 1941- II. Kanun 1942, s.48.

(209) *Uludağ*, S.45-46, Şubat-Mart-Nisan 1942, s.48.

1942___ Yaz ayı başlarında halkevinde faaliyette bulunan Biçki-Dikiş kursuna ait sergi açılmış, bu sergiyi 4600 kişi ziyaret etmiştir. ⁽²¹⁰⁾

1942___ İstanbul Eminönü öğretmenleri tarafından 1670 kişinin ziyaret ettiği bir “Yazı sergisi” açılmıştır. ⁽²¹¹⁾

1942___ 3 Aralık 1942 Perşembe günü, saat 17.30’da Ankara, İstanbul, İzmir Halkevlerinde açılmış olan İngiliz Üniversiteleri, Okulları Fotoğraf Sergisi açılmıştır. Serginin açılışında Vali, Belediye, Parti, Halkevi reisleri, Vilayet, Müesseselerin mensupları da katılmıştır. Sergi Aralık’ın 14’üne kadar açık kalmıştır. 5000 kişi tarafından ziyaret edilmiştir. ⁽²¹²⁾

1943___ Ocak ayı içerisinde Halkevinde “Amatör Fotoğraf Sergisi” açılmış, 1500 kişi tarafından ziyaret edilmiştir. ⁽²¹³⁾

1943___ 28 Mayıs’ta İngiliz Resim ve Grafik sanatlar sergisi açıldı. 300’den fazla eserin bulunduğu sergi Mayıs sonuna kadar açık kalmış ve 2880 kişi tarafından ziyaret edilmiştir. ⁽²¹⁴⁾

1943___ Bilgi Biçki-Dikiş yurdu yıllık sergisi Halkevi salonunda açılmıştır. ⁽²¹⁵⁾

1943___ 26 Ekim 1943 günü “Yerli Çocuk Oyuncakları Sergisi” açılmıştır. ⁽²¹⁶⁾

1943___ 20 Kasım 1943 tarihinde, Güzel Sanatlar akademisi öğretmeni Cemal Tolu ve Celal Uzman tarafından bir yağlı boya resim sergisi açılmıştır. ⁽²¹⁷⁾

1944___ 8 Şubat 1944 “Britanya’nın Beş Büyük Eseri” isimli teknik fotoğraf sergisi açılmıştır. ⁽²¹⁸⁾

---

(210) *Uludağ*, S.47-48, Mayıs-Haziran 1942, s.49.

(211) *Uludağ*, S.47-48, Mayıs-Haziran 1942, s.49.

(212) *Uludağ*, S.49-50, Temmuz-Ağustos 1942, s.55.

(213) *Uludağ*, S.55, 2. Kanun 1943, s.42.

(214) *Uludağ*, S.59, Mayıs 1943, s.30.

(215) *Uludağ*, S.60, Temmuz-Ağustos 1943, s.60.

(216) *Uludağ*, S.61, Eylül-I. Teşrin 1943, s.48.

(217) *Uludağ*, S.62, II. Teşrin-I. Kanun 1943, s.32.

(218) *Uludağ*, S.63, II. Teşrin-I. Kanun 1943, s.32.

1944___ Mart'ın başından Ekim'in sonuna kadar İngiliz Kültür Cemiyeti tarafından "İngiliz Resim Sergisi", Resim Öğretmeni İhsan Çizakçı tarafından "Halkevi Resim Sergisi", Resim Öğretmeni İhsan Çizakçı tarafından Ticaret Lisesi öğrencilerine ait "Afiş ve Propaganda Sergisi", Resim Öğretmeni Esat Bilenoglu tarafından "İkinci Ortaokul Resim Sergisi", Sanatlar Mektebi Resim Öğretmeni tarafından "Türk Tezyini Resim Sergisi", Resim Öğretmeni Şahin Özgür tarafından "Birinci Orta ve Kız Öğretmen okulları Resim Sergisi" açılmıştır. (219)

1945___ Ressam Kemal Zeren tarafından zengin bir sergi açılmıştır. (220)

1945___ Halkevi ve Ticaret Lisesi öğrencileri tarafından bir afiş sergisi açılmıştır. Öğretmenleri İhsan Çizakça'dır. (221)

1945___ Güneş biçki-dikiş yurdu öğrencilerinin yaptığı işlerden oluşan bir sergi açılmıştır. (222)

1945___ Bilgi biçki-dikiş yurdu yaz ayı sonlarında Halkevi'nde öğrencilerinin yaptığı işlerden oluşan bir sergi açmıştır. (222)

- 1946___ 24 Ocak 1946 İngiliz Çocukları Resim Sergisi
4 Mart 1946 İngiliz Eğitim Binaları Fotoğraf Sergisi
6 Mart 1946 Hulusi Mercan Resim Sergisi
19 Mart 1946 Galatasaray Lisesi Resim Sergisi
29 Mart 1946 Arif Kaptan Resim Sergisi
17 Haziran 1946 Ticaret Lisesi Afiş Sergisi
23 Haziran 1946 Necatibey Kız Enstitüsü Sergisi
23 Temmuz 1946 Güneş Biçki-Dikiş Yurdu Sergisi
11 Ağustos 1946 Bilgi Biçki-Dikiş Yurdu Sergisi

---

(219) *Uludağ*, S.64-67, 1 Mart-31 İlk Teşrin 1944, s.66-67.

(220) *Nilüfer*, Ağustos 1945, S.4, s.14.

(221) *Nilüfer*, Eylül 1945, S.5, s.12.

(222) *a.g.b.*, s.13.

1946___ 15 Ağustos 1946 Yazı ve Çocukları Resim Sergisi ⁽²²³⁾

1947___ 16 Haziran'da Balıkesir Necatibey Eğitim Enstitüsü öğretmenlerinden Mahir Gürsel ile Mesut Erdemli'nin 51 parçalık bir sergisi açılmıştır. ⁽²²⁴⁾

1947___ 30 Ağustos Zafer Bayramı nedeniyle Halkevi üst salonunda 2. ortaokul resim öğretmeni Müeyyed Dinçel'in 250 motiften oluşan bir sergisi ve 2. Ortaokul öğrencilerinin katıldığı 2 sergi düzenlenmiştir. ⁽²²⁵⁾

1947___ Aralık 27'sinde Halkevi salonunda Ressam İlhan Arat'ın 34 tablo ile, Mudanya Ortaokul Resim Öğretmeni Necmi Gönenç 'in 4 tablo ile katıldığı ortak sergi düzenlenmiştir. ⁽²²⁶⁾

1949___ Resim atölyesinde bir seneden beri çalışan öğrenciler, 19 Mayıs'ta 60 parça eserden oluşan bir sergi açtılar. Sergiyi 8090 kişi ziyaret etmiştir. ⁽²²⁷⁾

1949___ 27 Ekim'de Erkek Sanat Enstitüsü öğretmenlerinden Şefik Özeksoy'un koleksiyonundan oluşan "Bursa Motifleri" sergisi açılmıştır.

1950___ Mayıs-Haziran ayı içinde Güzel Sanatlar Derneği tarafında 5628 kişinin gezdiği bir resim sergisi açılmıştır. ⁽²²⁸⁾

Sergi, her insanın kendinden bir parça katarak, kendine özgü oluşturduğu bir ürünü başkalarıyla paylaşması ve hegenisine sunması işidir. Görüldüğü gibi böyle ~~sanatsal faaliyetleri düzenlemek~~, dönemin kültür hayatının başını çeken Halkevlerinin üstlenmiş olduğu bir hizmettir. Karikatür, resim, heykel, fotoğraf, el sanatları gibi çeşitli

---

(223) Şahin Özgür, "Bursa bir sanat şehri midir?", *Uludağ*, S.81, Ocak-Şubat 1947,s.14.

(224) Akkuş, s.217, krş., *Ant*, 16 Temmuz 1947, s.2.

(225) Akkuş, s.127, krş., *Ant*, 1 Eylül 1947, s.2.

(226) Akkuş, s.127, krş., *Ant*, 28 Aralık 1947, s.2.

(227) Akkuş, s.128, krş., *Ant*, 27 Ekim 1949, s.2.

(228) *Uludağ*, S.101-2, Mayıs-Haziran 1950.

dallardaki bu eserler, gerek profesyonel kişilerce, gerekse amatör öğrenci ve vatandaşlarca meydana getirilmiş ve sergilenmiştir.

SONUÇ

Bursa, genç Cumhuriyetin yapılanma aşamasında üzerine düşen görevi üstlenmiş, öncelikle gelişen ticari ve endüstriyel dokusu yanında yapılan caddeler, sinema ve tiyatro binaları, hükümet binaları ile modern ve işlevsel bir ticaret ve kültür merkezi halini almıştır.

Ticaret ve kültür hayatı için önemli bir yer teşkil eden bu şehrin, 1935-1950 yılları arası kültürel gelişimine baktığımızda, bu konuda Bursa Halkevi'nin çok büyük hizmetleri olduğunu görürüz. 19 Şubat 1932'de tüm yurttan açılmaya başlayan halkevlerinden biri olan Bursa Halkevi, önceleri ilk yeri olan Eski Türk Ocağı binasında, daha sonraları da 1940 yılında hizmete giren yeni Halkevi binasında faaliyetlerini organize etmiştir. Oluşturduğu 9 komite ile çalışmalarını yürüten Halkevi, döneme damgasını vurmuştur.

Halkevi'nin düzenlediği konser, konferans, tiyatro, sinema, sergi, kurs, balo gibi tüm etkinliklerin temelinde, halkı eğitmek, sanatı sevdirmek, insanların sosyalleşmesini sağlayarak faydalı bir görev üstlenmek yatıyordu. Diğer bir deyişle, çağdaş ve modern bir toplumun gereklerini insanlara sevdirmek ve kazandırmak adına Halkevi çeşitli etkinlikler yürütmüştür. Bunlardan biri de konferanslardı. Her hafta cumartesi ve Salı günleri düzenli olarak, bayram, tören, anma günleri gibi günlerde özel olarak konferanslar düzenlenmiştir. Toplumun ilgilendiren, topluma yarar sağlayacak her sahada yapılan bu konferanslar zaman zaman seri halde ve yeri geldiğinde halkın ayağına kadar gidilerek ya da hoparlörle yayınlanarak yapılmıştır. Fikir sohbetleri ve belirlenen bir kitabı konu alan kitap özü konuşmalar yine bu bağlamda yapılan faaliyetlerdir.

Bunların dışında tiyatro oyunları için, halkevinin temsil komitesi bünyesinde oluşturulan sahne idare ve oyuncu kadrosu ile çeşitli oyunlar sergilenmiştir. Oyunlar Bursa Halkevi'nin ilk yeri olan eski Türk Ocağı binasının küçük olması ve ihtiyaca cevap verememesi üzerine ilkin Milli Sinemada, daha sonra da adı Zevk Sinemasıyken, 1947'de gördüğü tadilatın sonra İstanbul Sineması olan mekanda sergilenmiştir. 1940'da Halkevi yeni bir binaya taşınmış, ancak zamanla oyunları sergileyecek salon bulma sıkıntısı artmıştır. Bu nedenle, ek bir inşaatla gerek duyulmuş, sinema salonunun ve büyük salonların bulunduğu bir bina inşasına başlanmıştır. Fakat 1949 yılına

gelindiğinde, bu inşaatın henüz bitmemesi ve sergilenecek yer bulma konusunda birtakım aksiliklerle karşılaşılması üzerine, bir ara tiyatro gösterilerine ara verilmiştir. Bu konudaki eksiklik, sinema gösterilerini sıklaştırarak giderilmeye çalışılmıştır ki, Halkevi kurulduğu ilk yıllardan itibaren film gösterimine de önem vermiştir. Halkevi, Maarif Müdürlüğü, Bayer İلمي Bürosu ve İngiliz Kültür Heyeti'nden edindiği kültür, eğitim, belgesel ve sinema gibi film türlerini halka ulaştırmıştır. Sinema salonları, okullar ya da seyyar bir sinema perdesi ve sinema makinesi ile bu faaliyet de yürütülmüştür.

Diğer yandan, hem müzik kültürüne, hem de eğlence kültürüne hizmet etmek için, Halkevi öncülüğünde batı kaynaklı müzik konserleri veriliyordu. Bu konserlerin çoğu Halkevi'nde oluşturulan koro ve orkestra ile yine halkevince açılan piyano, keman ve mandolin gibi kursların öğrencileri tarafından veriliyordu.

Bahsettiğimiz bu enstrüman kursları yanında halkevi çeşitli alanlarda daha kurslar açmıştır. Örneğin; resim atölyesi oluşturulmuş, açılan resim kurslarında eğitilen öğrencilerin yaptığı eserler, sergiler aracılığıyla halkın beğenisine sunulmuştur. Bunların yanında matematik, fizik, kimya, geometri, İngilizce, Fransızca, okuma-yazma kursları, biçki-dikiş kursları gibi çeşitli kurslar açılmış, cezaevlerinde bile bu alanda faaliyet gösterilmiştir.

Halkevince düzenlenen sergiler arasında resim dışında, karikatür, fotoğraf, el sanatları, teknik resim gibi alanlarda sergiler de yer almıştır.

Ayrıca, yine Halkevi bünyesinde, sosyal yardım amaçlı balolar da düzenlenmiştir ki, balolar sosyal hayat için önemli ve yeni bir eğlence biçimi olmuştur.

Ancak tüm bu etkinlikleri düzenleyerek, şehrin kültür hayatına canlılık ve renk veren, aynı zamanda yerel tarih araştırmaları gibi birçok konuda araştırma yapan büyük bir ilim ve kültür yuvası olan Bursa Halkevi, diğer halkevleri gibi 1951 yılında DP iktidarı sırasında kapatılmıştır.

Sonuç olarak, bu dönem de tüm yurttaki olduğu gibi Bursa'da da büyük ve önemli kültürel faaliyetler organize edilmiştir. Bursa Halkevinin başında bulunduğu bu faaliyetler, temelde; modern, çağdaş ve Atatürk ilkelerine bağlı bir toplum yaratma adına asla yüzeysel olmayan, eğitici ve öze inen etkinlikler olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

AKBULUT, Rüknettin, *Herşeyi İle Bursa*, Sulhi Gara Matbaası, İstanbul, 1957.

AKGÜN, Necati, *Son 100 Yılın Bursa Olayları ve Anılarım*, Print Ofset, Bursa, 1994.

AKKILIÇ, Yılmaz, *Atatürk ve Bursa*, Bursa Kültür ve Sanat Yay., Bursa, 1999

_____ , “Belediyeciliğin Tarihsel Gelişimi Ve Bursa Belediyesi”, *Bursa Defteri*, Mart 2000, S.86-93.

_____ , “Bursa’nın Kentsel Gelişimi”, *Bursa Defteri*, Mart 2000, S.16-22

_____ , “Bursa’da Seçimler”, *Bursa Defteri*, Mart 1999, S.141-152.

AKKUŞ, Mine , “Bursa Halkevi Ve Uludağ Dergisi”, *Doktora Tezi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2004.

ALTUN, Metin , “Cumhuriyet Türkiye’sinde Sanayileşmede Bursa’nın Katkısı”, *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1996.

Ant Gazetesi , (Gündelik siyasi gazete), *Ant Basımevi*, Bursa, 1950.

AYANOĞLU, Burhanettin, “Haşim İşcan’ın hayatı ve görevleri”, *Yüksek Lisans Tezi*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2000.

BAYKAL, Kazım, *2000 Yıllık Bursa’nın Belediyesi*, Özkardeşler Matbaası, Bursa, 1976

_____ , “Bursa Hakkında Yapılan Etüdler”, *Uludağ*, Bursa Halkevi Dergisi, 1947

BORA, Oğuz , *Feraizci-zade Mehmet Şakir ve Bursa Tiyatrosu*, Devlet Tiyatroları Yay., c.II, Ankara, 1987.

BORATAV, Korkut, *Türkiye’de Devletçilik*, Savaş Yay., Ankara, 1982

_____, *Türkiye İktisat Tarihi*, (1908-1985), Gerçek Yay., İstanbul, 1990

Bursa Ansiklopedisi, Hazırlayan: Yılmaz Akkılıç, c.2, *Bursa Hakimiyet Gazetesi yay.*,
Bursa, 1987.

Bursa Ansiklopedisi, Hazırlayan: Yılmaz Akkılıç, Bursa,2002

Bursa Belediye Konservatuarı, Bursa Belediye Konservatuar Müdürlüğü (Tarih yok,
Yayın yeri yok)

Bursa 1934 İl Yıllığı, Hazırlayan: Sedat (Ataman), Bursa Vilayet Matbaası.

Bursa İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim, Milli Eğitim Müdürlüğü yay., Bursa,
1988

Bursa Sesleri Dergisi, Ekonomi, Turizm ve Bilgi Dergisi), Yeni Basımevi, 1936

Bursa Vilayeti Umumi Meclis Zabıtnamesi, Bursa İl Basımevi, 1938,1939,1940.

CEYLAN, Ali-Melek VERGİLİEL, *Türkiye’de Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve
Özelleştirme*, Uludağ Üniversitesi Güçlendirme
Vakfı yay., Bursa (Tarihsiz)

Cumhuriyetin 75 yılı, (1923-1953), Yapı Kredi Kültür Sanat yay., İstanbul, 1999.

DANACIOĞLU, Esra, *Geçmişin İzleri Yanı başımızdaki Tarih İçin Bir Kılavuz*, Tarih
Vakfı Yurt Yay., İstanbul, 2001.

DOSTOĞLU, Neslihan Türkün, “İrgandı Köprüsünün Tarih İçindeki Gelişimi”, *Bursa
Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi*, S.1, Mayıs
2003.

EROĞLU, Hamza, *Türk İnkılap Tarihi*, Savaş yay., Ankara, 1990.

GÜVENÇ, Bozkurt, **İnsan ve Kültür**, Remzi Kitabevi, 1979

Hakimiyet Milletindir Gazetesi, 1950.

İNAN, A. Afet, **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, T.T.K., Ankara, 1959
_____, **Devletçilik İlkesi ve Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Sanayi Planı**,
1933, T.T.K. Yay., Ankara, 1972.

İPEKYÜN, Ahmet , **Bursa'nın Ekonomik Yapısına Genel Bir Bakış**, Bursa Ticaret
ve Sanayi Odası yay., Bursa, 1986.

İRGİL, Ceyhun, "Bursa Sağlık Tarihi", **Bursa Defteri**, Mart 2003.

KAFESOĞLU, İbrahim, **Türk Milli Kültürü**, Türk Kültür Araştırma Enstitüsü yay.,
Ankara, 1977.

KARATAL, T. "Spor Komitesinin 10 Yılına Bir Bakış", **Uludağ**, Şubat 1942, S.44.

KAYABAŞI, Nahit, "Beyaz Perdede Zaman"(Murat Akgündüz ile Sözlü Tarih), **Bursa
Defteri**, Mart 1999.

KEPENEK, Yakup, Gelişimi, Üretim Yapısı ve Sorunlarıyla Türkiye Ekonomisi,
V yay., Ankara, 1986.

KIRAYOĞLU, Mithat, "Cumhuriyet Döneminde Bursa'da Mimari Değişim",
Cumhuriyet Sürecinde Bursa, Olay Basın Yayın, Bursa 1958.

KOMMAN, Fahir, "Sosyal Yardım, Uludağ, Şubat 1942, S.44.

KORAY, Enver, **Türkiye Tarih Yayınları Bibliyografyası**(1729-1955), Maarif
Basımevi, İstanbul, 1959

LEWIS, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev., Metin Kırafı, T.T.K. yay.,
Ankara 1996.

MUMCU, Ahmet, *Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, İnkılap
Kitabevi, İstanbul, 1992.

Nilüfer, (İş, Sanat, Tarih ve Yolcu Mecmuası), 1945-1946.

OĞUZOĞLU, Yusuf, "Tarih, Yerel Tarih ve Kent Müzeleri", *Bursa Defteri*, Haziran
2003, s.67-74.

ORTAÇ, Hüsnü, "Safa Tangör ve Günaş İşcan'ın Piyano Konseri", *Uludağ*, S.78,
Temmuz-Ağustos 1946, s.16-19.

ÖZGÜR, Şahin, "Bursa Nir Sanat Şehri midir?" *Uludağ*, S.81, Ocak-Şubat 1947, s.12-
15.

SALTIK, Gazali, "Bursa'daki İlk Yapılan Köprü ve Garip Bir Olay", *Uludağ*, S.83,
Mayıs-Haziran 1947,)1-3)

SARC, Ömer Celal, *Atatürk Döneminde Türkiye Ekonomi ve İktisat Politikaları*,
Dr. Nejat F. Eczacıbaşı Vakfı yay., İstanbul, 1986.

SİMER, Turgut, "Evimizin On Yıllık Temsil Çalışmaları", *Uludağ*, S.44, Şubat 1942,
s.24-29.

SOMEL, Selçuk Akşin, "Yerel Tarih Araştırmaları için Kılavuz", (Rockefeller
Vakfının desteğiyle yürütülen Yerel Tarih Grupları Projesi
kapsamında basılan kitapçık), (Tarih ve Basım yeri yok)

SOYSAL, Mümtaz, *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, Gerçek yay., İstanbul, 1993.

SÖZEN, Metin, *Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarisi*, Türkiye İş Bankası yay., Ankara 1996.

ŞAHİN, Hüseyin, *Türkiye Ekonomisi*, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1995.

TEZEL, Yahya, *Cumhuriyet Döneminin İktisadi Tarihi*, Yurt yay., Ankara, 1982

TOYNBEE, Arnold, *Tarih Bilinci*, Bataş yay., İstanbul, 1978.

TUNAYA, Tarık Zafer, *Türkiye’de Siyasi Partiler*, 1859-1952, Doğan Kardeş yay., İstanbul, 1952.

TURAN, Şerafettin, *Türk Kültür Tarihi*, Bilgi yay., İstanbul, 1990.

TÜLBENTÇİ, Feridun Fazıl, *Cumhuriyetten Sonra Çıkan Gazeteler ve Mecmualar*, Başvekalet Matbuat Müdürlüğü, 1941

Uludağ, Bursa Halkevi Dergisi, 1935-1950.

ÜNVER, Zafer, “Eski Eserleri Sevenler Kurumu”, *Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültürü Dergisi*, S.2, Ağustos 2003.

VADİM, Mejuyev, *Tarih ve Kültür*, çev.Suat H. Yokova, Başak yay., Ankara, 1987.

YAMANER, Şefarettin, *Atatürk Öncesi ve Sonrası Kültürel Değişim*, Toplumsal Dönüşüm yay. İstanbul, 1999.

YAŞA, Memduh, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ekonomisi*, Akbank Kültür yay., İstanbul 1980

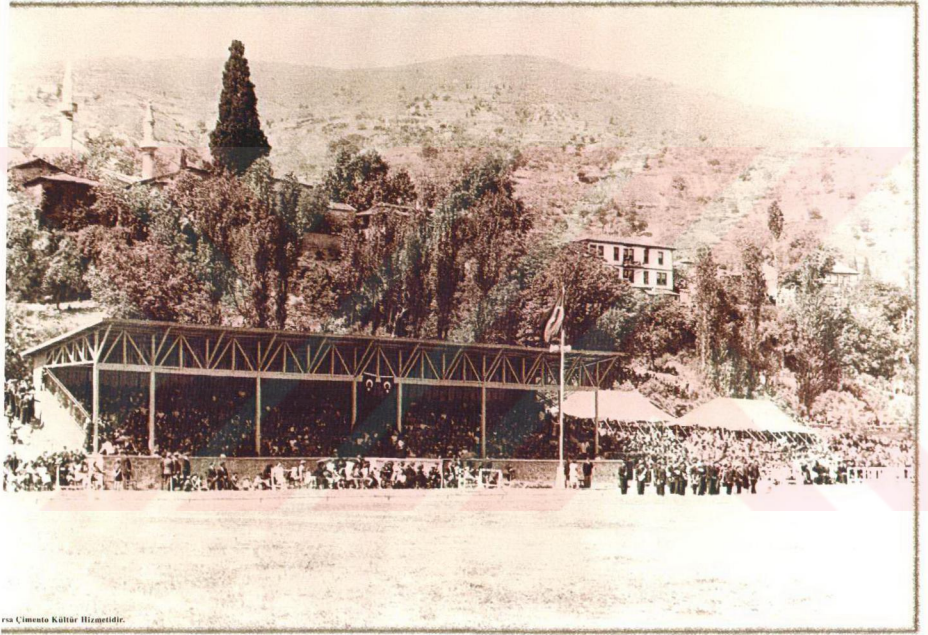
YÜCELT, Nazım, “Otuz Yıl Önce Bursa’da Kültür Hayatı”, *Uludağ*, S.10, Şubat-Mart 1937, (19-22)

YÜCER, R., “Halkevindeki Resim Sergisi”, *Türkün*, S.6, Nisan 1936, s.52-53.

EKLER

İsa Cimenta Kültür Hizmetçisi

Eski Stadyum ve Muradiye Sirtlan - 1937

- Eski Stadyum ve Muradiye Sirtları-1937

Sayı: 21-22

Ocak - Şubat 1947

NİLÜFER

Cihan Sokak No. 27
Yenişehir — Ankara
Tel : 6789

Basıldığı yer : Sakarya basımevi

NİLÜFER

İş, Sanat, Tarih ve Yolcu Dergisi
Sahibi : Fahri DALSAR

ABONESİ

1 Yıllığı : 5 Lira

6 Aylığı : 3 Lira

Abonelerimiz hususî zarflar içinde gönderilir.

Hayattan Reportaj

Amerikadan Geliyorum

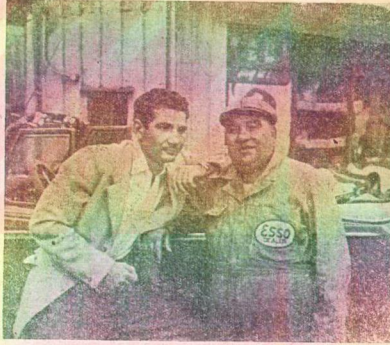
Amerika'da işten önce sendikaya girmek lâzımdır. Fakat herkes istediği sendikaya giremez. Sinema artistleri de sendikanın emrindedir. Amerika'da iş sahasında çöpçü ile mühendis arasında fark yoktur. Her evin önünde bir otomobil durur. Amerikalılar tasarrufu sevmeyiz ve para biriktirmeyiz. Gençlerin sevşmeleri ayıp değildir. Bir Amerikalı en çok neye kızar?

Röportajı yapan : Melih BAŞAR

Tesadüflerin insan hayatındaki mühim rolü malûm. Umulmayan bir anda karşınıza çıkan iyi bir tesadüf sizlere geniş ve mesut imkânlar bahsettiği gibi, fena bir tesadüfün de insanı hiç beklemediği bir neticeye götürdüğü çok defa vaki'dir. Bu konuda şüphesiz çok şeyler söylenebilir. Fakat benim maksadım bu değil! tesadüfün bana kazandırdığı bir fırsattan istifade ederek; Amerikadan yeni gelen bir iş adamıyla tanıştım.

Amerikayı yalnız bir seyahatle tanımanın mümkün olmadığını takir edersiniz. Benim tanıdığım iş adamı, (Sadi Hanif) uzun yıllar Amerika'da kalmış ve 48 eyaleti adım adım dolaşarak bir çok teşebbüslerde bulunmuş. Kendi hesabına birçok teşebbüslere girişmiş ve bunlarda muvaffak olmuş bir Türk gençidir.

Sadi Hanif'le bir röportaj yapmağı kararlaştırınca, Amerika'daki iş, aile, cemiyet hayatı ile diğer bazı konularda yapılacak bir konuş-

Amerika'da çalışan pek çok Türk vardır. Bize Amerika hakkında bilgiler veren Sadi Hanif solda görünüyor. İşçi kıyafetinde olan diğer kimsede de, uzun yıllar Amerika'da kalmış ve orada yerleşerek iş sahibi olmuş diğer bir Türkür.

manın alâka uyandıracağını düşündüm ve sorularımı ona göre tertipleddim.

Şimdi size konuştuğularımızı nakledeyim:

- Nilüfer (İş, Sanat, Tarih ve Yolcu) Dergisinin İlk Sayfası

Türkün

Bursa Halkevi Dergisi

Şehid Kız

-- İlk kadın saygırcemizi
Etişe İyşe --

Masmavi göklerden düştü bir yıldız,
Ülküsü uğrunda can verdi bir kız !
Türklük kaynağından alınca hız :

Böyle hiç korkmadan can - baş verilir,
Gönül bahşesinden güller derilir,

O

Göklerde seyreden canıdır onun,
Çelik kartal olan kanıdır onun,
Tarihe ün veren şanıdır onun..

Süzül ufuklarda Atatürk kızı,
Senden alsın gençlik tükenmez hızı . .

O

Bursa Sesleri

Sahip ve Direktörü
Sedad Ataman

İDARE YERİ:
Atatürk caddesi Yeni Basımevi Tel: 253 P. K. 41

Yayın işleri direktörü
Fahk Anafarta

No. 31 - 32

EKONOMİ, TECİM, TURİZM ve BİLGİ DERGİSİ

Yıl: 2

Atatürk En Güçlü bir Tarihin En Büyük bir iradesidir. Ne Mutlu Türküm Diyene (9)

Türk Milleti!

Kurtuluş savasına bağladığımız 10 uncu yıldayız. Bugün, Cumhuriyetimizin Onuncu yılını düşündüğün en önemli bayramdır. Kutlu olsun! Bu asla büyük Türk milletinin bir ferdi olarak bu kutlu günü kavramasının en derin sevinci ve heyecanı içindeyim...

Az zamanda çok ve büyük işler yaptık. Bu işlerin en büyüğü, temeli, Türk kahramanlığı ve yüce Türk Küllürü olan Türkiye Cumhuriyeti'dir. Bındaki muvaffakiyeti Türk milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber olarak azımsanmaz yürütmesine borçlu muyuz. Fakat, yaptıklarımız asla kâfi görmez.

Çünkü daha çok ve daha büyük işler yapmak mecburiyetinde ve zannediyor. Yurdumuzu alıyacağın en münim ve en medeni medenîkeleri seviyesine çıkaracağız. Milletimizi en geniş, refahı vassat ve kaymaklarına sahip kılacağız. Milli Kültürümüzü en münim medeniyet seviyesine yükseltmek çıkaracağız. Bunun için, önce zaman üçüncü ve dördüncü asırların gıvazını zihniyetine göre deyiş, sermetin sür'at ve hareket medenısına göre değiştireceğiz. Geçen zamana nisbetle, daha çok çalışacağız. Daha az zamanda, daha büyük işler başaracağız. Bında da muvaffak olacağımıza şüphem yoktur.

Çünkü, Türk milletinin karakteri yücedir. Türk milleti çalışkandır, Türk milleti zekiştir. Çünkü, Türk milleti, Milli birliğe herkeşin gücünü birleştiren birleşmiştir. Ve çünkü, Türk milletinin, yürütmekte olduğu terakki ve medeniyet yolunda elinde ve kâfesinde bulduğu meşale, müberrir ilimler.

Cumhuriyetimizi kuran, Türk ulusunu kurtaran ve büyük dehası ile ilk gündemleri Cumhuriyetimizde bulunarak yurdumuzu yücelten ve bizim saygılı bir ulus olduğumuzu aocunlara isbat eden Ulu Başbuğumuz diyene!

ATATÜRK 12 14

Sunu da ehemmiyetle telahiz ettirmeliyiz, ki yüce bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihi bir Vassat da güzel san'atleri sevecek ve onu da yükseltecek. Bunun için Türk milletinin yüce karakterini, yorulmaz çalışkalarını, ferdi zekasını, ilme hoşluğunu, güzel san'atlarına sevgisini, Milli birliği duygusunu mütenezzih ve kâfili vassat ve tedbirlerle besleyecek inkılap ettirmek, milli ülkemizdir.

Türk milletine çok yaranan bu ülkü, onu bütün beceriyette hakkı huzuru temini yolunda kendine düşen medeni vasıfıyı yapmaksızın muvaffak kılmaz.

Bütün Türk milleti 15 yıldanberi, giriştiği işlerde muvaffakiyet vadedilen çok müderrisi işiti. Bahşılıyor ki, bu sözlerinin bir birinde, milletinin hakkındaki zımnenin sarardırak bir inbettilerle uğramadım. Bu gün, aynı iman ve kat'iyetle söylüyorum ki milli ülküye tam bir bütünlükte yürümekte olan Türk milletinin büyük millet olduğuna bütün medeni ilim, az zamanda bir kere daha tamamacaktır. Asla şüphem yoktur, ki Türklüğün onurluğunu büyük medeni vassat ve büyük medeni kabiliyeti bundan sonraki inkılap ile istinad yüce medeniyet içinde, yeni bir günün gibi düşünceler.

Türk Milleti!

Ehliyle sıkı güden bir 10 senede, bu büyük millet bayramlarını, daha büyük gerçeklerle, nasidinde huzur ve refah içinde kutlamanın, göndülen düşünürüm.

Ne mutlu Türküm diyene!

29—10—933

(9) Atatürkümüzün Cumhuriyetin 10 uncu yıl dönümünde ulusumuza hitap eden büyük sözlerini Türk Ordusu! İnkilâbı, istiklâli koruyan ve kollayan sensin. Sana saygı!

- Bursa Sesleri Dergisinin İlk Sayfası

